STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03737

DRAMEN

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

אמנון און תמר

פערלאג פראגרעס לידסקי ווארשע נאלעווקי 36 תר"ע

АВНОИНЪ ВЕТОМОРЪ Ш. А Ш А.

Типо-Лит. Ф. Ваумритера, Варшава, Красинская площ. 6. 1909 г.

אמנון און תמר

פערזאנען:

דוד המלך.

אמנון זיין זוהן

אבישלום
תמר } ברודער און שוועסטער.

יונדב אמנון׳ס פריינד.

תמר׳ס דינסט=מיידען.

די סצענע:

א געצעלט אין דודים חויז אין ירושלים. די ווענט בעהאנגען מיט געוואשענע שעפסען־פעלבלעך און פרוכת'ער אויס פורפורען־שטאף. אויף א געלעגער, געבעט אויס שעפסען־פעל און זיידען־שטאף, ליגט דער יונגער אמנון אין א וואס זיידען העמדיל מיט בלאהע תכלת־טראלדען; פאר איהם — א קריגעל תאניג, בויגען און שפיז.

ערשטע סצענע

(אמנון יונדב)

יונדב.

(שטעהט פאר אמנון).

— ציִ האסט דו קיין חבר־ברוסט ניִשט
ציִ האסט דו קיין פריינדען־הארץ ניִשט מעהר,
אז דו מוזט די טויטע פעדעם פון דיין קישען,
געוועבט אוים דעם וועבער'ם האנד,
פערטרויען
דאס, וואס דיין הארץ בעדריקט.
און די האר פון פיקסען־פעל, וואס דעקט דיין לייב צו,
האסט דו דיר צום חבר'ם ברוסט געמאכט
פאר זיי צו פערציילען
אלץ וואס דיך ענגסט!
עס קומען זיך צוזאמען דיינע ברידער, דעם קעניגס קינדער
יעדען פריה־מארגען, אויף דעם ציערען־פלאטץ
און ווארפען די שפיזען צום ציל;
א וועבער־האנד
האט אוים אמנונ'ם בויגען א הארפע זיך געבונדען
און ווארפט אוים איהר וועבער־שפיזען
מיט ליעבע־גיפט פערסמ'ט
און זיך צום ציעל אמנונ'ם הארץ געמאכט.

אמנון.

— פריינד און ברודער.
ווי דו ליבסט וויב און דוד'ם טהורם!

לײג צו דײן האַרץ צו מײַנס —
װי מײַנס מיט בענקען װעט עס בעװאָהנען.
דײן אויג — צו מײַנס
װי מײַנס מיט גליהונג װעט עס היטצען.
גיב דײן האַנד —
מײַן בענקען װעט רינען אין דײַן בלוט
און דו װעסט פיהלען מײַן לײַד.

יונדב.

—יונגער איגד! דײַן געגנער'ס שפּיז האָט טיעף געטראָפען
אויף דײַן האַרפּע־בויגען איז נישט געװען געלענקט...

אמנון.

— מיט טויט און לעבען הײלסט דו מײַן װאונד.
פערצײַהל,
איך װעל דײַנע װערטער טרינקען;
זאָלען זײ קומען אין מײַן ברוסט, װי הײלונג אָדער װי סם.

יונדב.

(זעצט זיך נעבען איהם).

— דעם קעניגס קינדער, אין קאַלטען מאָרגען, װי יונגע
אינדען האָבען אין גאָרטען שפּאַצירט.
דער מאָרגען־טוי איז געפאַלען
איבער בוים און שאָל,
איבער די לאַנקעס גרעזער
און איז געפאַלען איבער זײערע האָר.
אַלײן איז געגאַנגען אבישלום'ס שװעסטער צװישען

צִיפּרִיסעֶן־אַלעֶען און נאַרצִיס־דופט.
נאַקעֶט זעֶנעֶן איהרעֶ העֶנד געֶוועֶן און
בעֶהויכט פון דעֶם מאָרגעֶן־טוי.
און אִיהרעֶ פִיס, ווִי די בוימעֶן,
ווִי די גרעֶזעֶר —
רזיט אִין מאָרגעֶן־גרוי.
און האָט אִיהרעֶ האָר אִין דעֶם טוי געֶוואַשעֶן
און איהר נאַקעֶט־קעֶרפּעֶר זיךְ דעֶרמִיט געֶהִילט,
זיךְ — די אויגעֶן מִיט דעֶם מאָרגעֶן־וואַסעֶר
געֶוואַשעֶן
און ווִי אַ מאָרגעֶן־פלוים אויף דעֶר וועֶלט געֶקוקט,
בִין איךְ צוגעֶגאַנגעֶן צו איהר
און האָב געֶזאָגט: דיַין ברודעֶר אַמנון אִיז קראַנק נאָךְ דיר,
בעֶנקט נאָךְ דיר,
און זוכט דיךְ אויף זיַין געֶלעֶגעֶר ביַי נאַכט.
האָט זי איהרעֶ אויגעֶן אויפגעֶעֶפעֶנט
און ברייַט און לִיכטִיג
אִין דעֶר וועֶלט געֶקוקט.

אַמנון.

— און גאָרנִישט האָט אַבישלום'ס שוועֶסטעֶר געֶזאָגט?

יונדב.

— אִין שטִילעֶר נאַכט, אִין קעֶנִיגס גאָרטעֶן,
אִיז דעֶם קעֶנִיג גשור'ס אייניקל
אין לבָנה־לִיכט
איהר נאַקעֶט־ליַיב געֶגאַנגעֶן באָדעֶן.

און האָט איהרע האָר אויפגעעפענט
צו טרינקען
ציפּרעסען־דופט און נאַרציס־דופט.
און מיט איהרע פולע הענד געשעפּט דאָס שטערן־ליכט
און איהר געזיכט זיך דערמיט געוואַשען.
בין איך צוגעגאַנגען צו איהר,
און האָב געזאָגט: דיין ברודער אַמנון איז קראַנק נאָך דיר,
בענקט נאָך דיר,
און זוכט דיך אויף זיין געלעגער ביינאַכט.
האָט זי זיך אין איהרע הענד בעהאַלטען,
און איהרע ברוסטען אין איהרע האָר פערהוילען
און הינטערן בוים זיך געזעצט.
און ליכט ווי אַ ווינט,
האָט זי געזאָגט: „איך בין דעם קעניגס טאָכטער, און בענק נאָך דעם קעניגס זוהן.“
און שטיל און פלינק זיך אויפגעהויבען און
ווי אַ נאַכט־שאָטען צווישען די ציפּריסען פערשוואונדען.

אַמנון.

— ווי טראָפּענס־רעגען אויף פערדאָרשטע ערד
רעגנען דיינע ווערטער
אויף מיין פערלעכצט האַרץ.

יונדב

— אין יונגען פריהלינג־טאָג
אין קעניגס־גאָרטען

אין רעגען-טראָפּען האָבען זיך די בוימער געוואַשען.
און זייער נאַקעט-צווייג, און זייער נאַקעט-בלימעלעך
נאָך דעם וואַסער-טראָפּ געדאַרשט, האָבען
אין זיך דעם הימעלס טראָפּ איינגעטרונקען.
ווי דער בוים, ווי דאָס בלאַט — איז
דיין כלה-שוועסטער געשטאַנען
און אין רעגען טראָפּען
איהר שוואַרץ-האָר געוואַשען, איהר מיידעל-ברוסט געבאָדען.
בין איך צוגעגאַנגען צו איהר
און האָב געזאָגט: „דיין ברודער אַמנון איז קראַנק נאָך דיר
בענקט נאָך דיר,
און זוכט דיך אויף זיין געלעגער ביינאַכט".
האָט זי איהר
שוואַרץ-האָר צופּלאָסען, איהר מיידעל-ברוסט ענטפּלעקט
און שטיל ווי א ליעד, און לאַנגזאַם ווי א בענקעניש
האָט זי געזאָגט:
„געה צו מיין ברודער-חתן, און זאָג איהם:
זיין כלה-שוועסטער וואַשט
איהר האָר — שוואַרץ, איהר ברוסט — ווייס —
אז זי זאָל זיין
צו דער חתונה רייף."

א מ נ ו ן.

— יונדב, מיין פריינד —

(עס הערען זיך שופרות בלאָזען, כלי-זמר קלאַנג)

יונדב.

— הער.
די שופרות שאלען, די כלי־זין קלינגען—
דער מלך־פאטער קומט צו דיר;
איך וויל צווישען פאטער און זהן
נישט שטערען (אב)

(עס ערשיינט דוד מיט דער סוויטע)

צווייטע סצענע

(דוד און אמנון)

ד ו ד .

— מיין זוהן אמנון איז קראנק . שוין דעם דריטען טאג
ווי ער קומט נישט צו'ם מארגען-טיש .
וואס איז דיר אחינועם'ס זוהן ?
וואס פאר אנ'אונערפילטער פערלאנג וואהנט שוין אין דיין
יונגע ברוסט ,
און דריקט מיט טרויעריגקייט די הייטלעך איבער דיינע אויגען ?
נישט גוט איז מיין קרוין-יורש צו פערהעהלען דיין פערלאנג און
אין בענקען-וואלקען זיך איינצוהילען .
זאג , וואס ברעכט דיין ווילען , און בעוויינט דיין שטים
און מאכט דיך פון בחור צו'ם קינד צוריק ?

א מ נ ו ן .

— האסטו דו , פאטער ,
דיין קעניג-שטים ,
דיינע העלדען , איבערגעלאזט צו היטען ,
מיר
דיין פאטער-הארץ צו הילף געבראכט —
וועל איך עס דיר זאגען .
האסט דו , פאטער ,
דעם פאטער-חוב , פאטער-בעפעהל
אין ביין מוטערס בעט געלאזט ,

מיר
פריינדען־הארץ צו הילף געבראכט —
וועל איך עס דיר זאגען.

דוד.

— איך האב קרוין און פאטער הינטער דיין טהיר געלאזט.

(נעפאלגע זוב).

דיר — פריינדען־הארץ געבראכט.
זאג, יונגער פריינד, וואס קלאפט אזוי פריה אין דיין בחור־ברוסט?

אמנון.

(פאלט צו צום פאטער).

— לאז פאטער אין דיין ברוסט
מיין פנים בעהאלטען.
לאז מיך צו דיין הארץ רעדען.
איך וויל, מיינע ווערטער זאלען צום ערשט אין דיין קעניגס־ברוסט וואהנען,
בעווארעם זיי מיט דיין יונגלינג־ליעבע און
דערנאך הער זיי — ווערסט דו
מיין בענקען פיהלען, ווערסט דו
מיין פערלאנג פערשטעהן.

דוד.

— איך הער דיך, זוהן, זאג,
און ערמאהן מיך דיין מוטערס שטים, ווען זי האט

אין מײַנע ברוסטען געוואָהנט אין מדבר פון שרון.
לאָז מיר שמעקען טהאָל און באַרג, לאָז מײַן האַרץ
מיט יוגענד ווידער קלאַפּען.
לאָז מײַן בליק ווידער גליהען. ערמאַהן מיך
אין די אויסגעשטערנטע נעכט
אין מדבר,
ווען נאָך מײַן אונגעקרוינטער קאָפּ האָט גערוהט
אין דײַן טוטערס אָרעם,
און נור דעם ווילען אין דעם האַרץ, דעם נביא׳ס ברכה
אויף מײַן הויפּט,
אַרומגערינגעלט אין די שלאָפענדע שאָטען פון מײַנע פיער-הונדערט העלדען.

האָט מײַן אויג געגליהט
נאָך ציון׳ס באַרג, וואָס —
קענען איבער מיר,
אין נאַכט, אין שטערען,
איז ער געשטאַנען ווי אַ מוטער-ברוסט
וואָס זאָגט פאָלק און געשלעכט: דאָ פון דעם באַרג אַראָב זאָל פלאַטערן
דוד׳ס פאָהן!
אָבער זעה: מײַן ערשט-געבוירענער, מיט ישי׳ס בלוט אין אָרעם,
איז אין געצעלט פערשטעקט.
עס בלאָזט דער צפון-ווינד אין מיטען נאַכט, אין דוד׳ס הויז
און עס שפּיעלט דער ווינד אויפ׳ן פיעדעל, און איך הער, די גרײַז-גראָהע יורען
הינטער מײַן לאָדען קלאַפּען: וואַך קעניג צו מלחמה אויף!

שוין הער איך פאנצער־קלאנג, בויגען־קלונג,
בעגלייט מיט דער מארגען־זון
און א הער און א הין
בעפעהלען, געשרייען,
פון יהודה'ס העלדען
הינטער מיין שלאף־טהיר רוישען.
און עס רייסט זיך דער קעניג־פאטער פון ווייבער־געלעגער אויף.
שוין שנעלט דאס ווייב דעם פאנצער איבער מיין ברוסט
שוין גרייף איך נאך דעם בויגען אוים, און אויף —
אויף יהודה'ס פיינד!
אבער זעה:
ניט דער ערשט־געבוירענער פון דוד'ס הויז
בעגלייט דעם מלחמה־העלד,
ניט אמנון'ס שטים ברומט צווישען די בעפעהלער־רופען אין דוד'ס שטאב.
איך הער ניט זיין פאנצער קלאנג, ניט זיין פיילען־ווילבער שטים
צווישען די כלי־מלחמה קלאנגען.

אמנון.

— איך בין קראנק, טאטע דוד.
אין דער שטיל שלאפט מיין הארץ, אין דעם בענקשאפט זיסען־ליד,
מיך וועקט ניט אויף צום מלחמה הארפען־שפיעל און פידעל־שפיעל —
ליעבע־ליעד האט מיין הארץ פערוויעגט,

האָט מײַן האַרץ פֿערשלעפּט,
און עס שפּילט מיר פֿידעל און האַרפֿע
אַ ליעבע־ליעד
צו מײַן האַרצענס־בענקען צו.
און עס קלינגט מיר
פֿאַנצער־קלאַנג, בויגען־קלונג,
אַ ליעבע ליעד
צו מײַן האַרצענס־בענקען צו.

דוד.

— מיט די גבורה האָסט דו געירשנ'ט מײַן זינד,
דאָך די גבורה שלאָפֿט נאָך, ווען די זינד איז שוין
אַזוי וואַך, און וועקט מיט וועקענדע קראַפֿט
זיך אין דײַנע גליעדער אויף.
דאָס ווילד־קרויט וואַקסט אונגעאַקערט און אונגעזייעט.

אמנון.

— איך בין קראַנק, טאַטע דוד. זעה ווי מײַנע הענד ווי נישט אָנגעטרונקענע בליטהען לעכצען נאָך ליעבע־שטראָם. ווי מײַן ברוסט פֿערשמאַכט פֿון בענקען—שלאָפֿט אַ שטילען שלאָף, קײנער וועקט עס נישט. איך בין קראַנק, טאַטע דוד. ווי אַ יונגער בוים וואָס איז געשטעלט געוואָרען אויף די זומער־היטץ און שאָטען און קוואַל האָבען איהם פֿערגעסען. איך בין קראַנק, טאַטע דוד. לאָז זי קומען צו מיר מײַנע קלײנע שוועסטער, מיט איהרע לײַכטע פֿיס און ווינדיגע הענד, און לאָז וואַלד־געשמאַק און וואַסער־דופֿט מײַן געצעלט פֿערפֿולען. לאָז קומען צו מיר מײַנע שוועסטער תמר, און לאָז זי מיר

באַקען אַ קליין, קליין געריבט . . . זי וועט מיר האָניג-קיכעל באַקען, פאַר מיינע אויגען וועט זי דאָס טייג קנעטען, מיט איהרע קליינע, קליינע הענד דעם האָניג גיסען, דאָס אייל גיסען . . . צווישען איהרע קליינע ווייסע פינגער וועלען די טראָפּענס רינען, וועט דער האָניג יערען, און איך וועל עס זעהן מיט מיינע אויגען, און פון איהרע הענד וועל איך עס אראָבטרינקען. און עס וועט קומען אין מיר ווי היילונג, ווי דעם נביא'ס וואָרט, ווי בשמים-געשמאַק אויפ'ן לבנה-באַרג, ווי טהוי-הויך פון ירדן אויפגעשטיגען, איך בין קראַנק, טאַטע דוד. (ער פאַלט אין פאַטער'ס אָרעם און בעהאַלט זיך אין איהם).

ד ו ד. (הייבט זיך אויף).

— עס זאָל געשעהן דיין פערלאַנג, מיין ערשט-געבוירענער . . .

אָבער איך קען אבישלום'ס שוועסטער!
נישט ווייט פאַלט דאָס עפּעלע פון בוים.
איז דער מאַן רייפער אין דיין ברוסט
פון דיין מענשליכען פערלאַנג —
געה, און פאַנג, און גענים מיט פולען מויל
דאָס, וואָס דיין מאַן האָט דיר ערוואָרבערט . . .
לאָז רייפען דאָס ווילד-קרויט כדי דאָס פעלד פאַר בליטהען פעט צו מאַכען;
אָבער ווען דו פאַלסט אין תמר'ס האַנד —
איין שטראָם-בלוט פון דוד'ס פלוס אין די ברוסט פון דוד'ס ערשט געבוירענעם —
מוז די גבורה אין אַנ'אַנדערע ברוסט וואַהנען פון דוד'ס אָבקומענדע . . .

(פלינק אַב).

דריטע סצענע

(תמר און תמרס מיידען)

תמר'ס געצעלט אין דוד'ס הויז אין ירושלים.

(תמר אליין).

תמר.

(פלעכט זיך פאנאנדער די ברייטע לאנגע צעפ, פאקט זיך אויס פון איהרע בעהאלטענע קויבערס איהר צירונג: שטיקער גאלדען-בלעך, זידענע טיכער, און פורפור-שטאף).

— קומט, גאלדען-בלעך, זילבער קנאט,
דוד'ס רויב פון די פלשתים-טעכטער'ס העלזער געריסען
און פערפוצט תמר'ס האר-קרוין.
בעשווערט די לאקען, אויף מיין אקסעל געפאלען
און קלינגט די וואגע פון זיי ארויס.
קום פורפור-שטאף, זיידען פאדעם
געריסען פון עמון'ס גאט דורך דוד'ס האנד, און
באנדט'ס תמר'ס ברוסט, און שנירט'ס תמר'ס זייט — צו איהר
חתונה-גאנג מיט'ן קעניג-זוהן.
הע, מיינע מיידען, וואו זענט איהר?
באדט'ס דעם קעניגס טאכטער-לייב,
ברענגט די איילען-פעט, די געווירצען-יונג — פון עין-גדי וואלד,
און שמירט מיין ברוסט, און שמירט מיינע זייטן.
הע, מיידען, די פאנען ברענגט!

(אין דער שטיל)

און גנב'עט פון דעם געטליבען אייל
וואס פאר דעם „ארון" אין מאמע דוד'ס הויז
צווישען די פוירהאנג שטעהט.

(די מיידען ווייזען זיך אין דער טהיר)

ניין, ניין. נישט זיין זאָל אַ פרעמדע האַנד
צווישען תמר-ברוסט און אַמנון-ברוסט.

(ענדערט דעם טאָן; צו די מיידען:)

מיין ברודער, אַמנון, איז קראַנק.
דער קעניג דוד האָט מיך געשיקט צו איהם,
איהם מיט אייל שמירען, איהם געריכטען ברייטען.
ברענגט מיינע איילען, מיינע פאַנען-געשירען,
איך וויל איהם זיינע קראַנקע ביינער שמירען,
ער וועט פון מיינע הענד געזונדען.

(די מיידען געהען. זי בינדט איין אין איהרע האָר די שווערע גאָלדשטיקע און זילבערשטיקער. די מיידען קומען צוריק מיט די פאַנען.)

זאָגט'ס מיינע חבר'טאָרינס! זאָגט'ס מיינע דינסטען!
ווי זעהט אוים תמר'ס ברוסט
אין פורפור-שטאָף געפאַרבט?
ווי זעהט אוים תמר'ס לאָק
מיט גאָלדען-קנאָט בעשווערט?

די מיידען.

— ווי דער פאַנצער אויף דוד'ס טהורם געהאָנגען.
געפאַנצערט איז תמר'ס בוזעם אין עמון-טעכטער'ס
יום-טוב טוך.
די בחורים-בליקען פאַלען פון איהם צוריק
ווי די פלשתים-שפיזען פון דוד'ס ברוסט.
ווי דער שפיזען-גלאַנץ אין דעם זונען-שטראַהל,
איז געשפיזט תמר'ס לאָק אין מואב-טעכטער'ס
יום-טוב בלעך.

זײַ צינעלען אין די בחורים'ס אויגען
ווי דוד'ס שפּיז אין די פּלשתּים־ברוסט.

תּמר.

(בעקוקט די אײלען).

— אָ! נישט, מײַנע שוועסטערן,
נישט מיר חלבנה־אײל און לבונה־אײל,
צו שטאַרק איז זײַער געשמאַק, און זײַער רויך צו געדיכט,
„מור" און „דרור"־געווירצען — ברענגט מיר שוועסטער,
שטיל איז זײַער הויך
ווי נאַרצים דופט נאָך דעם רעגען.
שטיל וויל איך צו מײַן ברודער קומען
מיט גראָז־געשמאַק, מיט רעגען־דופט
וויל איך זײַן בעט בעהויבען.

(עם קומט אַרײַן אבשלום).

ריעפטע סצענע

(תמר אבשלום)

א ב י ש ל ו ם.

— וואו אהין, געציערט אין יום־טוב קלייד, ציעלט תמר?
גרויס מוז זיין די געפאהר, וואס שטעהט דיר פויר, שוועסטער, אז
דו מוזט זיך אזוי שטארק אין ווייבער כלי־זין פאנצערן.
אויף וועמען ציעלט גאלד און פורפור?
און דאך, טייער מוז דיר דיין געגנער זיין, אז דו ווילסט
איהם ליעבער מיט די געשמאקען פון דיינע זאלבען בעזיעגען,
אלס מיט דיין ברודער׳ס שפיזען.

ת מ ר.

— נישט, ברודער. א יום־טוב האב איך היינט,
א נדר נור צו בעצאהלען,
א מיידעל־נדר — ווען איהרע בלוטען ווערען ריין...
דאס בעסטע קאלב וועל איך פאר דעם כהן פיהרען
פאר גאט שעכטען,
מיט די בשמים צו פערברענען: פאר איהם צו שמעקען
אז ער זאל מיין ווייבערשאפט מיט מענער־זוימען בענטשען.

א ב י ש ל ו ם.

— ווער לערנט תמר ליגענד? די קנעכטשאפט אדער
דער ווילען?
דעם קעניג־דוד׳ס בעפעהל אדער דיין הארצען־לוסט?
איינס איז ווערטה דאס צווייטע.
מיט מיידעל־רויטקייט איבער׳ן פנים

סוד'ען זיך דיינע שוועסטערן איבער דיר .
און קיכערן אין די ווינקעלעך ,
און מיט מיידיל נייגיריגקייט קלויבען זיי די ווערטער ,
פון זייערע מוטערס איבער דיר געפאלען , און
וועבען זיי אוים אין זייער מיידעל-זין .
„דיינע שוועסטערן" — נישט איז תמר קיין שוועסטער צום קעניגס קינדער.

בילינגער זוימען !
און ווערט ווי דעם קעבס-ווייבס קינד אוועקגעשאנקען
צו דעם קעניג-זוהן ...
שוין בעטען די דיענסטען דעם קעניגס-זוהן געלעגער
גרייטען די געווירצען , רייבען די בשמים ...
דעם קעבס-ווייב'ס טאכטער ,
די מתנה פון פאטער היינט געשענקט,
זאל איהם צו'ם נאכט-לעגער שמירען .
ניין , נישט די דיענסטען — תמר , אבישלום'ס שוועסטער
ברייטעט די בשמים אליין אוים .
און ווער איז דאס קעבס-ווייב ?
מעכה , תלמי'ס , דעם קעניג גשור'ס טאכטער !
און ווער איז דער בילינגער זוימען ?
תמר , אבישלום'ס שוועסטער !
און זעה , תמר פוצט איהר בוזעם מיט פורפור וואל ,
ציערט איהר האאר מיט גאלדענע קייטען ,
שמירט איהר לייב מיט בוימאייל אוים ,
אז דער שלעכטער גערוך זאל איהר נידריגען שטאם נישט פערראטהען .

און ווי א געניטע דינסט, וואס ווייסט די מיטלען איהר הערר'ן צו געפעלען.

פוצט זיך תמר.

זאג שוועסטער: וואו האסט דו דיך אזוי גוט די קנעכטשאפט אויסגעלערנט?

תמר.

— מיין ברודער אמנון איז קראנק.
דער טאטע דוד האט מיך געשיקט צו איהם,
איך זאל זיינע קראנקע ביינער מיט בוימאייל שמירען,
איך זאל איהם געריכטען פאר די אויגען פארברייטען,
ער זאל פון מיינע הענד אראבעסען,
איך זאל איהם מיינע לידער אויף דער פלייט שפילען,
עס זאל איהם זיס צו'ם שלאף וויגען.
קראנק איז ברודער אמנון.

אבישלום.

— קראנק איז אמנון נאך לוסט צו דיר
שוועסטער תמר.

תמר.

(נייגיריג).

— פון וואנען ווייסט דו עס אבישלום?

אבישלום.

— געפיהרט האט מען דעם ארון פון עובד אדום'ס הויז

ביז דוד'ס שטאָדט.
ווען אין קעניג־קרוין מיט שעפער־פייף,
טאַנצט דער קעניג פאַר'ן אָרון — און פריידט זיך
מיט די שטאָדט־מיידען — אין זיין אפוד בד,
אין פלשתים־שמוק געציערט, ווען די קעניגס טעכטער
נאָכ'ן אָרון געפיהרט.
ווי די רויז פון שרון־פעלד, קוקסט דו, תמר
פון דיינע שוועסטערן אַרויס,
געזעהן האָט ער דיך, בלייך
איז אַמנון געוואָרען פאַר לוסט צו דיר,
שוועסטער תמר.

תמר.

(מיט בעהאַלטענע ניגיריגקייט).

— בלייך איז אַמנון געוואָרען?
ערצעהל דאָך, ברודער אבישלום.

אבישלום.

— און נישט צו'ם קרבן, און נישט צו'ם שוסען־ציעל,
ווייזט זיך דעם קעניגס ערשט־געבוירענער זוהן.
די טראָמפייט בלאָזט, די פידעל שפּיעלט,
די שפּיז קלינגט, דער פעלד־מאַרשאַל רופט —
עס ליגט דער קעניגס־זוהן,
האַקט מהיר און מהויער איף, זיך
אין זיין לוסט, נאָך דיר, פערציקט...

ת מ ר .

(ווי פאר זיך אין איהר לוסט פערציקט).

— און טוליעט זיך אין זיידענע טעפּיכען איין,
און ציטערט אין דער שטיל ווי א יונגער בוים,
און פערשמאכט זוכט ער מיט זיינע לעכצענדע ליפּען
ווי נאך וואסער, ווי נאך טהוי... שטרעקט ער אויס
זיינע בלייכע לאנגע הענד ווי יונגלינג-צווייגען
און פרעגט אין דער שטיל, און בענקט אין דער שטיל,
נאך תמר זיין שוועסטער.

א ב י ש ל ו ם.

(האסטיג מיט כעס).

— און ווי די דינסט-מויד ווערסט דו איהם
אוועקגעשענקט,
זיין קרענק אין דיר זיך צו היילען...
תמר!

ת מ ר.

(ווי פריהער, ווי נישט געהערט דעם ברודערס ווערטער).

— און ווי פאלענדער טהוי איבער ישרון-בארג,
דעקט אמנון איבער תמר צו.
ווי די נאכט, וואס הילט דאס וואסער איין,
בעהאלט אמנון תמר אין זיך איין,
און ברענגט זי אין זיין מאמעס שטוב אריין,
און בעהאלט זיך מיט איהר אין די ווינקלען אריין.

א ב י ש ל ו ם.

— שוועסטער תמר!

תמר.

(וו. פ.).

— און דעקט זיך מיט איהר, הינטער די שעפסען־וואל־
איין,

און שליסט די טהירען און פערשטאָפּט די פענסטער.
זאָלען בלאָזען די טראָמפּייטען, זאָל די פּיעדעל צו מלחמה
וועקען,

זאָלען זיי די פערד צו די רייטוועגען שפּאַנען.
פערשלאָפען ליגט אמנון אין תמר׳ס ברוסט
און בעהאַלט זיך ציטערנדיג, ווי די נאַכט צווישען די בלעטער־
אין תמר׳ס האָאר.

אבישלום.

(ענדערט דעם טאָן. פּלוצלונג).

— און ווער וועקט אמנון פון תמר׳ס ברוסט?

תמר.

— נישט׳ס וועקט אמנון — נור תמר׳ס אָטהעם־הויך.
ווי דער פריהלינג־אָטהעם, רופט דעם שפּראָצלינג פון דער
ערד ארויס,

רופט תמר׳ס אָטהעם־ציטערן אין אמנון׳ס הארץ
דעם פריהלינג אויף.

אבישלום.

(פּלוצלונג).

— און נישט קיין צפון־ווינד אויף פּיעדעל וויטען,

ניִשט קיין פאנצער־קלאנג, ניִשט קיין שפּיזען קלונג
אין מלחמה־פעלד נאך פעלדמארשאל בעפעהל...

תמר.

— אמנון'ס מלחמה־פעלד איז תמר'ס געצעלט.

אבישלום.

— שוועסטער תמר! געשוועסטערט דורך מוטער־מילך
און פאטער־בלוט.

תמר.

— וואס ווילסט דו? ברודער אבישלום!

אבישלום.

(שטילען טאן).

— שוועסטער תמר! שלעף אמנון אין דיינע ברוסטען
איין.

פערדעק איהם מיט דיינע האאר געדיכט.
און זינג איהם מיט דיינע שטימע זיס,
און פערוויג זיין הארץ מיט דיין אטהעם־דופט,
און פערשטום זיין אויער אויף מלחמה־בעפעהל.
וואך זאל נור אמנון צו תמר'ס לוסט זיין —

תמר.

— ברודער אבישלום!

אבישלום.

— און שטיל זאָל שלאָפען דער קעניג-יורש
אין זיין שוועסטערס ברוסטען-פּאָאר...
פערשטאָפּ די פענסטער, פערהאַק די טהירען
און לאָז קיין טראָמפּייטען-בלאָז צו זיין געהער דערגרייכען.
אָ, ווערטה איז תמר פּלשתים-רויב
מלחמה-פעלד און גבור לויב...

(אָב פלינק).

פינפטע סצענע

(אמנון יונדב)

עס איז נאכט. אין אמנון'ס געצעלט. א פייער ברענט אין א פאן=איל. אמנון ליגט אויף זיין געלעגער, יונדב שטעהט ביים פענסטער=לאך.

יונדב.

(פון פענסטער=לאך).

— ניין, קעניג=יורש, איך הער נישט קיין רוישען.
שווארץ און שטיל ליגט דער גאנצער קעניג=הויף.
שווארץ פאלט דער שאטען פון די געזאטעלטע קעמלען,
וואס געלאדענט שטעהען זיי אין הויף צו מלחמה גרייט,
אין די נאכט אריין.
געלאשען איז דער גאנצער קעניג=פליגעל, די נאכט —
קוקט פון די לעכער ארויס,
נור איין לעמפעל זעה איך בלויז פון דעם נר=תמיד
וואס פאר דעם ארון צווישען דעם קעניג'ס פורהאנגען שטעהט.

אמנון.

— און הערסט דו נישט קיין בלעטער רוישען?
און ווי בזימער וואלטען פאר מיין פענסטער פארביי געגאנגען
און מיט זייערע צווייגען אין מיין פענסטער געקלאפט?

יונדב.

— שטיל שטעהען די ציפריסען אין קעניג=הויף, קעניג=יורש!

און שלאָפען אין דער שטיל
געבען זייערע שאָטען, ארום זיי אויסגעצויגען.

אמנון.

— און שפּאַצירט ניִשט ווער צווישען זיי?

יונדב.

— פערשטעקט שלאָפט דער ווינד צווישען די בלעטער־צווייגען,
און נור זיין לייכטער אָטהעם בלאָזט דעם בליטהען־דופט
פון זייער בליהענקייט אין דעם הויף אַרוים.
אָבער איך זעה יעצט, אין די שוואַרצע נאַכט,
פון דעם ווייבער־געצעלט, אין ווייסען געהילט,
טרעט אַ געשטאַלט אין הויף אַריין.
שטיל שיִפט זי צווישען די נאַכט־וועלען
איהר פּאַנען לאָמפּ לייכט זיך פאר איהר.

אמנון.

(מיט שרעק).

— וואו ציעלט איהר וועג?

יונדב.

— איהר בליק איז אין איהר פּאַנען־לאָמפּ אַנגעהאָנגען,
נאָך דעם שיין געהט זי.
לייכט טרעטען איהרע פיס אין די נאַכט,
ווי רעגען־טראָפּען אין וואַסער געפאַלען,

קלינגט נור איהר ציררונג־בלעך אין די נאכט אריין.

אמנון.

— זאג, וואו אהין פערפיהרט זי איהר פלאם?

יונדב.

איך זעה איהר לאמפען־שיין ליכט צו דיין געצעלט
און נאך דעם שיין געהט זי.
שוין פיהל איך דעם רויך געשמאק פון איהר געברענטע בשמים —
דרינגט אין געצעלט־פענסטער אריין.
איך הער דעם קלאנג פון איהר זילבער־בלעכען.

אמנון.

— ווי ציטערט מיין הארץ, ווי קיהלט מיין בלוט אויף מיין לייב!
דעק מיך ברודער מיט די דעק צו,
לאז מיין פנים אין ווארעמען שעפסען־וואל בעהאלטען...
און אזוי, בעהאלטען אין מיר גליעד און ביין, וויל איך
אויף מיין שוועסטער ווארטען.

(יונדב אב.)

(עס קומט אריין מיט זעהר ליכטע טריט און מיט א ברע־
נענדע אייל־פאן תמר).

זעקסטע סצענע

(אמנון און תמר)

תמר.

(מיט וועהר לייכטע שטימע).

— איך בין געקומען צו דיר, ברודער אמנון.
דער טאטע דוד האט מיך געשיקט צו דיר,
איך זאל דיר דיינע קראנקע ביינער מיט בוימאייל שמירען,
איך זאל דיר דיין בעט צום שלאף אויפריכטען,
איך זאל דיר לופט מיט מיין פאכער יאגען,
דו ביסט קראנק, ברודער אמנון!

אמנון.

— שוועסטער תמר!

תמר.

(וו. פ.).

— דו ביסט קראנק, ברודער אמנון.
— דיין לייב ווי געצערט פון זונען־היטץ,
דיין אויג ווי הײם פון גליהונג פערדארשט...
און דיין קאפ ווי פערוואלקענט...
קום, לאז מיך, דיין געלעגער דיר בריישען.
(זי בעט איהם דאס געלעגער).

וויך, וויך מיט מיין מאמעס טוך וועל איך דיר דיין קא־לעטנען

(זי ציהט דאס טוך פון זיך).

א לאז מיך דיין אויגען־אפעל מיט מיין טיל־הויך קיהלען.

(זי טהוט דאס).

דיין אטהעם, ווי ווארעם, ווי פון די זון געבלאזען,

דײַן קערפּער, ווי קיהל, ווי אין ווינד געבאָדען,
אַ לאָז מיך איהם מיט די ציגענע פּעלכליך בעדעקען,
וואַרעמט פּעלכליך מײַן ברודערס בלוט?
(ווי בעדעקט אמנון מיט די פּעלכלעך).
קראַנק איז מײַן ברודער אַמנון.

אַ מ נ ו ן.

— אַזוי וויל איך, אונטער מײַן שוועסטער'ס גלעגער ליגען.

איהר שאָל וועט מײַן לײַב וואַרעמען,
איהרע פינגער וועלען ווי זײַד מײַן קאָפּ קיהלען...

ת מ ר.

(שטעלט זיך פאַר איהם).
— אַזוי וויל איך פאַר דיר געריכטען ברײַטען,
בוימאייל האָב איך פון פאַר דעם אָרון גענגב'ט
וואָס שטעהט בײַ'ם טאַטען הינטער דעם פּורהאַנג,
זעמעל־מעהל האָט מיר מײַן מאַמע געגעבען.
(ווי גיסט דאָס אייל אין די פּאַנען און ריכטעט איהם אַ געריכט).
מילך האָב איך פון די ציגען געמאָלקען.
און מיט האָניג וועל איך דיר דאָס טײַג קנעטען.
מיט מײַנע הענד האָב איך עס פון די ביהנען־שטאָקען צוזאַמענגענומען.
זעה, ברודער אַמנון, ווי דער האָניג זיך גיסט,
ווי דאָס טײַג זיך יעהרט,
און די מילך צווישען מײַנע פינגער רינט...

אזוי ווײל איך פאר מײן ברודער,
קלײנע, קלײנע קיכלעך באקען.

אמנון.

— אזוי ווײל איך פון מײן שוועסטער׳ס הענד עסען.

תמר.

— אזוי ווײל איך מײן ברודער הײלען.
(זי דערנעהנטערט זיך צו איהם).
דיר פון מײן ברוסט געבען צו עסען.
איך האב דיר קיכלעך געבאקען
(זי דערלאנגט איהם דאס שפײז).
זעה ווי מײן האנד ציטערט איבער דיר,
ווי דער ווינד וואס האלזט דעם בוים —
אזוי גיסט מײן אײל איבער דײן לײב.

אמנון.

— שוועסטער תמר. אזוי ציטער אויף מיר
מיט דײן וואכענדע נשמה און שלאפענדיגען לײב ———
לאז ווי א פריהלינג־ווינד אויף דעם בוסר צווײג,
דײן מײדעל־בלוט מײן יונגלינג־הארץ וועקען.
אזוי לאז אין מײנע ארעמס דײן גליעד און בײן ציטערן
און זיך צום לעבען וועקען...
(זי ערוואַטערט זיך פון איהם און שטעלט זיך פאר איהם).
אזוי וועל איך קוקען אויף דיר, שוועסטער תמר!
און מיט מײן חתן־בליק אויף דײן געשלאסענעם מײדעל־קוואל
אנקלאפען.

תמר.

(פון דערוייטענס)

— אזוי קיהל מיט דיין חתן־בליק מיין כלה־בלוט,
אויף מיין האנד געוועקט,
ווי די נאכט־הויך דאס וואסער קיהלט.

אמנון.

(הויבט זיך אויף, געהט צו צו איהר. אין דער שטיל):

— שוועסטער תמר! מיין מאמע האט מיר א גאלענער
געפלאכטען;
א חתונה־בעט האט זי מיר אויס באקסען־בוים געלאזט האקען,
מיט א זיידען־דעק דיק בעדעקט,
מיט א גאלדען־קרוין עס ארומגעפוצט —
האט זי עס מיר אין מיין בחור־געצעלט ארייגעשטעלט.
קום מיט מיר, שוועסטער תמר,
מיט די פוירהאנג איז עס פערשטעלט.

תמר.

— מיין מאמע האט מיר א קירשען־בוימעל געפלאנצט,
פאר די חופה מיך צו פיהרען,
ווי קען איך מיך אין איין חתן־בעט לעגען
אז מיין חופה־שטאנג שטעהט נאך געפלאנצט?

אמנון.

(ראש)

— איך וויל אין דיין מאמעס גארטען געהן
און פון קירשען־בוימעל פירות רייסען.

תמר.

— דו קענסט דאך נישט אין מיין מאמעס גארטען גיהן
פון קירשען־בוימעל פירות רייסען,
פעסט פערשלאסען האט איהם מיין מאמע.

אמנון.

— איך וועל די צוימען ברעכען
(גרייפט זי אן).
אין דיין מאמעס גארטען געהן.

תמר.

— שלים די טהיר, פערמאך דאס פענסטער, ברודער
אמנון,
זאל דער זונען־שטראהל אונז פון דעם אנקומענדען מארגען
נישט אנזאגען.

אמנון.

(פערהאקט די טהיר).

— אזוי פערשלים איך די טהיר איבער מיין גליק.

תמר.

(אין זיינע ארעמס).

— דארפסט נישט ברודער אמנון.
די צוימען ברעכען.
דיין שוועסטער תמר וועט דעם שליסעל
פון הינטער איהר מוטערס קישען גנב'ענען

און דיר...

(איבערן געצעלט יאָגט אַ קליינער, קליינער ווינד. דאַן ערהערט זיך ווי אַ טענען פון האַרפען און פידלען אין דער לופט, דערנאָך אַ שטיל־שווייגען).

אמנון

(בלייבט אַ לענגערע סעקונדע ביי דער טהיר. הערט זיך איין).

תמר.

— וואָס הערסט דו, ברודער אַמנון?
וועלכעס טענען־געריוש ווענדט אָב דיין אויער
פון דיין שוועסטערס ליער,
איך וויל נישט קיין אַנדערע טענער זאָלען
אין אונזער ליעד שטערען.
פערשטעקען וויל איך די לעכער, פערהאַקען די טהירען,
קיין פרעמדעס געריוש, פון דרויסען אַנגעלאָפען,
זאָל צו אונזער אויער נישט דערגרייכען.
קיין פרעמדער טראָפען וואַסער זאָל דעם
פלאַם פון אונזער חתונה־לאָמפּ
נישט לעשען...

(זי פערהאַקט דאָס פענסטער).

אמנון.

— שוועסטער תמר! האָרך די טענער, דאָס אָטהעמען
פון דעם ווינד איבער די פידעל פאַכערן,
און עס יאָגט דער ווינד די טענער אַרום,
און זיי בלאָנדזשען אין דעם גאַנצען קעניג־הויז,

ווי פעראיינזאמטע יתומים וואס זוכען זיך א רוה,
און פערשטעקען זיך אין די טונקעלע ווינקלען
פון די שטובען.

תמר.

— לאז דאך ברודער, ווינד און פייערע
זייער טענען־שפיעל טרייבען. דיין כלה־שוועסטע
שטעהט פאר דיר, איהר האאר איז רייך געוואקסען,
איהר ברוסט איז רייף געווארען צו איהר
חתונה נאכט.

אמנון.

— און יעצט יאגט זיי דער ווינד פון די ווינקלען ארויס,
און זיי בעגעגנען זיך די טענער און וועקען
דאס גאנצע הויז אויף.
שוין הער איך טריט פון די טונקעלע ווינקלען
ארויסטרעטען.
שאטען בעגעגנען זיך און קיפיען סוד'ענדיג איין.
הערסט דו שוין נישט שוועסטער, איינזאמע שטימען
אין די שלאפענדע געמעכער רופען?

(פון דרויסען הערט זיך שטילע, לאנגזאמע בעוועגונג).

תמר.

— פעריאגען וויל איך פון דיר, ברודער אמנון,
די פרעמדע טענער וואס רויבען דאס חתן־הארץ
פון זיין כלה אוועק,

אין די ערשטע נאכט פון איהר חתונה:
(זי פערהענגט דאס פענסטער).
ברודער אמנון!
אונזער חופה-בעט שטעהט פערראזט
און ווארט אויף אונז
ווי א פערלאזטעס פעלד,
אונפעראקערט, אונפערזייעט אין הויכע פריהלינג.
זעה, די פריהלינג-ווינדען יאגען שוין
אין די לופטען ארום
און זוכען דעם זיימען קארן
איהם צו ענטבליהען.

אמנון.

(גרייפט אן תמר, פיהרט זי פאר'ן פענסטער-לאך).
— זעהסט דו ניט
ווי די פלאמען צעפלאמען שוין אין די אייל-געשירען,
און זיי קומען אום דער טונקעלער נאכט
פאר דעם טאטע דוד'ס שלאף-געמאך,
די אלטע לייט, מיט די לאנגע ווייסע בערד
קלאפען זיי דורך דעם לאדען, און וועקען הויך:
„קעניג דוד, ערוואך פון ווייבער-געלעגער אויף,
די פידלען — וועקען צו מלחמה ארויס".
און ווי שווארצע שאטען מיט פינקלענדע אויגען,
קומען זיי אלע מיט בויגען און שטאנג
פון די ווינקלען ארויס.
(עס הערט זיך פון דרויסען אבגעריסענע טענער פערטויבט
אין די פלי-ווין קלאנגען; אבגעריסענע רופען — פון די

(ווינקלען ארויס... ער לויפט צו צום פענסטער, רייסט די פורהאנג).

זעה, די קעמלען, זיי ברעכען פון זייער געלעגער אויף,
מיט די רויב-זעק אנגעלאדענט,
שוין שפאנען די יונגען די פערד צו די רייט-וועגען
אין קעניגליכען הויף.
עס בלישטשען די גאלדענע פאנצערס אין די טונקעלע נאכט
אריין.

העע, ווייב, דעם פאנצער דערלאנג!
שפאן מיין ברוסט מיט זילבער-בלעך געגען
דעם פיינד'ס שפיז.
בעסער וויל אמנון זיין ברוסט מיט מלחמה-געשיר בעדעגען
אלס איהם צווישען ווייבער ברוסטען
אויסבעטען.

(ער בינדט דעם פאנצער איבער זיין ברוסט. עס הערען זיך טריט פערביילויפען פאר דער טהיר, די רופען פון פענסטער-לאך ווערען העכער און עפטער, פון הינטער די טהיר הערט זיך יונדב'ס קול).

יונדב.

(רופט דורך די טהיר).

— די קעמלען געלאדענט, די רייט-וועגען געשפאנט,
אין קעניג-הויף ווארטען די גבורים דעם
שופר-בלאזען.

אמנון.

— אויף וועלכע זייט פאלט די שפיז?

יונדב.

(הינטער די טהיר).

— גרייט שטעהען די גבורים אין קעניג־הויף
און ווארטען דעם קעניג'ס און הער ישי'ם בעפעהל.
אין די ווינקלען קוקען זיי ארום,
דעם קעניג'ס ערשט־געבוירענעם זוכט זייער בליק.

אמנון.

— אויפגעגראבען האט דער קעניגס־זוהן פון זיין לאנגען ווייבער געלעגער.

(צו תמר).

הע, ווייב, די שפיז דערלאנג, הינטער מיין דעק איז זי בעוואהרט.

און שארף דאס מעסער,
וואס פערראסטעט איז עס געווארען דורך די לאנגע צייט,
ווען מיינע ליפען האבען געשמאכט
נאך דיין ווייבער־וויין צו טרינקען.

תמר.

(וויינט פאר זיך).

— ווי ווערט דאס אמנון דורך דעם רוהם
פון זיין חופה־בעט פערריאגט?
ווי איז דאס אמנון, געררייצט נאך פרעמדען רוף,
פערגעסט ער זיין אייגענע לגסט.
ווי ווערט דאס אמנון ווי דער קנעכט —
וואס געיאגט דורך דעם גארטען אויסצופיהרען

זײַן הערדס בעפּעהלע —
האָט קײַן צײַט פֿון די טרויבען צו געניסען,
וואָס אויסגעשטרעקט, נאָך לוסט און בענקשאַפֿט,
איז זײַן צונג נאָך זײַ...

אמנון.

(פֿאַנצערט זיך דעם פֿאַנצער איבער די ברוסט).

— פֿערמויערן וואָלט איך, שוועסטער תמר,
מײַן בחור־טהיר איבער מיר.
ווי די ראָבען, —געבענקט נאָך דעם שטײַנער־קוואל
מאַכט זיך זײַן נעסט אין די שטײַנער־צווײַגען —
וואָלט איך פֿון דײַן קוואל ביז'ן טויט געטרונקען.
ווען נישט ערוואַכט וואָלט מײַן האַרץ געוואָרען
דורך פֿיִעדער־שפּילען, דורך האַרפֿען־ברומען,
פֿון דעם ווינד צו מיר גערופֿען.

תמר.

(פֿאַלט איהם צו די קניע).

— גאָט האָט מיך געפּלאַנצט, ברודער אמנון! מײַנע בלעטער, מײַנע בליטהען אָבגעהיטען, ווי אַ גוטער גערטנער איבער מיר געוואַכט, אַז איך זאָל רײַף וואַקסען. איך האָב איהם יעדען טאָג פֿאַר זײַן געטרײַ גערטנערשאַפֿט, אין דער שטיל, מײדעל־אַרטיג געדאַנקט. איך בין רײַף געוואַקסען, ברודער אמנון. מײַנע פֿרוכטען זענען צום געניסען, שטיל האָב איך זײַ פֿאַר מײַן הערר געפֿלעגט און מיט הכנעה און שטיל־געבעט בין איך צו מײַן הערר געקומען, פֿון איהם בעפֿרוכטעט צו ווערען, אין דער שטיל מײַן וועג צו געהן און גאָט צו דאַנקען וואָס צו מײַן ציעל האָט ער מיך געבראַכט, און איך האָב

מיך דיך ווי א בלום געבראָכן וואָס איז רייף געוואָרען צו'ם ריבען. איך האָב מיך דיך ווי א פרוכט געבראָכן וואָס איז רייף געוואָרען צו'ם געניסען, פאר וואָס געהט דער הערר פערביי פאר מיר, נישט פון מיינע פרוכט צו געניסען? פאר וואָס ווי וואסער גיסט דער הערר דעם אייל, וואָס מען האָט איהם געבראָכט, צו זיינע פיס... געה דאָך נישט פאר דיין גאָרטען פערביי אָהנע זיין טהירעל אויפצוברעכען... פאר וואָס נעמט דער הערר די רעק פון זיין ברונען נישט אראָב?

(עס הערט זיך שופר=בלאָזען אין הויף).

אמנון.

— נישט וויל אמנון פון פרוכט געניסען
ווען זיין לוסט איז נישט דערביי,
היט די בלעטלעך פון דיינע בלומען, שוועסטער תמר!
און פערשפרייט זיי נישט איבער די וועגען.
שטרעק נישט די פרוכטען פון דיין גאָרטען
איבער די צוימען, איבער די טהויערן,
ל'אָז זיי ליעבער פערוויעלט ווערען —
איידער אָהנע לוסט צו פערצעהרען.

(אָב).

תמר.

(אליין. רופט הויך דורך די אָפענע טהיר):

— אבישלום! אבישלום!
מיין ברודער האָט מיר שלעכטס געטהון,
האָט אין מיין מיידעל=קוואל אנגעקלאפט
און איהם נישט אויפגעעפענט.

האָט זײַן כּלה־בעט פֿאַרלאָזט
אין זײַן חופּה־נאַכט.
אַבישלום!

(לויפֿט אַרויס מיט צעפֿלאָסטענע האָר).

(פֿאָרהאַנג).

ענדע.

שלום אש

אוס ווינטער

פערלאג
פּראָגרעס

שלום אש.

אום ווינטער

פערלאג „פראגרעס". ווארשא.

Винтеръ драма Ш. АША

Типографія Левинъ-Эпштейна
ул. Павлинная № 38.
ВАРШАВА 1910.

אום ווינטער

פערזאנען:

דבורה אַ אַלמנה. אין די זעכציגער.

ראַמאַ די עלטערע טאָכטער. אַ יאָהר 32.

יולקא די יונגערע טאָכטער, אַ יאָהר 20.

פרוי גרויסבערג אַ איינגעהעריג, אַ שדכנ'טע. אַ יאָהר 40.

יודעל אַ אָרעמער יוד, אַ שכן. איינציגע און פערציג יאָהר.

שפרינצע אַ קעכין.

גאלדבערג אַ יונגערמאַן. (הינטער דער סצענע)

ס׳ קומט פאר אין א קליין שטעדטיל, הינטער בערג, און ווינטער. די האנדלונג — ביי דבורה׳ן, א אלט פראווינציאל-אינטעליגענטיש הויז.

~~~~~~~~

די סצענע:

א לאנגע און אשמאלע שטוב פאר מיידלעך. אלט בעלבתיש. דאס מעבעל, וועלכעס איז אלט און אבגענוצט, בעשטעהט פון צוויי בעטען, אויף רעכטס פערהאנגען מיט ווייסע קאלדרעס, פאר די בעטען צוויי שפיגלען. א אלטע ברייטע קליידער-שאנק צווישען די בעטען. אויף לינקס צוויי פענסטער אין דער העלפט מיט פארהאנגען פערהאנגען. פון די רעשט שויבען קוקט אריין פון דערוויטען א הויבער בעשנעטער בארג. צווישען די פענסטער — א אלטע קאמאדע בעדעקט מיט א געשטריקט טישטוך און בעשטעלט מיט פערשידענע קלאשען, פארצעלאן-טעלער א. א. וו. אויף דער וואנד איבער דער קאמאדע — א אלטער זייגער מיט וואגעס, שטעהט תמיד. אויף די וועגד ארום — בעקלעפט מיט אילוסטראציעס פון אלטע בלעטער און מיט גלעזערנע שאפקעס, אויף וועלכע עס זענען אנגעשטעלט פערשידענע מיידלערישע שמאכטעס. בכלל איז צו פיהלען דאס עדעלקייט פון דער פרוי. אויף רעכטס — א טהיר אין סאלאן אריין. געגענאיבער די צוישויער — א טהיר, בעהאנגען מיט א ווייסען פארהאנג, וועלכע פיהרט פון דער אויסגעדיגער שטוב אריין. אביסל וויטער צו רעכט׳ס צו — א ברייטער אויווען מיט שווארץ אבגעשמירט, פאר׳ן אויווען — א אלטע אבגעזעסענע, קליינע קאנאפע, אויף וועלכער ראמא און יולקא זיצען צוזאמען פערטהון אין לעזען.

א ווינטערדיגער טאג, פאר מיטאג.

פון די פענסטער קוקט אריין א חמארנער טאג.

~~~~~~~~

דבורה.

(אַ בעיאָהרטע ערנסטע פרוי, פענסגע אויף דער נאָז אין אַ שוואַרץ דיק קלייד, דרעהט זיך אויף און אָב איבער דער שטוב, די הענד אַרונטער פערלעגט, פערטהון אין איהרע געדאַנקען).

ראָמאַ.

(אַ הויך־ערוואַקסענע, די האָר פערקעמט הויך אויפ'ן שטערן. די געזיכטציגע ביים טויל און אַרום די אויגען געקנייטשט, אין אַ שוואַרץ לאַנג קלייד, אַרומגעהילט אין אַ שוואַרץ טוך, זיצט אויף דער קאַנאַפּע, אין גאַנצען פערטהון אין לעזען)

יולקאַ.

(אַ יונג מיידעל, פון לעבען, אין אַ העלע בלוזקע. זיצט אויף דער צווייטער זייט קאַנאַפּע, לעזט און קוקט אַלע ווײַלע אַרויס פון בוך).

(אַ לאַנגע ווײַלע אין דערזעלבער פּויזע).

יודעל.

(אַ נידריג יודעל, אויסגעדאַרט, אין אַ לײַבט צוריסען חאַלאַטעל, ציטערנדיג פאַר קעלט, קומט זיך אַרײַן צו גנב'ענען, האַפּט זיך צו צו'ם אויוון הינטער די קאַנאַפּע און וואַרעמט זיך).

יולקאַ.

(וואַרפט אַרויס אַ בליק פון בוך; קוקט זיך פערוואונדערנדיג אום).

— אַהאַ יודעל...

(זי פערטיעפט זיך צוריק אין בוך)

דבורה.

(אויסדרעהענדיג זיך און דערזעהענדיג יודלען).

— יודעל דא, נו: וואס הערט מען אין שטעדטיל?...

יודעל

(פון הינטערן אויווען).

— וואס זאל מען הערען? ווער עס האט צו עסען — עסט, דער וואס האט נישט — הונגערט.

דבורה.

— רעכט. (דרעהט זיך אלץ וויטער איבער דער שטוב) און קיין פרנסה איז נאך אלץ נישט דא?

יודעל.

— ווער רעדט היינט פון פרנסה, אז מען קען נישט פון שטאדט ארויס, און מען קען נישט אין שטאדט אריין.

יולקא.

(אויפהערענדיג צו לעזען).

— א שעהן לעבען וועט זיין —

דבורה.

— מען זאגט דאך, אז דער פריץ האט דעם גרויסען שליטען מיט פויערן געשיקט אוועג אויסצושניידען.

יודעל.

— זיי קענען שוין לייט ווערען. ביי נאכט האט פון בארג אראב א ווינד געיאגט, דעם גאנצען שנעע אויפ'ן וועג פערשפרייט. זרח דארף'ס-געהער האט עס יעצט אין בית-המדרש דערצעהלט, געוואלט געהן אין דער פריה אין דארף אריין, ער איז שיער נישט אין שנע...

יורקא.

— א שעהן לעבען וועט זיין.

(א לאנגע ווילע שטיל).

שפרינצע.

(בעוועגענדיג זיך אין טהיר).

— וואס זאל איך קאכען אויף מיטאג?

דבורה.

— זאל איך אזוי וויסען פון שלעכטס. (צו יולקען, וועלכע קוקט אין דער וועלט אריין). וואס זאל זי קאכען אויף מיטאג?

יולקא.

— וואס געהט עס מיך אן! (זיך אבשאקלענדיג, און קוקט ווייטער אין בוך אריין).

דבורה.

— קאך וואס דו האסט אין דערהיים.

שפּרינצע.

— קאַרטאָפּעל?

דבורה.

— זאָל זיין קאַרטאָפּעל. (צו ראָמאַ'ן) די ליבסטע דאָך, דוכט זיך מיר, נישט קיין קאַרטאָפּעל?...

(ראָמאַ ענטפערט נישט, שפּרינצע אָב. פּויזע)

(דבורה דרעהט זיך אַלץ ווייטער זעהר לאַנגזאַם איבער דער שטוב אויף אונ אָב, די הענד פערלעגט אונטער. ראָמאַ זיצט פערטיעפט אין לעזען).

יולקא.

(גלאָצענדיג אין דער וועלט אַריין. פּלוצים אויפחאַפּענדיג זיך. קוקט זיך אום.

— ווי שפּעט קאָן זיין? (קיינער ענטפערט איהר נישט, זי קוקט אויפ'ן זייגער). זייגערס האָבען זיי, שטענדיג שטעהען זיי.

(עס קומט אַריין פרוי גרויסבערג. – אַ מאָגער הויך ווייבעל, דאַר און אויסגעטריקענט, די יונג פערגרויסטע האָר קוקען פון הינטער'ן שייטעל אַרויס. אויפ'ן שייטעל אַ שוואַרץ שלייפּעל, אין שוואַרצע – אַמאָל נגיד'ישע, היינט אָבגעלעבטע, בעל־הבתישע קליידער, אין גאַנצען אַ אויסקוק פון אַ אָבגעלעבטע בעל־הבית'טע, היינט אַ איינגעהעריגן אין בעל־הבתישע הייזער, רעדט מיט אַ געטאַכטען שמייכעל אויף די ליפּען).

פרוי גרויסבערג.

— גוט מאָרגען! זיצען זיך יונגע קינדערלעך בייים אויווען. וואָס דען האָט מען צו טהון אין אַ קליין שטעדטיל? אין דרוי-

סען — אַ ווינטער, אין שטוב — אַ ווינטער... נו, דבורה, אַריינגעפאַלען צו אייך.

דבורה.

(בעמערקענדיג די פרוי גרויסבערג, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, קוקט אַ מינוט אויף די טעכטער מיט שרעק. מיט אַ געמאַכטען שמייכלענדיגען טאָן).

— פרוי גרויסבערג! נוט וואָס מען זעהט אייך אַמאָל, נו, וואָס מאַכט איהר עפּעס גוטס?

פרוי גרויסבערג.

(צוגעהענדיג צו'ם פענסטער).

— וואָס זאָל מען מאַכען? — אַ שלעכט וועטער אין דרויסען.

ראָמאַ.

(וואָס האָט זיך צו'ם ערשט בײַ פרוי גרויסבערג'ס אַרײַנקומען שטאַרק פערטיעפט אין לעזען, הויבט זיך נערוועז אויף פון איהר אָרט, מיט אַ געמאַכטע רוהיגע מינע, געהט צו צו דער קאַמאָדע, זוכט עפּעס, באַלד קומט זי צוריק אויף איהר אָרט, וואַרפט אַ בליק דורכגעהענדיג, אויף די רויט געוואָרענע יולקאַ, וועלכע זיצט פערטיעפט אין איהר בוך. ראָמאַ בלייבט אַ סעקונדע פערוואונדערט, זי הויבט אָן צו לעזען, ברומענדיג אַ ביסעל הויך, וואָס אַמאָל העכער, מיט אַ שאַרפען אַקצענט, צום סוף חאַפּט זי זיך אויף און לויפט אָב אָהן ווערטער אין טהיר פאָרנט, נאָכשלעפענדיג נאָך זיך איהר טוך, דאָס טוך פאַלט איהר אַראָב און בלייבט ליגען נאָך איהר אויף דער סצענע).

(אַ דריקענד שטיל־שווייגען. דבורה מאַכט זיך, ווי זי איז פערנומען מיט זיך. פרוי גרויסבערג קוקט אַרויס דורכ'ן פענסטער

(און דערצעהלט פון וועטער . . . יולקא לעזט, האפט זיך צום סוף אויף אויף און געהט אב צו דער טהיר רעכטס) .

דבורה.

— וואס אנטלויפען זיי אזוי . . . וואס אנטלויפען זיי אזוי . .

פרוי גרויסבערג.

(עהט צו, צופט איהר ביים ארבעל) .

— לאזט געמאך, בעסער אזוי.

דבורה.

(אויפגערעגט, קוקט זי אן, וויל איהר עפעס זאגען, פערשוויינט) ;

פרוי גרויסבערג.

(מיט געמאכטען שמייכעל) .

— איהר ווייסט? ער קומט... דער חתן קומט צו איך . . .

דבורה.

(פערוואונדערט און דערשראקען).

— ווער? וואס?

פרוי גרויסבערג.

— מען האט איהם אויסדריקליך געזאגט: אינע יונגע קוים אכטצעהן־יעהריגע שלאנק שעהנעם פרייליין, אט האב איך . . .
(זוכט אין קעשענע) שרייבט מיר שווארצבערג, אז ער פאהרט ארוים .

ער וועט קומען אים אגענט, פארשטעלער פון דער פירמע בלאך
עט קאמפ. . .

דבורה.

— געדענקסט אך גאט שוין, אין אזא געטער? . . .

פרוי גרויסבערג.

(נעמט א געלעכטער'ל).

— פאר א כלה וועלען זיי אליין טהון . . .

דבורה.

(נאך נישט פערשטעהענדיג).

— אבער אזוי פלינק שוין, אזוי פלינק?

פרוי גרויסבערג.

(געהט נעהנטער צו צו איהר).

— קאווערט דאס איינען אזוי לאנג ביז עס איז היים. אז עס וועט אבקיהלען . . . דבורה — (זי קוקט זי אן) וואס, איהר ווילט שוין ווייטער מאכען . . . די ערשטע איז אייך ווייניג?

דבורה.

— אבער שוין . . . רבונו של עולם, וואס וועט דא זיין?

(זי בלייבט פערצווייפעלט שטעהן אין מיטען שטוב)

פרוי גרויסבערג.

— דבורה, מאכט קיין שהיות . . . דער סאלאן איז אויפגע-

רוימט? (צו יודלען) רוף אַריין, איך בעט דיך, שפּרינצען. (יודעל אָב)
דבורה, לעגט אייך איבער, וואָס איהר טהוט...

דבורה.

— אָבער טאַטע אין הימעל. נעמען אַ קינד און בעגראָבען מיט
די הענד?

שפּרינצע.

(ווײַזט זיך אין טהיר)

— וואָס וויל די בעל-הבית'טע?

פרוי גרויסבערג (צו שפּרינצען).

— שפּרינצע לעבען, דער סאַלאָן איז אויפגערוימט? גיה, נעם
דיך צוצורוימען, געסט קומען היינט, וועסט חאַפּען לעצט-געלד.

שפּרינצע.

— אַ יאַ, שעהנע געסט. עס וועלען שוין נישט זיין די געסט
פון אַמאָל...

פרוי גרויסבערג.

— די געסט פון אַמאָל הויבען ווייטער אָן צו קומען... און
לעצט-געלד וועלען זיי געבען ווי אַמאָל... מען דאַרף זיך נעמען צום
אויפרוימען... אין צוויי שעה אַרום.

שפּרינצע.

(קוקענדיג, נישט גלויבענדיג, אויף דבורה'ן).

— אויפרוימען, בעל הבית'טע?

דבורה.

(פערבראכט און פערצווייפעלט).

— איך ווייס...

רוי גרויסבערג (צו שפרינגצען).

— איך הייס (ווינקט צו איהר) פלינקער (שפרינגצע אב).

דבורה.

(שטעלט זיך אגידער ביים טיש, שטעהט און ווארט).

פרוי גרויסבערג.

— דבורה, געדענקט, איהר טארט נישט מפקיר זיין איין טאכטער פאר דער צווייטער. פערגעסט נישט, אז יולקא איז שוין היינט צוואנציג יאהר אלט. א מיידעל, זאלט איהר וויסען, איז ווי א עפעלע אויפ'ן בוים. אזוי לאנג איז עס שעהן, אנגענעהם, ביז עס ווערט פערטיג. ווערט עס פערטיג, מוז עס בעטען, אז עס זאל ווער קומען און עס אויפעסען, און א ברכה מאכען. און אז עס שטעהט זיך נור איבער די צייט, ווערט עס פערפוילט... גליהט דאס אייזען, דבורה, אזוי לאנג, ביז עס איז נאך הייס... פערגעסט נישט, אז די צייט שטעהט נישט.

דבורה.

— אבער מיט יענע וואס וועט זיין?

פרוי גרויסבערג.

— און איבער דעם ווילט איהר האָבען נאָך אַ זאָרג? לאָזט געמאַך, בעסער אַזוי.

דבורה.

— און וואָס זאָל איך טהון?

פרוי גרויסבערג.

— גאָרנישט. לאָזט מיך טהון... (געהט אַרויס, קומט צוריק מיט יולקא'ן).

יולקא.

— וואָס וויל די מאַמישי?

פרוי גרויסבערג.

— דאָ איז זיך נישטאָ וואָס צו שעהמען, דאָ איז זיך נישטאָ וואָס צו בעהאַלטען... עס איז אַ אָפען אונגליק, קיינער איז אין דעם נישט שולדיג. די שוועסטער האָט געקליבען געקליבען, אַזוי לאַנג ביז זי איז זיך פערזעסען. יעצט איז שוין שווער. וואָלט נאָך האָטש אַ סך גרן געווען, מיט די צוויי טויזענד רובל וואָס דער טאַטע האָט פאַר איך איבערגעלאָזט ווערט זיך זעהר שווער מאַכען... און ביז נאָט וועט העלפען, אַז זי וועט געפינען איהר ריכטיגען זווג, קען דאָ אַ צווייטע אונגליק געשעהן... איך וויל עס נישט דערמאָהנען מיט'ן מויל...

יולקא.

(רויט ווערענדיג).

— נו יאָ, וואָס זאָל איך אָבער...

פרוי גרויסבערג.

— גארנישט. עס קומט היינט צו פאהרען א חתן צו דיר...

יולקא.

(מיט שרעק).

— צו מיר? ראמא איז דאך עלטער —

פרוי גרויסבערג.

— צו דעם קען קיינער גארנישט טהון. דאס איז א אונגליק... און פאר דעם קענט איהר נישט ליידען. דאס איז דאס לעבען — ווילט איהר חלילהווארטען אויף איהר — מוזט איהר לאנג, לאנג ווארטען... היינט איז די צייט, זעהט, אז עס זאל נישט צו שפעט ווערען ווי ביי איהר שוועסטער, געדענקט אז איהר האט נור צוויי טויזענד רובל...

יולקא.

— איך ווייס פון גארנישט... וואס זאגט די מאמע?

פרוי גרויסבערג.

— די מאמע, וואס זאל זי נעבעך זאגען... דאס טהוט איהר וועה און יענץ איז איהר ווינד... ראמא איז איהר בלוט און דו ביסט אויך איהר בלוט. גיב די האנד פאר די באק, אז דאס טהוט איהר וועה און יענץ טהוט איהר וועה... נאר וואס זאל זי נעבעך טהון, אז איינס קען זי העלפען און דאס צווייטע נישט..

יולקא.

— איך ווייס פון גאָרנישט. איך וועל טהון וואָס די מאַמע וועט הייסען.

פרוי גרויסבערג.

— די מאַמע וועט דיך הייסען, אַז דו זאָלסט דיך געהן אָנטהון, ווארום עס ווערט שפּעט, אין אַ שעה אַרום איז ער דאָ.
(יולקא געהט אַב).

דבורה.

(וועלכע איז געשטאַנען די גאַנצע צייט די הענד פערלעגט, פּאַלט אַרויס):
— וואָס זאָל איך טהון? וואָס זאָל איך טהון?

פרוי גרויסבערג.

— וואָס איהר זאָלט טהון? איהר זאָלט זעהן, אַז אַלעס זאָל זיין אין אָרדנונג. זעהט אַז די קלענערע זאָל זיין אָנגעטהון, און פערשטעקט ערגעץ וואו די עלטערע, אַז ער זאָל, חלילה, נישט געוואָהר ווערען, אַז עס איז דאָ אַ עלטער מיידעל אין שטוב... דאָס גיט צו קלערען... דאָס קען אַ סך שאַטען...

דבורה (קרעכצט).

— שטענדיג בעהאַלטען די יונגערע, אַז עס איז ווער געקו־מען — יעצט דאַרף מען צו בעהאַלטען די עלטערע. וועה וועה, ראָמאַ! האָסט דיך גוט ערלעבט.

פרוי גרויסבערג.

— אַזוי איז שוין איהר מזל... און עס איז איהר קיינער נישט

שולדיג נור זי אליין... נו, איך מוז געהן. דבורה מאכט קיין שהיות, עס ווערט שפעט. (ביי'ם ארויסגעהן) דבורה, געדענקט עס האנדעלט זיך אין אייער קינד. (אב)

(דבורה בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב אין א פערצווייפעלט שוויגען — וועקט זיך איינינגע מאל אויף און געהט צו צו דער טהיר, וויל אויפעפענען די קלאמקע — און געהט צוריק אוועק. באלד הערען זיך טריט, זי געהט פלינק אב פון דער טהיר און לאזט זיך צו די פענסטער. די טהיר עפענט זיך, ראמא קומט אריין, זינגענדיג פאר זיך עפעס א נגונ'דיל, האלט א העפטעכיץ אין דער האנד, און הויבט אן, ווי עכעס זובען ביי דער קאמאדע.

ר א מ א (צו זיך).

— שוין אוועקגעגאנגען.

ד ב ו ר ה.

(פלוצים אויסדרעהענדיג זיך פון פענסטער).

— זאג מיר טאכטער, איינמאל פאר אלע מאל, וואס וועט דער סוף זיין?

ר א מ א.

(אין מיטען שטוב אבשטעלענדיג זיך)

— וואס האט זיך עפעס היינט די מאמע דערמאהנט? וואס, זי איז שוין ווייטער געקומען דעם קאפ פערדרעהען, די טהיר וועל איך מיט איהר אויסהאקען. (זי באווערט זיך און וויל פלינק פון דער שטוב ארויס).

דבורה.

(לויפט איהר נאָך אונ שרייט).

— ראָמא, ראָמא, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

ראָמא.

(בלייבט שטעהן בײ דער טהיר אומקוקענדיג זיך).

וואָס האָט מיר די מאַמע צו זאָגען? (זי ווארט שוויינענדיג אויף די מאַמעס ענטפער, צו'ם סוף זעצט זי זיך אנידער שטיל אויף דער קאַנאַפּע, וואָס שטעהט אין דער נאָהנט).

דבורה.

— זאָג דו מיר, וואָס זאָל איך טהון? וואָס זאָל איך אומגליקליכע מאַמע, טהון?

ראָמא.

(קוקט די מוטער אָן שוויינענדיג).

— וואָס ווילט איהר פון מיר האָבען? וואָס, עס איז אייך צו שווער מיך צו האַלטען אין דערהיים — וועל איך מיר געהן מײן שטיקל ברויט זוכען.

דבורה.

— וועה איז נאָך די מאַמעס יאָהר, — ווייסט גאַנץ גוט. וואָס טויג מיר דאָס גערעדעביץ — (אָבהאַקענדיג). זֵבער איך בין דאָך אַ מאַמע. דאָס האַרץ ווערט מיר צושניטען פאַר רחמנות — געדענק אָן גאָט.

רָאמאַ.

(מיט אַ געמאַכט געלעכטער'ל).

— רחמנות... נור איך בעט די מאַמע, זאָל נור די מאַמע אויף מיר קיין רחמנות נישט האָבען... (פויזע. מיט אויפגערעגטען געבייזער) איך ווייס נישט... חלעבען... (שווייגט. פלוצים) מיט וואָס פאַר אַ רעכט האָט ווער אויף מיר רחמנות צו האָבען?... וואָס געהט עס וועמען אָן אין מיר! איך וויל אַזוי זיין. ניט חתונה האָבען — וועמען געהט עס אָן? (פאַרגעסענדיג זיך) וועמען געהט עס אָן?..

דבורה.

— איך בין דאָך אַ מאַמע, אַ מאַמע, מיך רייסט עס ביי'ם האַרץ.

רָאמאַ (שרייענדיג).

— אָבער, אַז מיך געהט עס נישט אָן, וועמען האָט עס אָנצוגעהן?

דבורה.

— אָבער וואָס זאָל איך טהון, מיך רייסט עס דאָך ביי'ם האַרץ. איך זעה דיך זיצען אין דערהיים, אַ מויד פון דרייסיג יאָהר, וואָס מיינסט דו?...

רָאמאַ.

(צריינפאַלענדיג אין די מוטערס רעד).

— ווער האָט צו מיר? פאַר וואָס? איך וויל נישט חתונה האָבען — וועמען געהט עס אָן?

דבורה.

— אָבער געדענק. (געהט נעהנטער צו און רוימט איהר איין) אָבער יולקא?...

ראָמאַ (הויך).

— ווער לאָזט זי דען נישט קיין כלה ווערען?

דבורה.

— דו, דו.

ראָמאַ.

— איך?... נו גוט, וועל איך איהר מיין אָרט אָבטרעטען

(זי זעצט זיך שוועבענדיג אויף איהר אָרט — פערקלעהרט זיך, נעמט דאָס ביכעל וואָס ליגט ביי איהר, און קוקט יעדעס מאָל אַריין, און נעמט עס אוועק).

דבורה.

(שטעהט אין מיטען שטוב, די הענד פערלעגט, עס איז צו דער־קענען, אז זי ווייסט נישט וואָס צו טהון. וויל צוגעהן צו דער טאָכטער, און געהט נישט צו — צו'ם סוף זעצט זי זיך ערגעץ אין א ווינקעל און רעדט צו זיך).

— איך, אומגליקליכע מאַמע... גאָט איינער, וואָס זאָל איך אָנהויבען?.. (זי קוקט אויף ראָמאַ'ן, ראָמאַ ענטפערט נישט, זיצט פערטראַכט מיט זיך).

(א לאַנגע ווײַלע איז שטיל אויף דער סצענע. פון דער צווייטער שטוב דערהערט זיך פלוצלונג די פאַדלאָגע פראָטירען. יולקא'ס פרעהליכער קול, בעפעהלענדיג: „דעם אַלעאַנדער בײַם פענסטער אַנידערשטעלען", „די גאַרדינן פערשטעלט דעם שפיגעל". ראָמאַ קוקט די מוטער אָן. די מוטער מאַכט זיך דורכ'ן פענסטער אַרויסקוקען).

דבורה.

(דורכ'ן פענסטער ארויסקוקענדיג).

— א בייז וועטער אין דרויסען, (זי האקט אב מיט א ציטעריג קול) איך ווייס גאר ניט, פאר וואס מען דערהאלט נישט פון פעטער קיין בריעף?

ראמא

(ענטפערט נישט. נאך א קליינע פויזע, הייבט זי זיך אויף, געהט צו צו דער קאמאדע, זוכט עפעס און מאכט זיך מיאנשענדיג עפעס א ליעדעל פאר זיך):

„די זון געהט אונטער אין מערב זייט
אין א רויט געשטאלט,
אין א רויט געשטאלט".

דבורה.

(אויפהויבענדיג זיך פלוצלונג פון ארט, מיט א מאמעדיג וויינענדיג קול):

— מאמטער, צי בין איך דען נישט דיין מאמע? (די טרעהרען פערשטיקען איהר קול) צי ווייס איך דען נישט?... (זי וויינט ביטערליך)

ראמא

— וואס וויל די מומע האבען?.. א! — (זי געהט אוועק פון קאמאדע, חאפט דאס ביכעל וואס ליגט אויפ'ן טיש, זעצט זיך אויף איהר פריהערדיג ארט און פערטיעפט זיך אין לעזען).

דבורה.

— וואס שפיעלסט דו מיט מיר אין בעהעלטעניש? אזוי ווי איך וואלט א ווילד-פרעמדע געוועזן... צי איז דען נישט דיין צער —

מײַן צער ? . . , (אָבהאַקענדיִג) יולקאַ װעט ערוואַקסען, גרױס װיִ אַ בױם. מען איז געקומען, מען האָט דיִ טהירען איינגעלעגט, עס לױפט דורך אַ טאָג צו אַ טאָג . . . דיִ צײַט שטעהט נישט, זיִ װעט עלטער, צוואַנציג יאָהר שוין אַלט, בײַ לײַטען אַזעלכעס האָט שוין חתונה געהאַט — און װאָס זאָל איך, װיִסטע אלמנה, טהון — רבונו של עולם, װאָס טהוט מען ?

ר אָ מ אַ.

(װיִ פון בוך אַרויסלעזענדיג).

— מען מאַכט זיִ פאַר אַ כלה.

ד ב ו ר ה.

— און מיִט דיִר װאָס װעט דער סוף זײַן ?

ר אָ מ אַ.

(מיִט אַ געלעכטערל).

— װאָס זאָל דען זײַן ? מען לעבט און מען װעט שטאַרבען.

ד ב ו ר ה.

— און װאָס איז דאָס מ'שטײַנס געזאָגט פאַר אַ לעבען ? מען זיִצט בײַ דער מאַמע, בײַם אויווען, און מען לעזט ביִכער. װאָס טויגען אײַך דיִ ביִכער ? פערשפיִעלען דאָס לעבען מיִט פרעמדע מעשיות . . . צו װאָס ? צו װען ? (אָבהאַקענדיִג) איך האָב עס דיִר געזאָגט, געװאָרענט, נישט איינמאָל און נישט צוויי מאָל, — ראָמאַ, ראָמאַ, פערשפיִעל דיִך נישט ! מיִט דעם יונגען מאַן גערעדט, מיִט דעם שפּאַציִערט. איז גע־קומען צו פאָהרען איינער פון דער שוואַרצע יאָהר, צוגעזאָגט גאָלדענע

בערג... (אבהענגדיג) א רויז בלויז דו דענסטמאל געווען. איז מען גע־קומען שמעקען, אבגעשמעקט און אוועקגעגאנגען... און די רויז גע־לאזט אפען שטעהן ביז זי איז אויסגעוועבט געווארען... א מיידעל האט איהר צייט, און געהט די צייט איהרע דורך, געהט דורך איהר לעבען... איך האב דיך געווארענט, דו האסט מיך נישט געוואלט הארכען, וויים האב איך אומגליקליכע מאמע, געקענט טהון?...

ראמא.

— אלוא וואס וויל די מאמע האבען, אז איך זאל א כלה ווערען — גוט, איך וועל א כלה ווערען. זי זיז דאך שוין דא געווען, מען בוצט אויס די צימערן, עס קומט היינט א חתן צו פאהרען — גוט, — איך וועל נישט פרעגען ווער ער איז, — איך וועל נישט קוקען אויף איהם, צי ער געפעלט מיר יע, צי ער געפעלט מיר נישט — גוט, איך וועל חתונה האבען פאר'ן, אז איהר ווילט עס.

דבורה (ערשראקען).

— אבער... טאכטער...

ראמא.

— גוט, גוט, אז איהר ווילט עס... מיר איז שוין קיין חלוק... איך האב שוין חתונה... איינמאל פאר אלע מאל אויפהע־רען צו פייניגען... גוט, איך געה מיך אנטהון... וואו איז מיין קלייד?... איך וועל אויף גארנישט קוקען, אז איהר ווילט עס... (לויפט אריין אין דער צווייטער שטוב) נור צו מיר זאלט איהר שפעטער קיין פרעטענסיעס נישט האבען. (אב)

דבורה.

(בלייבט פערצווייפעלט שטעהן אין מיטען שטוב).

— גאט איינער, וואס טהו איך יעצט?...

(אַ קליינע פּויזע, עס טונקעלט. עס קומט אַרײַנצוגלויפֿען יולקאַ אָנגעטהון אין אַ נײַ קלייד מיט אַ נײַע ווײַדענע בלוזקע, נאָך נישט צוגעקנעפּעלט).

יולקאַ.

— מאַמע, קנעפּעל מיר צו.

דבורה.

(נעמט זי צו זיך מיט פֿיעל צערטליכקײַט).

— קום טאָכטער לעבען, איך וועל דיך אָנטהון, דײַן חתן קומט דאָך הײַנט צו פֿאָהרען, מײַן אָרעמע יתומה.

ראַמאַ'ס קול.

(פֿון דער צווייטער שטוב).

— און וואָס פֿאַר אַ קלייד זאָל איך מיך אָנטהון? אַנ' עמפּפאַנגס-קלייד, מאַמע?

(די מוטער ענטפֿערט איהר נישט, טהוט ווײַטער אָן יולקאַ'ן).

יולקאַ.

— מאַמע, מאַמע, ראָמאַ רופֿט עפּעס.

דבורה.

— גאָר נישט טאָכטער לעבען, גאָר נישט. גאָט זאָל דיר געבען, חן און לײַטזעליגקײַט.

ראַמאַ'ס קול.

— וואו איז יולקאַ, — זאָל זי מיר העלפֿען אָנטהון. (קומט אַרײַן, עס איז טונקעל אין צימער, דערקענט נישט יולקאַ'ן) ווער איז דאָרט?

(קיינער ענטפֿערט איהר נישט אָב, ווי מען וואָלט איהר נישט בעמערקט).

דבורה.

(אנטהויענדיג וויטער יולקא'ן).

— ווארט יולקא לעבען, דער טאטע, עליו השלום, האט מיר געזאגט, אז דיין חתן וועט קומען זאל איך דיך אנטהון אין די פעריל וואס דער טאטע, עליו השלום, האט מיר געשענקט חתימה-געלד, אז דו זאלסט חן און ליטועליגקייט געפינען אין זייערע אויגען.

ראמא

(וועלכע ערוויסענדיג זיך די סיטואציע, בלייבט א סעקונדע שטעהן, לאזט פאלען דאס זיידענע טוך וואס זי האלט אין דער האנד, וויל צום'ערשט ארויסגנ'בענען זיך פון שטוב אהנע בעמערקט — קען אבער נישט, געהט דערנאך גאנץ פאמעליך צו צו יולקא'ן מיט די מוטער, — זאגט מיט א רוהיגען טאן).

— לאז מאמע, איך וועל זי אנטהון פארן חתן.

(די מוטער גיט איבער יולקא'ן אין איהרע הענד, יולקא וויל אויך נאך די מוטער מיט ארויב־געלאזטען קאפ שעמעוודיג ארויס-געהן. ראכא האלט זי איין).

ראמא.

— וואס שעמסט דו דיך פאר מיר שוועסטער־לעבען... איך וויים דאך פון אלעם... האב דאך נישט קיין מורא פאר מיר... [illegible] דיך נישט... ביסט דאך מיין שוועסטער, דיין פרייד איז דאך אויך מיין פרייד... מיין פרייד.

יולקא.

(מיט פערשעמטען בליק בלייבט שטעהן ביי דער שוועסטער, פערווירט, ווייסט נישט וואס צו טהון).

ראמא.

— קום שוועסטער, איך וועל דיר די האר אויפקעמען,

(יולקא קניעט פאר איהר. . ראמא קעמט איהר די האר) : האסט דו האר שוועסטער, שיינע, דינע, און שווארץ ווי נאכט... חן רוהט אויף דיר שוועסטער... חן, וועסט זיין א שעגע כלה, שוועסטער...

(פערפלעכט איהר די האר).

יולקא.

(רייסט פלוצלונג ארויס דעם קאפ פון די שוועסטערס הענד – און פאלט ארויף אויף איהר הארץ און הויבט אן בזמערליך וויינען).

ראמא.

(איהר אוועקנעמענדיג דעם קאפ פון איהר הארץ מיט א געלעכטערל).

— נארעלע, וואס וויינסט דו? וועסט א כלה, וויינסט דו? אדרבה, פרעהען דארפסטו זיך.

(יולקא רייסט ארויס דעם קאפ פון די שוועסטערס הענד און גראבט זיהם טיפער איין אין איהרע ארעמס שלוכצענדיג. א לאנגע ווילע אין דערוועלבער פויזע. ראמא צוקעמט איהר דערוויל די האר. באלד דערהערט זיך פון אונטערן פענסטער א קלימפערן פון א שליטען. ראמא רייסט אוועק פון זיך יולקען און טהוט זי אן... באלד הערט זיך א רודערן פון טריט אונטער די סצענע).

גאלדבערג'ס קול.

(הינטער דער סצענע).

איך האבע די עהרע מיך פארצושטעלען — גאלדבערג, פארשטעלער פון דער פירמע „בלאך עט קאמפ."

דבורה'ס קול.

(הינטער דער סצענע).

— מיר בעטען.

(עס הערען זיך טריט איבער דער סצענע, איבערגעהענדיג פון איין שטוב אין דער צווייטער).

(עס עפענט זיך די טהיר רעכטס, פון וואנען עס שלאגט אריין אין דער דונקלער סצענע א ליכטיגקייט און א ווארעמקייט. דבורה'ס קאפ ווייזט זיך אין דער טהיר).

דבורה.

(אין דער טהיר).

— יולקא, ערלויב נור. (יולקא קוקט אן ראמא'ן)

ראמא.

(איהר אויסווישענדיג די אויגען מיט'ן טיכעל, שטופט זי צו דער טהיר)

— געה... געה... געה...

(יולקא לאזט זיך שטופען. געהט אב אין טהיר רעכטס, פער־מאכענדיג די טהיר נאך זיך. אויף דער סצענע ווערט ווידער דונקעל).

יולקא'ס קול.

(הינטער דער סצענע).

— זעהר מיר אנגענעהם!...

(פון דרויסען מאכט ווער די לאדען צו. אויף דער סצענע ווערט דונקעל. פון די אויסגעשניטענע לעכער וואס זענען אין די לאדען דרינגט א רויטליכער שיין פון דעם זון־אונטערגאנג. נאך א קורצער פויזע קומט אריין פון דער צווייטער טהיר יודעל).

יודעל.

(דערזעהענדיג ראמא'ן ביי דער טהיר, וויל אבגעהן, געהט דאך נישט אוועק, הוסט אב, און שטעלט זיך ביים אויווען וואַרעמען).

ראַמאַ.

(בעמערקענדיג יודלען, מאַכט אַ בעוועגונג, ווי זי וואָלט עפּעס דאָרט געזוכט, געהט דערנאָך אָב מיט לייכטע טריט, מאַכט זיך בעמערקענדיג יודלען).

— אַהאַ יודעל, נו וואָס הערט מען אין דרויסען?

יודעל.

(רייבענדיג זיך אין די הענד).

— עס ווערט זעהר קאַלט.

פאָרהאַנג.

ענדע.

די אײראָפּעאישע ליטעראַטור

אונטער די רעדאַקציע

פֿון אברהם רייזען.

> 50 ביכער
> אײראָפּעאישע ליטעראַטור
> 12 ביכער
> יודישע שריפֿטשטעלער
> צוזאַמען 62 ביכער
> בלויז 5 רו"כ.

דער צוועק פֿון דער דאָזיגער אונטערנעמונג איז צו בעקאַנען דעם יודישען לעזער מיט די בעסטע ווערק וואָס עס האָט געשאַפֿען דער אײראָפּעאישער גייסט און דערמיט אַרײַנטראָגען אַ פֿרישען שטראָם אין דער יודישער ליטעראַטור.

די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועט אין פֿערלויף פֿון אַ יאָהר ערשײַנען 50 ביכער אומגעפֿעהר אַלע וואָך אַ ביכעל.

אין די 50 ביכער „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועלען קומען איבערזעצונגען פֿון די בעריהמטע שריפֿטשטעלער פֿון דער וועלט אין אַלע שפּראַכען, ווי פֿון דער דײַטשישער, ענגלישער, נאָרוועגישער, דענישער, שוועדישער, פֿראַנצויזישער, אונגאַרישער, פּוילישער, רוסישער און אַנדערע. יעדעס בוך וועט ענטהאַלטען: סקיצען, ערצעהלונגען, נאָוועלען, געדיכטע און ראָמאַנען. אויסער דעם וועט אין יעדען העפֿט קומען אַן׳אָבטיילונג אײראָפּעאישער הומאָר, הומאָרעסקען פֿון די וועלט בעריהמטע הומאָריסטען און סאַטיריקער. פּרייז פֿיר יעדעס בוך 10 קאָפּ׳ פֿיר אַבאָנענטען פֿון דער גאַנצער סעריע 50 ביכער 5 רובל. די אַבאָנענטען בעקומען אומזאָנסט אַלס פּרעמיע 12 ביכער פֿון די אָריגינעלע „יודישע שריפֿטשטעלער". יעדען מאָנאַט אַ בוך. צווישען וועלכע עס וועלען זיך געפֿינען די נײַעסטע ווערק פֿון שלום אַש, אברהם רייזען, י. ל. פּרץ, ה. ד. נאָמבערג, פּרץ הירשביין, א. י. וויסענבערג, יונה ראָזענפֿעלד און אַנדערע.

אין אײנצעל פֿערקויף וועט יעדעס בוך פֿון דער פּרעמיע פֿון אָריגינעלע „יודישע שריפֿטשטעלער" קאָסטען פֿון 20 ביז 25 קאָפּ׳.

> אַבאָנירענדיג די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור" וועט דער לעזער ענדע יאָהר בעזיצען אַ ביבליאָטעק פֿון 50 ביכער פֿון די גרעסטע וועלט בעריהמטע שריפֿטשטעלער, דיכטער און ראָמאַניסטען; און 12 ביכער פֿון די גרעסטע און בעריהמטע יודישע דיכטער און שריפֿטשטעלער.
>
> ## צוזאַמען 62 ביכער.
>
> ## בלויז פֿאַר 5 רו"ב

די יעהרליכע אַבאָנענטען קענען אײנצאָהלען דעם אַבאָנאַמענטס-פּרייז — 5 רובל — אין פֿאָלגענדע ראַטעס: בײַם אַבאָנירען 1,50 רובל, בײַם 10-טען ביכעל—1,50 רובל, בײַם 20-טען ביכעל—1 רובל, און בײַם 30-טען ביכעל דעם לעצטען רובל.

די אַבאָנענטען פֿון די „אײראָפּעאישע ליטעראַטור", וואָס שיקען אַרײַן דעם אַבאָנאַמענטס-פּרייז דירעקט אין פֿערלאַג „פּראָגרעס" קענען בעקומען אויסער די 12 אומזיסטיגע פּרעמיעס „יודישע שריפֿטשטעלער" אויך פֿאָלגענדע ביכער: 1) אַ נײַער באַנד דראַמאַטישע שריפֿטען פֿון י. ל. פּרץ רײַך אילוסטרירט מיט פֿאַרבען. פּרייז 1,25 ר׳ — פֿאַר 65 קאָפּ׳ מיט פּאָרטאָ 90 ק׳; 2) שריפֿטען פֿון אברהם רייזען, ערשטע 2 בענדער „געזאַמעלטע לידער" און „מענשען און וועלטען". פּרייז 2,50 ר׳—פֿאַר 1 ר׳ מיט פּאָרטאָ 1.50; 3) שריפֿטען פֿון אברהם רייזען דריטער נײַער באַנד. פּרייז 1 רובל— פֿאַר 50 קאָפּ׳ מיט פּאָרטאָ 75 קאָפּ׳; 4) קונסט און לעבען, 4 זאַמעלביכער, רעדאַגירט דורך אברהם רייזען. פּרייז 80 ק׳—פֿאַר 40 ק׳ מיט פּאָרטאָ 65 ק׳; 5) פֿינף טייל „הויזפֿרײַנד" אין 2 גרויסע בענדער. פּרייז 2 ר׳—פֿאַר 1 רובל מיט פּאָרטאָ 1.50. די וועלכע פֿערלאַנגען 2 פּרעמיעס, צאָהלען פֿיר פּאָרטאָ 50 קאָפּ׳, די וועלכע פֿערלאַנגען אַלע 5 פּרעמיעס צאָהלען פֿיר פּאָרטאָ בלויז 75 קאָפּ.

אַדרעסע פֿון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע:

Книгоизд. „Прогрессъ" — Verlag „Progress"

[illegible] 38 — J. Lidski Warschau Nalewki 36

אַ אוצר פון קלאַסישע ליטעראַטור.

אַלע 5 בענדער פון

„הויז פריינד".

רעדאַגירט פון מ. ספּעקטאָר.

פון דעם „הויז פריינד" איז שוין לאַנג נים געווען צו בעקומען אַלע בענדער, און פיר די ערשטע צווי בענדער אַליין האָט מען געצאָהלט 5 רובל. יעצט האָט די פערלאַג „פּראָגרעס" אָפּגעדרוקט די בעסטע ליטעראַטור פון אַלע 5 בענדער; עס ענטהאַלט איבער 1500 זייטען אויף שענעם פּאַפּיער.

אין דעם אוצר פון די קלאַסישע ליטעראַטור „הויז פריינד" קומט אַריין היסטאָרישע און וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען, רייזעבעשרייבונגען, ערצעהלונגען פון דער נאַטור געשיכטע, ידיעות וואָס יעדער מענש דאַרף וויסען, לעבענס-בעשרייבונג פון גרויסע לייט, נייע ערפינדונגען, אַנעקדאָטען, שענע מעשׂיות, גלייכע ווערטליך, שכל'דיגע רייד פון גרויסע לייט, ערצעהלונגען, ראָמאַנען, פּאָעזי פון פאָלגענדע ליטעראַטען און דיכטער:

אבראַמאָוויטש (מענדעלע מוכר ספרים); איזאַבעללאַ; אייזענשטאַדט; אמת; בערנשטיין; ברוידעס ר.; גאָלדפאַדען; גאָרדאָן י. ל.; גאָרדאָן מ.; גוידאַ; דאָליצקי; דאַמאַרעצקי; דינעזאָהן; דרוקער; האָכבערג; האָפפמאַן; וויינבערג; וועבער; זאַמאָשטיין; זוסמאַנאָוויטש; זייפערט; זאַטילאָווסקי; זאַגאָראָדסקי: יאָנאַטאַזאָהן; יהואש; כהן; ליליענבלום; ליטינסקי; לערנער; סמאָלענסקי פ.; ספּעקטאָר; עטינגער; פּינסקי; פרוג; פּרץ; פרישמאַן; פריעדבערג; פרענק; פריד; צוויפעל; צונזער; ציטראָן; קייזער; ראַבינאָוויטש; רבי קצין; ריזבערג; שלום-עליכם; שר של ים און נאָך אַנדערע שרייבער.

אום אַלע זאָלען קענען פערשאַפען דעם אוצר פון קלאַסישע ליטעראַטור האָבען מיר געשטעלט דעם פּרייז פיר דאָס גאַנצע ווערק 2 רובל, מיט פּאָרטאָ 2.50. געבונדען אין 2 פּראַכט-בענדער נאָך 1 רובל.

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 86. (Телефонъ 61-63.)

שלום אש

דער זינדיגער

פערלאג
פראגרעס

שלום אש.

דער זינדיגער

פערלאג „פראגרעס“. ווארשא.

Зиндигеръ драма Ш. А Ш А

Типографія Левинъ-Эпштейна
ул. Павлинная № 38.
ВАРШАВА 1910.

דער זינדיגער

פּערזאנען:

דער רב פון שטאָדט
ערשטער דיין
צווייטער דיין
דער גבאי פון חברה־קדישא
אַ עלטערער גרעבער
אַ יונגערער גרעבער
ערשטער פון עולם
צווייטער פון עולם
דריטער פון עולם
פערטער פון עולם
דעם רב׳ס שמש
א פרוי אין אַ שוואַרצען שלייער
אַ מרה שחורה׳דיגער
יודען, ווייבער, יונגוואַרג.

די האַנדלונג קומט פאָר אין א קליין יודיש שטעדטיל.

די סצענע שטעלט פאר א קליין שטעדטילדיג בית־עולם, ארומגערינגעלט מיט א נידריגען אלטען הילצערנעם פלויט. דא און דארט שטייגען ארויס נידריגע אבער געדיכט בעוואקסענע בוימער. אין זייערע שאטענס בעהאלטען זיך אין הויך־בעוואקסענעם גראז — האלבע מצבות. אין מיטען בית־עולם א אוהל, ארום מיט בוימער בעוואקסען; ביים אוהל שטעהט א יגד און דאווענט אין דער שטיל. רעכטס א קליין האלב־איינגעפאלען הייזעל מיט צוויי ארעמע פענסטער אויפ׳ן בית־עולם ארויס. הינטערן הייזעל א ברייט שווארץ טויער. פאר׳ן טויער שטעהען צוויי הויכע שווארצע קלעצער בעהאנגען מיט בלעכען, אויף וועלכע עס איז אויסגעשריבען „ויהי־נועם״ און „אל מלא רחמים״. פאר׳ן הייזעל, צווישען האלב איינגעזונקענע שטיינער, פיטערן זיך ציגען, אנגעבונדען מיט שטריק צו פלעקליך וואס זענען אריינגעקלאפט אין דער ערד. פאר דער טהיר פון הייזעל, ביי א אלטען אראבגעריסענעם מטה־וואגען, זיצט דער שטאדט מרה־שחורה׳ניק, אין א צוריסענע קאפאטע, ארויפגעווארפען אויף זיין נאקעט ברוין אבגעברענטען קערפער, און גלאצט מיט די אויפגעריסענע אויגען אויף איין ארט... אויף יענער זייט פלויט שלענגעלט זיך, זעהט מען, א שווארצער וועג צווישען גרין־בעוואקסענע פעלדער. וועט ביים פלאמענדיגען זון־אונטערגאנג טרעטען ארויס קלאר אין דער לופט דעכליך פון הייזער און א הויכער שפיץ פון דער קירכע. אויף דער זייט פלויט פון בית־עולם שטעהען דער עלטערער און דער יונגערער גרעבער און גראבען א גרוב. ביים גרוב ליגען ברעטער אויף א „אוהל״. לינקס טיעף מצבות און בוימער.

ערשטע סצענע.

עלטערער און יונגערער גרעבער גראבענדיג.

דער יונגערער גרעבער.

— געקומען זיין צייט אויך, אזוי לאנג געהט דער קרוג צו'ם וואסער.

דער עלטערער גרעבער.

— מיר האבען שוין געזעהן אזעלכעם אויך. אט דער וואס ליגט דארט ביים פלויט אין שכנות מיט'ן געהאנגענעם, איז נאך מעהר בריה געוועזן פאר איהם.

דער יונגערער גרעבער.

— יום־כפור אין דער צוקערניע געזעסען, געפרעגעלטע הינער־לעך אין פוטער געגעסען.

דער עלטערער גרעבער.

— די ווערם אין גרוב מהנה צו זיין.

דער יונגערער גרעבער.

— א טלית צו דער טהרה אפילו נישט געפונען.

דער עלטערער גרעבער.

— ער איז דאך א בחור געוועזען.

דער יונגערער גרעבער.

— מיט עפּעס דאָרט איינער געוואָהנט, א גוי'ה צי א יודיש קינד? דאָס גוטע יאָהר ווייס זי, א ווייב צי א קאַבּאַנקע.

דער עלטערער גרעבער.

— זיין זכות זאָל מיר נישט ביישטעהן.

דער יונגערער גרעבער.

— צו דער טהרה האָט זי שמעקענדיגע זייף געבּראַכט, אז מען זאָל איהם מיט שמעקענדיגער זייף וואַשען.

דער עלטערער גרעבער.

— אז די נשמה איז נישט ריין, וואָס וועט דיר, מישטיינס געזאָגט, דער זינדיגער גוף העלפען.

דער יונגערער גרעבער.

— חברה נושאי־מטה האָבען זיך אָבגעזאָגט דעם מת אַרויס־צוטראָגען. זי האָט פיער טרעגערס געדונגען (ער שיט אויס די שויפעל ערד, עס פאַלט אַרויס א ביין פון א סקעלעט).

דער עלטערער גרעבער.

— וועה דאַכט זיך עצמות (ער הערט אויף צו גראָבען ווייטער, נעהמט בעקוקט אין דער נאָהנט דעם ביין).

דער יונגערער גרעבער.

— עצמות. (ער בלייבט שטעהן מיט'ן שפאדעל אין דער האנד און קוקט אויפ'ן ארטען).

דער עלטערער גרעבער.

— עצמות. מען מוז זיי צוריק צושיטען. (זיי בעשיטען דעם קבר).

דער עלטערער גרעבער.

— דער בית־הקברות רוקט זיך, דא האט אמאל געמוזט דער ארט זיין, היינט איז עס ביים פלויט, היינט בעגראבט מען דא געהאנגענע און גנבים. דער ארט פערגעסט זיך און מען רוקט דערנאך דארט דאס פלויטעל אריין, די מצבות זינקען איין מען זעהט נישט קיין קבר אן.

(עס הויבט אן טונקעל צו ווערען, א קאלטער ווינד בלאזט צווישען די בוימער. אויפ'ן שווארצען וועג פון יענער זייט פלויטעל, זעהט מען ווי מען קומט מיט דער לויה אן. פיער טרעגער טראגען די מטה. נאך דער מטה געהט נאך א פרוי אין שווארצען אנגעטהון, פערהאנגען דאס געזיכט אין א שווארצען שלייער. א ביסעל ווייטער געהען איינינע נייגיריגע יונגע לייט, בחורים און הדר־יונגלעך, צווישען זיי דער גבאי פון דער חברה־קדישא א יוד אין מיטעלע יאהרען, א האריג שווארץ־בעוואקסען פנים מיט א פאר ברייטע, געדיכטע שווארצע ברעמען. זיי געהען אין קופקעלעך און רעדען צווישען זיך אין דער שטיל)...

דער יונגערער גרעבער.

— מען געהט שוין מיט'ן בר־מינן.

דער עלטערער גרעבער.

— מען מוז ווארטען אויפ'ן גבאי (זיי שטעלען זיך קוקען איבער דורכ'ן פלויט און וויגקען מיט די פינגער).

דער גבאי.

(אריינשטעקענדיג דעם קאפ אויפ'ן בית־עולם פון יענער זייט פלויט).

— וואס, נאך ניט פארטיג?

דער עלטערער גרעבער.

— עצמות זענען געווען. מע האט דעם קבר פערשאטען.

דער גבאי.

— עצמות... (אבגעהענדיג פון פלויט). פון וואנען קומט דא אהער עצמות?...

צווייטע סצענע.

די גרעבער, דער גבאי, די פרוי אין שווארצען, אב׳עולם.

(דער שווארצער טויער בײם הײז עפענט זיך מיט לארעם, פיער טרעגער טרעגען אריין אויף די אקסלען די מטה, שטעלען זי אניידער פאר די קלעצער. מען נעהמט אראב דעם „גולל״. עס ווײזט זיך ארויס דער מת הינטער א שווארצער טוך, פון וועלכע עס שטארען ארויס צוויי פיס און דער קאפ, די פרוי אין שווארצען שטעלט זיך איהם צוקאפענס, בעהאלטענדיג דאס געזיכט אין די הענד, און שווײגט... די טרעגער ווילען אנגעהמען די מטה. עס דערהערט זיך דעם גבאי׳ס קול פון דערוויטען: שטעהט! שטעהט! דער עולם אין קופקעלעך שטעהט פון דערוויטען, קוקט אויפ׳ן מת און אויף די פרוי און שמועסען צווישען זיך אין דער שטיל, עטליכע מינוט איז שטיל).

איינער פון עולם.

— דער מת ווארט אויפ׳ן קבר, א גוטער סימן.

א צווייטער פון עולם.

— אפילו דער גיהנם אײלט זיך איהם נישט צוצונעהמען

(מען פושקעט זיך אין די אויערן. די פרוי אין שווארצען געהט צו, וויל דעם מת דאס שווארצע טוך פון געזיכט אויפדעקען).

דער גבאי.

(פון דערווײטען).

— לאזט נישט, מען טאר נישט.

די פרוי אין שווארצען.

(פוילישׁ).

— לאָזט מיך איהם נאָך אַמאָל אָנקוקען.

דער גבאי.

(פון דערוויטען אויף יודיש).

— מען טאָר נישט.

(די פרוי שטעלט זיך ווי פריהער צוקאָפּענס, שוויגט).

איינער פון עולם.

— ווער איז זי?

אצווייטער פון עולם.

— זי איז מיט איהם פון אויסלאַנד געקומען, מען ווייס נישט אוויב, אָדער אַ קאָבאַנקע, אַ יודיש קינד אָדער אַ גוי'ה, קיינמאָל נישט אין שוהל געווען, און להבדיל נישט אין תּפלה געגאַנגען.

אַדריטער פון עולם.

— זי וועט זיין זיין קדיש נאָך איהם.

דער גבאי.

(צו די גרעבער, ווייזענדיג אויף אַ קבר, ביים פּלויט).

— פּרובט דאָ גראָבען.

דער עלטערער גרעבער.

(נעהמענדיג דעם שופעל).

— ביים נעהאַנגענעם.

דער יונגערער גרעבער.

— שענע שבנים זיין. (פאלגט דעם אלטען און מען נעמט זיך גרעבען).

איינער פון עולם.

— א שענער כבוד פאר'ן מת.

אצווייטער פון עולם.

— אזוי ווי ער האט עס פערדינט.

אדריטער פון עולם.

— ער זאל נאר געדענקען זיין נאמען, ווען דער מלאך־דומה וועט איהם פרעגען, ווי ער הייסט.

אפיערטער פון עולם.

— פוילישׁ וועט ער רעדען צו איהם.

נאך איינער.

— ער וועט איהם מכבד זיין מיט א שבת'דיגען פאפיראס.

אאנדערער.

— מיט א געבראטען הינדעל און פוטער.

דער אלטער יוד ביים אוהל.

— לאזט געמאך, ער איז דאך שוין סיי ווי סיי טויט.

אטהייל פון עולם.

— צו לאכען פון א טויטען?

(דער עולם שווייגט, וואס נישט וואס הערט מען זיך סורען).

דער יונגערער גרעבער.

— מײַן לאַפּעטע גליטשט זיך צו װײַך אין דער ערד אַרײַן, אַזױ װי עס װאָלט גאָר קײן ערד נישט געװען.

דער עלטערער גרעבער.

— איך האָב מורא, אַז...

דער יונגערער גרעבער.

(הערט אויף צו גראָבען).

— איך װעל נישט װײַטער גראָבען.

דער עלטערער.

(גאָבטהױענדיג)

— איך אױך נישט.

דער גבאי.

(בעמערקענדיג פֿון דערװײַטען)

— װאָס איז?

דער יונגערער גרעבער.

— איך פֿיהל װי מײַן לאַפּעטע װאָלט זיך אָן אַ מענשענס לײַב אָנגעריהרט...

(צװישען עולם װערט אַ בעװעגונג, מען רינגעלט אַרום די גרוב).

דער גבאי.

(אָנטהױענדיג זיך אַ פּאָר מעשענע ברילען, װעלכע ער נעהמט אַרױס פֿון אַ הינטער־קעשענע).

— װאָס קען דאָס זײַן?

(דער עולם שווייגט, קוקט איינער אויפ'ן צווייטען מיט שרעק, ווארטענדיג אויף עפעס. פלוצים גיט פון דעם גרוב אשפריץ ארויס א שטראם וואסער. אויפרעגונג. א לאנגע שטילע פויזע).

איינער פון עולם.

(מיט שרעק).

— די ערד וויל איהם נישט צונעהמען.

א צווייטער פון עולם.

— אפילו דער גיהנם האט פאר איהם די טהויערן פערשלאסען.

אדריטער פון עולם.

רבונו של עולם, ווי גרויס מוזען זיינע חטאים זיין.

(דער עולם רוקט זיך אב פון מת, איהם איבערלאזענדיג מיט דער פרוי „אין שווארצען" אליין. זי שטעלט זיך אויף די קניע פאר דער מטה, און בעהאלט איהר געזיכט אין שווארצען טוך. מען לאזט איהר טהון וואס זי וויל, אבקעהרענדיג זיך פון זיי. א לאנגע פויזע. עס ווערט נאכט. דא און דארט זאגט מען צווישען עולם אין דער שטיל: וואס וועט זיין? וואס וועט זיין?)...

דער גבאי.

— לאז מען געהן נאכ'ן רב.

די גרעבער.

— לאז מען ברענגען די שטאדט'ס לאמטערן. עס ווערט פינסטער. (עס הערט זיך אבגעהענדיגע טריט).

איינער פון עולם

— וואס טהוט מען?

דער גבאי.

— קיין עצה איז צו גראָבען אַ קבר פאַר'ן מת, ביי ר' יודלען.

דער עלטערער גרעבער.

— ביי ר' יודעל ל"ו'ניק?

צווישען עולם.

— ביי ר' יודלען אַ קבר, פאַר איהם?

דער גבאי.

— אין ר' יודעל'ס זכות וועט דער מת צו קבורה קומען. ביי ר' יודעל'ס קבר וועט קיין וואַסער נישט זיין. פון גיהנם אפילו קענען די רשעים נישט אַרויסגעהן, סיידען נאָר מען מוז אַ צדיק דורך־פיהרען; די רשעים האַלטען זיך אין צדיק אָן און קומען אין זיין זכות אַרויס פון גיהנם.

צווישען עולם.

— ר' יודעל'ס כבוד?

דער גבאי.

— ר' יודעל האָט נישט מקפיד געווען אויף זיין כבוד בחייו, מכל שכן נאָך זיין טויט.

דער עלטערער גרעבער.

— איך וועל מיך נישט וואַגען גיהן גראָבען ביי ר' יודעל'ס קבר. (לייגט אוועק די לאָפּעטע).

דער יונגערער גרעבער.

— איך אויך נישט.

דער גבאי.

(גארטעלט זיך ארום אין א גארטעל, געהט צו צו א נידריגען שטיין, וועלכער שטעהט אין א ווינקעל, הינטער א בוים, הויבט זיך אן צו שאקלען און זאגט).

— עס איז גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, אז נישט מחמת פחיתת־הכבוד ווילען מיר דעם מת מקבר זיין אין זיין שכונה; מיר האבען א מת־מצוה, און מיר ווייסען נישט וואס צו טהון. מיר ווילען מגלגל זיין חיב על ידי זכאי...

(ער נעמט דעם שויפעל און הויבט אן צו גראבען דעם קבר. א שטילע פויזע).

איינער פון עולם.

— אט איז ר' יודעל'ס שטיין, אויף וועלכען ער איז פערציג יאהר געלעגען במסתרים און תורה געלערנט.

א צווייטער פון עולם.

— דער שטיין איז געווארען אויסגעריבען אין מיטען פון דארען האלז, וואס איז געלעגען אויף איהם פערציג יאהר.

א דריטער פון עולם.

— נאכ'ן טויט האט מען איהם דעם שטיין אויף א מצבה געשטעלט.

איינער פון עולם.

— אין דער שכונה ביי ר' יודלען, פאר וואס קומט עס איהם די זכיה?

א צווייטער פון עולם.

— ער האט געמוזט איין מצוה אין זיין לעבען טהון, נעהמט ער אב דעם שכר אויף דער וועלט.

אויפ'ן וועג, פון יענער זייט פלויט, זעהט מען פון דערווייטען, ווי עס פינקלען זיך לאמטערנעס אין דער פינסטער. עס קומען וואס אמאל נעהנטער קופקעס יודען אין שווארצע קאפאטעס, ווייבער אין טיבער איינגעהילט, בחורים מיט לאמטערנעס אין די האנד. קומען אריין אויפ'ן בית־עולם, פרעגענדיג איינער דעם צווייטען אין דער שטיל: וואס איז געשעהן? וואס איז געשעהן? דערזעהענדיג דעם מת מיט דער פרוי אין שווארצען שלייער, דערשרעקען זיי זיך, שאקלען זיך אב, געהען זיך צו־זאמען מיט קופקעליך ביי'ם קבר אוןווארטען. פויזע).

דער גבאי.

(הערט אויף פלוצים צו גראבען).

— רבותי, איך פיהל, ווי מיין לאפעטע קלאפט אן אין עפּעס זעהר הארטעס. די לאפעטע קען ווייטער אין דער ערד נישט ארא־געהן.

טהייל פון עולם.

(מיט שרעק).

— רבונו של עולם!

אנדערע.

— וואס וועט מען מיט'ן מת טהון?

אקול פון עולם.

— לאז מען ווארטען אויפ'ן רב.

אצווייטער.

— לאז מען שיקען נאכ'ן בית־דין.

א דריטער.

— אאומגליק אויף אלע אויסגעגאסען געווארען, טאטע אין הימעל!

דער גבאי.

— גיט אהער א לאמטערן, לאז מען זעהן וואס איז אין קבר.

דער עלטערער גרעבער.

— איך וואלט נישט געהייסען.

דער גבאי.

(קריכט ארוים פון גרוב, נעהמט א לאמטערן, געהט צוריק, קריכט אראב, שארט די ערד, שרייט ארוים).

— א שטיין ליגט.

אטהייל פון עולם.

— א שטיין!

איינער פון עולם.

— דער שטיין פון ר' יודעל'ס מצבה האט זיך געלעגט אין דער לענג און לאזט דעם מת נישט לעגען ביי ר' יודלען.

א צווייטער.

— די ערד וויל איהם נישט צונעהמען.

אטהייל פון עולם.

וועט מען מיט'ן מת טהון?

אײנער פון עולם.

— שװײַגט! דער רב געהט.

(אױפ׳ן װעג פון יענער זײַט פלױט װײַזען זיך ליכטיגע, גרױסע לאַמטערנעס, צװישען זײ דרײַ אַלטע יודען מיט װײַסע בערד, אין הױכע שטרײַמלען. דער מיטעלסטער, דער עלטסטער פון אַלע, געהט אָנגעלעהנט מיט אײן האַנד אױף אַ שטעקען און די צװײטע האַנד האַלט ער אָנגעשפּאַרט אױף זײַן שמש, װעלכער האַלט אַ גרױסע לאַמטערנע. דער טהױער עפענט זיך, זײ קומען אַרײַן, געהען פאַרבײַ דעם מת, קוקען פאַרװאונדערט און דער־שראָקען אױף די פרױ, װאָס קניעט, געהען באַלד װײַטער, קומען אָן צו׳ם האַלב אױס־געגראָבענעם קבר, שטעלען זיך אַרום און הױ־בען זיך אָן מישב צו זײַן אין דער שטיל. מען הערט זיך סוד׳ן. דער עולם שטעלט זיך אַרום, שטעהט און שװײַגט).

דער רב.

(נאָך אַ ישוב מיט די דײַנים װענדט זיך צו׳ם אַרום־שטעהענדיגען עולם).

— רבותי, מיר האָבען נגמר וגמר געװען אין דעם, אַז כדי דער מת זאָל קומען צו קבר ישראל מוז יעדער פון אונז אומקעהרען דעם מת אײנע פון זײַנע מצות אױף עולם ועד. איך גיב איהם אָב צװאַנ־ציג זײַטען „ברכות" פון מײַן צװײטען איבערחזר׳ן ש"ס, גיט איהר אױך!

דער ערשטער דײן.

— איך גיב אָב דעם מת אײן קדוש השבת.

דער צװײטער דײן.

— איך גיב אָב אַ תענית אין יום־כפור.

ערשטער פון עולם.

— און איך א פרשה חומש מיט רש"י.

דער צווייטער פון עולם.

— איך א דערוואכענדיג תפילת־שחרית.

דער דריטער פון עולם.

— און איך קען איהם אבגעבען א יום תהלים.

דער רב.

— גענוג! (צו די גרעבער) פרובט גראבען. (די גרעבער נעהמען זיך גראבען, עס דערהערט זיך ווי די לאפעטע קלאפט זיך אן אן א שטיין).

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ריהרט זיך נישט פון ארט.

(צווישען עולם ווערט שטיל. דער רב מיט די דיינים הַאלטען זיך א עצה אין דער שטיל. ארום און ארום פאלט א גרויסע מורא. עס הערט זיך נאר א שטיל שעפטשען פון דער שווארצער קופקע בײם קבר).

פירטער דיין.

— טאמער האט דער מת מבייש געווען את אלה הצדיקים והתמימים, וואס רוהען הינטער די פליעגלען פון דער שכינה?

(א שטילע פויזע).

דער רב.

(ווענדט זיך צו די קברים, מיט א הייזעריג אבגעהאקטע שטימע).

— איהר וואס טהוט רוהען הינטער די פליעגלען פון דער

שכינה, טאָמער האָט איך דער מת מבייש געווען בחייו, בין איך
איך מפייס אין נאָמען פון מת און אין דעם נאָמען פון כל ישראל,
נעהמט איהם צו בשכונתכם. און איהר, ר' יודעל, וואָס איהר האָט
נישט מקפיד געווען אויף אייער כבוד בחייך, וועט איהר געווים נישט
מקפיד זיין אויף אייער כבוד במותך, לאָזט מגלגל זיין חוב ע"י זכות
און נעהמט דעם מת צו בשכונתך.

(דער עולם שווייגט. א שטומע פויזע. פון דערווייטען דערהערט
זיך אשטיל געוויין פון דער פרוי אין שווארצען ביים מת).

דער גבאי.

(צו די גרעבער).

— געהט אראָב גראָבען (די גרעבער נעהמען די לאָפּעטעס און הוי-
בען אָן צו גראָבען. עס הערט זיך איוזען אָבקלינגען אין שטיין).

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ליגט און ריהרט זיך נישט און וואו מען
שטעלט די לאָפּעטע איז אַלץ שטיין דאָ?

(דער רב מיט די דיינים האַלטען אַ ישוב אין דער שטיל, עס הערט
זיך אַ שעפּטשען. אַ שטילע פויזע).

דער רב.

(ווענדענדיג זיך צו דער ערד).

— אֲדָמָה, אַדְמַת כָּל חַי, וואָס אַלעס קומט פון דיר און געהט
צו דיר, טאָמער האָט דיך דער מת מבייש געווען בחייו, בין איך דיך
מפייס אין זיין נאָמען, אין דעם נאָמען פון כל ישראל; נעם אריין אין
דיר דעם מת, ווארום מעפר יסודו, פון דער ערד איז דעם מענשענס
יסוד, ואל עפר ישוב, און צו דער ערד געהט ער צוריק.

(א שטומע פויזע. די גרעבער נעהמען זיך ווייטער גראָבען, עס דערהערט זיך באַלד שפּעטער ווי די אייזערנע לאָפּעטעס קלינגען זיך אָב אָן שטיין.

דער עלטערער גרעבער.

— דער שטיין ריהרט זיך נישט פון אָרט. (א טויט-שווייגען. פון דערווייטען הערט זיך אַלץ דאָס שטילע געוויין פון דער פרוי אין שווארצען).

דער ערשטער דיין.

(נאָך אַ לאַנג שטיל שווייגען)...

— טאָמער האָט דער מת מבייש געווען הקדוש ברוך הוא?

דער צווייטער דיין.

— טאָמער געהערט שוין נישט דער מת צו דעם בית־הקברות?

דער רב.

(מאַכט אַ קליינעם ישוב הדעת).

— וואו איז דער בית־הקברות־יוד?

דער עלטערער גרעבער.

— וואָס וויל דער רבי?

דער רב.

— ברענג האַלץ, צינד אָן אַ פייער אויפ'ן בית־עולם, לעג אויפ'ן פייער זיבען ציגעל, (צום עולם) אז די ציגעל וועלען פּלאַצען, איז אַ סימן, אַז זיין יודישקייט איז געפּלאַצט... געהערט ער נישט צו דעם בית־הקברות, דאַרף איהם נישט די ערד אין זיך אַריינעהמען.

(מען ברענגט האָלץ, מען מאַכט פייער נעגענאיבער דעם מת. אין

פייער לעגט מען ארײַן זיבען ציגעל, וועלכע דער גרעבער האט געבראכט, דאס פייער פלאמט זיך, ווארפט אבלאסק און בעלויכט דעם ארומשטעהענדיגען עולם, ווארפט א בלאסק און בעלויכט דעם מת און די פרוי אין שווארצען, וועלכע קניעט בײַ מת. אלאנגע שטילע פויזע. עס דערהערט זיך פלוצים א קנאק, א ציגעל צופלאצט).

טהיל פון עולם.

— געפלאצט.

דער רב.

— דער ערשטער (א קנאק, עס צופלאצט א צווייטער).

מהיל פון עולם.

— געפלאצט.

דער רב.

— ערשט דער צווייטער.

(עס קנאקט און עס צופאלען די איבריגע ציגעל, צופאלענדיג ארום דעם פייער, אויסער דעם לעצטען, וועלכער האלט זיך אויס. צווישען עולם איז שטיל. דא און דארט רײַסט זיך ארויס מיט שרעק: רבונו של עולם! טאטע אין הימעל)!

טהיל פון עולם.

— טאטע אין הימעל, וואס האט דער מענש געטהון?

דער רב.

— נאך איינער איז געבליבען.

טהיל פון עולם.

ער שפּאַלט זיך. (פויזע).

אַ צוויִטער.

— אין דער לענג און דער ברייט. ער בּאַלד צופּאַלט ער (עם קנאַקט).

טהיל פון עולם

(מיט שרעק).

— שוין!

דער רב.

— נאָך נישט געפּלאַצט. (פּויזע).

איינער פון עולם.

— די שטיקער האַלטען זיך ווי דאָס פייער וואָלט זיי צוזאַמען געקלעפּט.

ערשטער דיין.

— אַ יודישע נשמה, נישט אַזוי לייכט געהט זי אָב פון יודישען וועג.

צווייטער דיין.

— גענוג אַוודאי צרות אויסגעשטאַנען, ביז ער איז געקומען צו דעם.

דער רב.

— ווי דער ציגעל אין פייער, אַזוי האָט זיך זיין נשמה געפּייניגט.

(דאָס פײַער ברענט זיך אויס, עס בלײַבען נאָך איבער גליהענדיגע העלצער, דער ציגעל בלײַבט איבער גאַנץ. דער עולם שטעהט שטיל אַרום. דער רב מיט די דיינים געהען צו צום פײַער, בע־טראַכטען דעם ציגעל. דער רב געהט צו צום אָפענעם קבר און זאָגט מיט אַ רוהיגער ערנסטער שטימע).

ד ע ר ר ב.

— דו מוזט איהם ערד אין זיך אַרײַננעהמען, ער איז איבער־געבליבען אַיור און געהערט דאָ, צו דעם בית־עולם, און איהר, מתים, בעל כרחכם מוזט איהר איהם צווישען אייך אַ אָרט געבען.

ד ע ר ג ב א י.

(צו די גרעבער).

— גראָבט. (די גרעבער נעהמען די לאָפּעטעס גראָבען).

ד ע ר ע ל ט ע ר ע ר ג ר ע ב ע ר.

— דער שטײן צופאַלט הינטער מײַן לאָפּעטע,

ד ע ר ר ב.

(צום שמש).

— געה אַהין צום מת און זאָג איהם: אז ער איז ניט איהר מאַן און זי איז נישט זײַן װײַב.

ד ע ר ש מ ש.

(גאַרטעלט זיך אַרום, געהט צו צום מת, שטעלט זיך אין די פיער איילען און זאָגט צו איהם)!

— דו ביסט נישט איהר מאַן, זי איז נישט דײַן װײַב.

(עס געהט צו דער גבאי מיט איינעם פון עולם, נעהמען אָן די מטה און טראָגען אַװעק פון איהר, די פרוי אין שוואַרצען בלײַבט

איבער קניענדיג אויף איהר ארט, מען נעהמט דעם מת אראב פון דער מטה און מיט דעם שווארצען לײלעך לעגט מען איהם אין קבר אריין. דער גבאי צוברעכט א לעמענעם טאפ און לעגט די שארבען דעם מת אויף די אויגען און אויפ'ן מויל.

דער גבאי.

(צום מת).

— דײנע אויגען וואס האבען שלעכט'ס געזעהן, דײן מויל וואס האט שלעכט גערעדט.

(מען פערשיט דעם קבר, דער עולם געהט אב איינציגווייז מיט די לאמטערנעס. איבערלאזענדיג דעם אלטען גרעבער אליין. דער גרעבער בײ דער שײן פון זײן לאמטערנע און געגענאיבער דעם נאך גליהענדען פײער'ל, האקט אין נײעם קבר ארײן א ברעטיל. מען זעהט ווי אויף יענער זײט פלויט געהט דער עולם אב מיט די לאמטערנעס אויפ'ן שווארצען וועג אין שטאדט אריין, דערווײטערנדיג זיך וואס א מאל מעהר. דער גרעבער האט שוין אבגעטהון דאס זײניגע, שטעהט א מינוט בײם קבר און רעדט ארײן).

דער גרעבער.

— תנוח בשלום על משכבך (ער געהט אב מיט זײן לאמטערנע).

(אויף דער סצענע ווערט פינסטער, עס גליהען נאך די קוים גליהענדע העלצער, און בײ זײער שײן זעהט מען ווי די פרוי אין שווארצען געהט צו צום קבר מיט שטילע טריט און ווארפט איהר שווארצען שלײער אויפ'ן קבר ארויף, ווײט אויפ'ן וועג טוקען זיך קוים די ליכטלעך פון די אבגעהענדיגע לאמטערנעס).

דער פארהאנג פאלט לאנגזאם.

די אייראפעאישע ליטעראטור

אינטער די רעדאקציע

פון אברהם רייזען.

50 ביכער
אייראפעאישע ליטעראטור
12 ביכער
יודישע שריפטשטעלער
צוזאמען 62 ביכער
בלויז 5 רו"כ.

דער צוועק פון דער דאזיגער אונטערנעמונג איז צו בעקאנען דעם יודישען לעזער מיט די בעסטע ווערק וואס עס האט געשאפען דער אייראפעאישער גייסט און דערמיט ארייננטראגען א פרישען שטראם אין דער יודישער ליטעראטור.

די „אייראפעאישע ליטעראטור" וועט אין פערלויף פון א יאהר ערשיינען 50 ביכער אומגעפעהר אלע וואך א ביכעל.

אין די 50 ביכער „אייראפעאישע ליטעראטור" וועלען קומען איבערזעצונגען פון די בעריהמטסטע שריפטשטעלער פון דער וועלט אין אלע שפראכען, ווי פון דער דייטשישער, ענגלישער, נארוועגישער, דענישער, שוועדישער, פראנצויזישער, אונגארישער, פוילישער, רוסישער און אנדערע. יעדעס בוך וועט ענטהאלטען: סקיצען, ערצעהלונגען, נאוועלען, געדיכטע און ראמאנען. אויסער דעם וועט אין יעדען העפט קומען אן'אבטיילונג אייראפעאישער הומאר, הומארעסקען פון די וועלט בעריהמטע הומאריסטען און סאטיריקער. פרייז פיר יעדעס בוך 10 קאפ' פיר אבאנענטען פון דער גאנצער סעריע 50 ביכער 5 רובל. די אבאנענטען בעקומען אומזאנסט אלס פרעמיע 12 ביכער פון די אריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער". יעדען מאנאט א בוך. צווישען וועלכע עס וועלען זיך געפינען די נייעסטע ווערק פון שלום אש, אברהם רייזען, י. ל. פרץ, ה. ד. נאמבערג, פרץ הירשביין, א. י. וויטענבערג, יונה ראזענפעלד און אנדערע.

אין איינצעל פערקויף וועט יעדעס בוך פון דער פרעמיע פון אריגינעלע „יודישע שריפטשטעלער" קאסטען פון 20 ביז 25 קאפ'.

אבאנירענדיג די „אייראפעאישע ליטעראטור" וועט דער לעזער ענדע יאהר בעזיצען א ביבליאטעק פון 50 ביכער פון די גרעסטע וועלט בעריהמטע שריפטשטעלער, דיכטער און ראמאניסטען; און 12 ביכער פון די גרעסטע און בעריהמטע יודישע דיכטער און שריפטשטעלער.

צוזאמען 62 ביכער.

בלויז פאר 5 רו"כ

די יעהרליכע אבאנענטען קענען איינצאהלען דעם אבאנאמענטס-פרייז — 5 רובל — אין פאלגענדע ראטעס: ביים אבאנירען 1,50 רובל, ביים 10-טען ביכעל—1,50 רובל, ביים 20-טען ביכעל—1 רובל, און ביים 30-טען ביכעל דעם לעצטען רובל.

די אבאנענטען פון די „אייראפעאישע ליטעראטור", וואס שיקען ארייו דעם אבאנאמענטס-פרייז דירעקט אין פערלאג „פראגרעס" קענען בעקומען אויסער די 12 אומזיסטיגע פרעמיעס „יודישע שריפטשטעלער" זויך פאלגענדע ביכער: 1) א נייער באנד דראמאטישע שריפטען פון י. ל. פרץ רייך אילוסטרירט מיט פארבען. פרייז 1,25 ר'—פאר 65 קאפ' מיט פארטא 90 ק'; 2) שריפטען פון אברהם רייזען, ערשטע 2 בענדער „געזאמעלטע לידער" און „מענשען און וועלטען". פרייז 2,50 ר'—פאר 1 ר' מיט פארטא 1.50; 3) שריפטען פון אברהם רייזען דריטער נייער באנד. פרייז 1 רובל—פאר 50 קאפ' מיט פארטא 75 קאפ'; 4) קונסט און לעבען, 4 זאמעלביכער, רעדאגירט דורך אברהם רייזען. פרייז 80 ק'—פאר 40 ק' מיט פארטא 65 ק'; 5) פינף טייל „הויזפריינד" אין 2 גרויסע בענדער. פרייז 2 ר'—פאר 1 רובל מיט פארטא 1.50.

די וועלכע פערלאנגען 2 פרעמיעס, צאהלען פיר פארטא 50 קאפ', די וועלכע פערלאנגען אלע 5 פרעמיעס צאהלען פיר פארטא בלויז 75 קאפ.

אדרעסע פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

אַ נ׳אוֹצר פוּן קלאַסישע ליטעראַטור.

אַלע 5 באַנדער פוּן

„הויז פריינד".

רעדאַגירט פוּן מ. ספּעקטאָר.

פוּן דעם „הויז פריינד" איז שוין לאַנג ניט געווען צו בעקומען אַלע בענדער, און פיר די ערשטע צוויי בענדער אַליין האָט מען געצאָהלט 5 רובל. יעצט האָט די פערלאַג „פּראָגרעס" אָפּגעדרוקט די בעסטע ליטעראַטור פוּן אַלע 5 בענדער; עס ענטהאַלט איבער 1500 זייטען אויף שעהן פּאַפּיער.

אין דעם אוצר פוּן די קלאַסישע ליטעראַטור „הויז פריינד" קומט פאָר היסטאָרישע און וויסענשאַפטליכע אַרטיקלען, רייזעבעשרייבונגען, ערצעהלונגען פוּן דער נאַטור געשיכטע, ידיעות וואָס יעדער מענש דאַרף וויסען, לעבענס-בעשרייבונג פוּן גרויסע לייט, נייע ערפינדונגען, אַנטדעקונגען, שענע מעשׂיות, גלייכע ווערטליך, שכל'דיגע רייד פוּן גרויסע לייט, ערצעהלונגען, ראָמאַנען, פּאָעזיע פוּן פאָלגענדע ליטעראַטען און דיכטער:

אַבראַמאָוויטש (מענדעלע מוכר ספרים); איזאַבעללא; אייזענשטאַדט; אמת; בערנשטיין; ברוידעס ר.; גאָלדפאַדען; גאָרדאָן י. ל.; גאָרדאָן מ.; גוידא; דאָליצקי; דאַמארעצקי; דינעזאָהן; דרוקער; האַלבערג; האָפפמאַן; ווייסבערג; וועבער; זאַמאָשטיין; זוסמאַנאָוויטש; זייפערט; זאַטילאָווסקי; זאַגאָראָדסקי; יאָנאַטאַזאָהן; יהואש; כהן; ליליענבלום; ליטינסקי; לערנער; סמאָלענסקי פ.; ספּעקטאָר; עטינגער; פּינסקי; פרוג; פרץ; פרישמאַן; פרידבערג; פרענק; פריד; צווייפעל; צונזער; ציטראָן; קייזער; ראַבינאָוויטש; רבי קצין; ריזבערג; שלום-עליכם; שר של ים און נאָך אַנדערע שרייבער.

אום אַלע זאָלען קענען פערשאַפען דעם אוצר פוּן קלאַסישע ליטעראַטור האָבען מיר געשטעלט דעם פּרייז פיר דאָס גאַנצע ווערק 2 רובל, מיט פּאָרטאָ 2.50. געבונדען אין 2 פּראַכט-בענדער נאָך 1 רובל.

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63.)

פערלאג „פראגרעס“ ווארשא

אלע ווערק פון דעם בעליעבסטען פאלקס־דיכטער

אברהם רייזען.

אין צווי גרויסע בענדער פראכטפאהל שעהן געדרוקט
אויף גוט פאפיער לויט די לעצטע מאדערנע אויספיהרונג
וואס ביז יעצט איז נאך אין יודיש אזוי שעהן ניט געדרוקט
געווארען, מיט דעם בילד פון דעם דיכטער.

ערשטער באנד:

ערצעהלונגען, בילדער, סקיצען, הומארעסקעס,
און דראמעס פון דעם אלגעמיינעם לעבען.

צווייטער באנד:

פאעזיע.

ביידע בענדער ענטהאלטען ערך 800 זייטען.

פרייז פיר יעדען באנד 1 רובל 25 קאפ׳.

געבונדען אין פראכט באנד צו 40 קאפ׳ פיר א באנד.

מיט בעשטעלונגען זיך ווענדען:

Книгоиздательство „ПРОГРЕССЪ“

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Наловки 36. (Телефонъ 61-63).

די איבעריגע ווערק פון א. רייזען, ווערט איבערגעגעבן צום דרוק.
פון שריפטען וועט מען אין בעזונדערע אנאנסען בעקאנטמאכען.

שלום אש'ס ווערק.

	ר'	ק'
סימבאלישע דראמען.	—	75
רעאלישע דראמען.	—	75
נאט פון נקמה.	—	35
אמנון ותמר.	—	20
משיח'ם צייטען.	—	35
מיט'ן שטראם.	—	25
שבתי צבי.	—	35
אין א שלעכטע צייט (ערצעהלונגען).	—	30
מאמענטען.	—	15
ווינדינער.	—	15

אריגינעלע ווערק

פון יודישע שריפטשטעלער.

	ר'	ק'
א. מ. חיסענבערג: א שטעדטיל.		35
" קנאה און תאוה.		30
" ערצעהלונגען.		30
" נאוועלען.		30
יונה ראזענפעלד: שריפטען.		75
" קאנקורענטען.		5
ד. בערגעלסאהן: ארום וואקזאל.		35
דוד פינסקי: ר' שלמה ערצעהלונג.		15
" די יונגע ליעבע.		5
" אלטינקע.		5
איג. בערנשטיין: שפריכווערטער		30
ה. ד. נאמבערג: ערצעהלונגען.		50
מענדעלע מוכר ספרים: אלטע מעשה		25
" אין יענער צייט.		10
איזאבעלא: דער יתום.		10

שלום אש

מיט'ן שטראם

פערלאג פראגרעס לידסקי ווארשע נאלעווקי 36 תר"ע

МИТ'НЪ ШТРОМЪ Ш. А Ш А.
Типо-Лит. Ф. Баумритера, Варшава, Красинская площ. 6. 1909 г.

מיט'ן שטראם

פערזאנען:

ר' זרח, א רב.

הינדעל, זיין ווייב.

רחל'ע, זייער טאכטער. } ביי שווער אין שוויגער אויף קעסט.

דוד, איהר מאן.

יחזקאל'ע, זייער קינד.

צייט:

אין די זיעבציגער יאהרען פון פערגאנגענעם יאהרהונדערט.

ארט:

אין א קליין שטעדטעל ביים וואלד.

ערשטער אַקט.

די סצענע שטעלט פֿאָר אַ גרויסע בית-דין שטוב בײַ'ם רב. רעכטס אַ טהיר פֿון דרויסען אַרײַנצוקומען. די טהיר געפֿינט זיך אין קאָרידאָר פֿון בית-המדרש (און עס הערט זיך דורך דעם דאָס שטענדיגע גערויש פֿון די דאַוונער אָדער די לערנער פֿון בית-המדרש אויף דער סצענע). לינקס — אַ צווייטע טהיר פֿיהרט צום יונגען פּאָר-פֿאָלק — צו דוד און רחל'ס שטוב. געגען איבער צו־שויער אַ דריטע טהיר, וועלכע פֿיהרט פֿון די אינוועניגסטע צימערן; אַרום די טהירען — שענק בעשטעלט מיט ספרים, פֿון ביידע זייטען טהיר און הינטער-גרונד — צוויי קליינע פֿענסטערלעך בעהאַנגען מיט האַלב-לײַװענדענע פֿאָרהענגלעך. אין מיט'ן שטוב אַ לאַנגער טיש בעלעגט מיט גרויסע און קליינע ספרים. פֿון אָנהויב טיש ליגט אַ גרויסע אָפֿענע גמרא, אַ גאָז-טינבעל אויף איהר און אַ טאַבאַק-שקעטעלע. אין די זייטען טיש צוויי לאַנגע בענק, אַ כּיור בײַ'ם וואַנד. און אַ ווינקעל שטוב צו מזרח וואַנד שטעהט אַ קליין שענקעל בעהאַנגען מיט אַ פּרוכת'ל, אויפֿ'ן שענקעל צוויי לײַכטערלעך מיט ליכט. די שטוב בעלייכט אַ ברייטע הענגענדע לאָמפּ — עס איז אָבענד נאָך עלף אַ זייגער. פֿון דרויסען הערט זיך דאָס שטענדיגע גערויש פֿון וואַסער וואָס ברעכט זיך פֿון אונטער דעם אייז. אַמאָל איז דאָס גערויש שטילער, — אַמאָל שטאַרקער.

רחל'ה (זיצט אויף איינע פֿון די בענק, זי איז אַ יונג ווײַבעל פֿון אַ יאָהר איינציגע און צוואַנציג, פֿרום, שעהן און צנועה'דיג, האַלט דעם שלאָפֿענדען קליינעם יחזקאל'ה אין איהר שויס — וויגט איהם נאָך אין די הענד, זינגענדיג אין דער שטיל דעם מאָטיוו):

אונטער יחזקאלס וויגעלע
שטעהט אַ קלײַן ציגעלע

דאָס ציגעלע איז געגאַנגען האַנדלען
(שטיל) איינגעשלאָפען.

הינדעל (זיצט נעבען איהר, א יודענע אין יאָהרען, א ברייטע הויכע רבי'צען מיט א ברייטען גלענצענדען שטערן, טראָגט ברילען אויף דער נאָז, שטריקט א זאָק): גלויב צו גאָט. אח, אח, וויפיעל דאָס נעהמט אָן א טאָג (טהוט דעם קינד אויס פאַרזיכטיג די שיכלעך): מיר זאָל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך, קינד לעבען (טהוט איהם אויס דאָס ציצה־כנפות'ל): מען זאָל פון דיר נחת דערלעבען דער טאַטע דיינער, די מאַמע דיינע.

רחל'ה (זיפצט ביטער אָב): אָ יאָ, זיין פאָטער נחת?...

הינדעל. שלאָג דיר טאָכטער די נאַרישע געדאַנקען פון קאָפּ אַרויס עס איז גאָר נישט, און עס וועט מיט גאָט'ס הילף גאָר נישט זיין.

רחל'ה (ווי פאַר זיך). דו וואָלסט געדאַרפט הערען זיינע קרעכ־צען ביי נאַכט, מאַמע.

הינדעל (קלערט א ווייַלע). און ווידער אַרום, ווער קען וויסען? דער טאַטע זאָגט אויך, אַז ער געפעלט איהם עפּעס נישט די לעצטע צייט.

רחל'ה (רוקט זיך צו דער מוטער נעהנטער). מאַמע לעבען, דו ווייסט, נעכטען ביי נאַכט ליג איך אַזוי אין בעט און האָרך מיך איין, און פלוצים, מאַמעשי, הער איך ווי ער וויינט, גלייך ווי ער וואָלט זיך ביי עמיצען געבעטען. האָב איך מיך אין דער שטיל אויפגעהויבען, בין פאַמעלעך צו געגאַנגען צו איהם, זעה איך מאַמעשי, ווי ער ליגט מיט'ן פּנים אין קישען איינגעגראָבען און וויינט. האָב איך מיך זעהר דער־שראָקען, האָב איך איהם גערופען: דוד, דוד! איז ער אויפגעקומען, פרעגט ער „רחל'ה דו ביזט עס". איך האָב אַזוי מורא געקריגען (פויזע);

הינדעל. אַ יודישע טאָכטער דאַרף שטענדיג וויסען וואָס דער מאַן האָט אין זינען, זי דאַרף שטענדיג וויסען, וואָרום...

רחל'ה. אָבער ווי אַזוי מאַמע? איך בעט מיך ביי איהם: דוד, וואָס איז דיר, נעמט ער מיך איין מיט גוטען: גאָר נישט, זאָגט ער, רחל'ה, גאָר נישט.

הינדעל. זעהסט דו, קינד לעבען, דאָס זענען קיין רייד נישט. א יודיש ווייבעל דאַרף וויסען, — מאַכט שוין אַזוי, אַז זי זאָל וויסען... אַז דיין טאַטע האָט נאָך אונזער חתונה געוואָלט אַראָב פון קעסט, און איז

ארום געגאַנגען מיט אַני אָראָבגעלאָזטער נאָז, מיט קיינעם נישט גערעדט, האָב איך באַלד פֿערשטאַנען וואָס ער מיינט. פֿאַרן מויל האָט ער עס נישט געבראַכט, און איך האָב עס געוואוסט, ווי אַזוי? ווי אַרום? אַז מען איז אַ ווייב ווייסט מען שוין.

רחל'ה. וואָס זאָל איך טהון, מאַמע? זאָג מיר, איך גייה אַרום נאָך ווי אַ שאָטען. אין די אויגען קוק איך איהם אַריין, איך וויל עס איהם פֿון די ליפּען אַראָבשאַרען... און דאַכט זיך מיר, ער זאָגט מיר עפּעס, נאָר איך פֿערשטעה איהם נישט... איך בין אַ נאַרישע יודענע, איך קען איהם נישט פֿערשטעהן. (וויינט, דאָס קינד רוקט זיך).

הינדעל (נעמט זי איין). וויין נישט, וואָס האָסט דו צו וויינען? וועסט נאָך דאָס קינד אויפֿוועקען, גיב'ן מיר (נעמט פֿון איהר דאָס קינד). זיי וויסען, אַז דיין מאַן איז נישט קיין „ליאַרע־ווער": זיי וויסען, אַז דיין מאַן איז אַ גרויסער, גרויסער יוד, אַ גדול בדור איז ער. דער טאַטע זאָגט, אַז פֿון איהם וואַקסט אַ גרויסע ישועה אויף יודען... ווייס איך, אפשר איז עס ביי זיי אַזאַ נאַנג... אפשר אַ תשובה... אפשר קלאָגט ער אויף אַזעלכע זאַכען וואָס מיר זעהען נישט און פֿערשטעהען נישט... איך ווייס נישט, טאָכטער, אויב דו וועסט מיך פֿערשטעהן, נור זיי וויסען, אַז דו האָסט אויף דיר אַ סך, אַ סך גענומען, אַז דו ביסט זיין ווייב געוואָרען, דו מוזט ראוי זיין צו דעם. דער טאַטע האָט מיך געהייסען דיר דאָס זאָגען: דו מוזט דיך סטאַרען ווערט צו זיין, צו זיין זיין ווייב, אַז ער זאָל נישט דאַרפֿען זיין נשמה אַראָב צו נידערן צו דיינע, נור לייכט זאָל דיין נשמה זיין, אַז ער זאָל זי קענען מיט אויפֿהייבען צו זיך. (פּויזע). זאָג מיר, טאָכטער, האָט ער דיך ליעב?

רחל'ה (בעהאַלט שטיל דאָס געזיכט אין די הענד).

הינדעל. זאָג, טאָכטער לעבען, פֿאַר אַ מאַמען שעמט מען זיך נישט. עס איז קיין עברה נישט, אדרבה, אַ יודיש ווייבעל דאַרף זעהען, דאַרף זיך מיהען, אַז דער מאַן זאָל זי ליעב האָבען.

רחל'ה (אויסשלוכצענדיג). איך ווייס נישט. מאַמע.

הינדעל. ווי הייסט, דו ווייסט נישט? ווער דען זאָל וויסען? זאָג מיר טאָכטער, (זאָגט איהר שטיל אין אויער): שוין לאַנג איז ער ביי דיר געווען?

רחל'ה (בעהאַלט דעם קאָפּ אין דער מוטער'ס שויס). נעכטען ביי

נאַכט, אַז ער איז געקומען צו מיר, האָט ער מיר אַרויפגעלייגט דעם קאָפּ אויף מיין האַרץ... ער האָט מיך נור אויף מיין האַרץ געקושט, און די טרעהרען זיינע האָבען מיר געדונגען אויף מיינע בריסטען...

היִנדעל. זאָג איך דיר, טאָכטער, זאָרג דיך נישט, זאָלסט דיך אויף גאָט פערלאָזען, מיט זיין הילף וועט אַלץ גוט זיין, זאָלסט נור גאָט בעטען ער זאָל דיך ליעב האָבען. אַצונד געה שלאָפען, געה, לייג יחזקאל'ן (הייבט זיך אויף און גיט איהר איבער דאָס קינד). נו געה לייג זיך, עס איז שוין שפּעט, דער טאַטע וועט באַלד אויפוועקען זיך צו חצות.

רחל'ה (נעמט דאָס קינד פון דער מוטער). דוד איז נאָך אין בית־המדרש.

היִנדעל (פיהרט זי אָב צו דער טהיר, שפּילענדיג זיך מיט'ן קינד). ווי דאָס האַלט די איינגעלעך צו, דו, דו לאָבעס איינער... (זי קושט דאָס קינד אין דער שטיל). דוד'ן וועל איך שוין אָבוואַרטען.

רחל'ה (אין דער טהיר). אַז איך בין נישט דאָ וועט ער נישט עסען.

(אָב).

היִנדעל (נעמט אַ טישטוך, גרייט צום טיש, לייגט אויף וואַלץ־מעסטעל, ברויט, גאָפּעל־מעסער). אַנ'אַנדערעניש אַביסעל, אָהן מיר וועט ער נישט עסען, געב זיי גאָט דאָס געזונד און לעבען. (דערמאָנט זיך). אַזוי איז אויך געווען מיט מיין אַלטען אין די יונגע יאָהרען. קומט אַהיים פון בית־המדרש, זעצט זיך אַנידער וואַרטען: זרח געה דיך וואַשען צום עסען, ער זיצט, וואָס זיצט דו זרח? אַהאַ הינדעל איז נישט דאָ... אוי, אוי די מאַנספערשוינען... די מאַנספערשוינען... (עס הערען זיך אַנקומענדע טריט). אַהאַ שוין דאָ.

דוד (קומט אַריין, אַ הויכער יונגערמאַן פון איינינגע און צוואַנציג יאָהר, אַ בלייך מרויעריג געזיכט; טהוט אויס דאָס פוטער, הענגט עס אויף דער טהיר, בלייבט שטעהן אין אַ לאַנגען אַטלעסען ראָק, גאַרטעל). גוט נ'אָבענד, שוויגער. (דרעהט זיך איבער'ן צימער).

היִנדעל (מיט אַמלעניש). גוט נ'אָבענד, גוט יאָהר. גוט וואָס דו ביסט שוין געקומען, איך האָב שוין געוואָלט שלאָפען געהן. געה וואַש זיך צום עסען, פלינקער, ס'ווערט קאַלט. (מיט אַ מוטערליך געבייזער): ווי זוימט מען עס זיך אַזוי לאַנג אין בית־המדרש, אַ יונגער מאַן וואָס האָט אַ ווייב און אַ קינד טאָר נישט אַזוי לאַנג זיצען אין בית־המדרש... מיין

טאַטע זכר צדיק לברכה, דער ראש ישיבה, פלעגט באַלד נאָך מעריב די יונגע לייט פון בית־המדרש מיט אַ שטעקען אַהיים טרייבען. און ס'איז באמת קיין יושר נישט: זיי זיצען זיך דאָרט אין בית־המדרש, און די ווייבער לאָזען זיי אַליין ווארטען אויף זיך אין דער־היים...

דוד (שטעלט זיך אָב אַ ווײַלע): וואו איז רחל'ה?

הינדעל: רחל'הן האָב איך שלאָפען געיאָגט, — נו, געה דיך וואשען.

דוד: ניין, איך וועל נישט עסען, איך בין נישט הונגעריג, — אַ גוטע נאַכט שוויגער. (געהט אָב אין זיין צימער).

הינדעל (מיט אַ שמייכעל): ווי זי האָט עס באַלד געוואוסט... רעכט אַזוי, גאַנץ גוט אַזוי.. (זי דרעהט אַראָב די לאָמפּ) אַ גוטער סימן... אַ גוטער סימן... (אויף די סצענע ווערט טונקעל, הינדעל געהט מיט זעהר לייכטע טריט אָב. פּויזע. עס הערט זיך פון דער צווייטער שטוב איהר אויסגעצהענדיג קול: „טהו ווארפען אַ שלאָף אויף מיינע אויגען...” פון דרויסען גיסט זיך דאָס וואַסער אין דער שטיל... פּויזע).

דוד (קומט אַריין צוריק פון זיין צימער, געהט אום אויף און אָב, געהט אַ ווײַלע צו צום פענסטער, הערט זיך איין צו'ם גערויש, אַם ענדע זעצט ער זיך אַנידער בײ'ם טיש, דרעהט אַרויף די לאָמפּ, נעמט אַ ספר אונ הויבט אָן צו לערנען מיט אַ טרויעריגער שטימע, פריהער שטיל, דער־נאָך העכער).

רחל'ה (עפענט שטיל די טהיר, בלייבט שטעהן אַ ווײַלע, געהט שטילערהייט צו צו דוד'ן): דוד —

דוד: דו ביסט עס, רחל'ה, פאַר וואָס האָסט דו דיך אויפ־געהויבען?

רחל'ה: איך ווייס אַליין נישט, (פּויזע), עפּעס קען איך היינט נישט שלאָפען.

דוד (ווייך און אונרוהיג): פאַר וואָס, רחל'ה?

רחל'ה: איך האָב מיך עפּעס אויפגעכאַפּט... עס איז אויף מיר אַ גרויסע שרעק אָנגעפאַלען, דאָס וואַסער רוישט אַזוי אין דרויסען, דאָס איז ברעכט זיך אויף, אונ עס געהט מיט אַזאַ קראַפט.

דוד (ווי פאַר זיך): דעם שבת האָט מען דאָך ראש חודש אדר

געבענטשט, און דאס וואכע־ פיהלט, אז עס איז געקומען די צייט, זיך פון איין צו בעפרייען. עס ברעכט זיין דעק, זיין ווינטער, און עס געהט פריי ארוים אויף דער וועלט.

ר ח ל ' ה: אויף מיר איז א גרויסע שרעק אנגעפאלען, איך האב דיך גערופען, דו האסט מיר נישט אבגעענטפערט. מיר האט זיך געדאכט, אז דו ביסט שוין נישטא.

ד ו ד: קינד, פאר וואס האסט דו דיך ערשראקען? האסט דאך געוואוסט, אז איך בין דא. (פויזע). גע'ה רחל'ה, גע'ה צוריק שלאפען.

ר ח ל ' ה: קום אויך, איך האב מורא.

ד ו ד: געה, נעם דיר דאס קינד אין בעט אריין, (געהט צו צו איהר) איך וועל באלד אריינקומען, איך דארף נור עפעס נאך־קוקען. (פיהרט זי צו צו דער טהיר) שלאפט יחזקאל'ע?

ר ח ל ' ה (אין טהיר): יא, דוד. עס איז מיר איהם א שאד צו וועקען. די בעקעליך האט ער אזאלכע רויטע און די אויגעליך פער־מאכטע, (גוטווילינ) ער שמייכעלט מיט די ליפעליך ווי דער מלאך וואלט מיט איהם תורה געלערנט. (אב אין איהר צימער)

ד ו ד (דרעהט זיך נאך א קליינע פויזע ארויף און אראב איבערן צימער אונרוהיג. געהט צו צום פענסטער, קוקט ארוים. געהט פלוצלונג צו צו א שאנק ספרים, נעמט פון הינטער גמרות ארוים אייניגע שטיקער וועש, ספרים'לעך קליינע, וויל זיי זיך איינפאקען, געהט פאמעליך צו צו רחל'הס צימער – האָרכט זיך איין, עפענט זעהר פאמעליך אויף די טהיר, אין דער טהיר ווייזט זיך רחל'ה.

ר ח ל ' ה (אין דער טהיר, האלב אין טרעהרען): איך ווייס פון אלעם, דוד, איך ווייס.

ד ו ד (ערשראקען): וואס ווייסט דו רחל'ה? וואס?

ר ח ל ' ה: איך ווייס וואס דו ווילסט טהון. דו ווילסט ערגעץ וואו אוועק, איך ווייס אליין נישט וואו אהין, (זי פאלט אויף זיין האלז, און וויינט אין דער שטיל) איך ווייס אליין נישט, איך ווייס אליין נישט, (דוד נעמט זי ליכט פון זיין האלז אראב, ער געהט ארויף און אראב איבערן צימער, נישט קוקענדיג אויף איהר).

ר ח ל ' ה (האלב שלובצענדיג): האסט געמיינט איך שלאף... געבעטען

בײַ נאכט . װען דו ביסט צו מײן בעט צוגעקומען ... איך האב אלץ גע-הערט ... אלץ געהערט ...

דוד (געהט צו צו איהר קוקט זי אן) : װאס האסט דו געהערט רחל'ה ?

רחל'ה (זעצט זיך אויף א באנק, שטיל) : װען דו האסט דײן קאפ אויף מײן הארץ אנידער געלעגט , (פויזע) , האסט געמײנט , אז איך שלאף און פיהל נישט . . . דו האסט געשװיגען , דו האסט נור בלויז געקוקט אויף מיר װי דו װאלסט דיך עפעס געבעטען בײַ מיר . איך בין אויף געװוען . איך האב נישט געװאלט די אויגען עפענען , אז דו זאלסט דיך נישט ערשרעקען , איך האב דיך נור בלויס בײַם נאמען גערופען דוד , דוד , אזוי שטיל אין הארץ , דו האסט נישט געהערט ... דו האסט דיך נעהנטער צוגעבויגען צו מיר , דו האסט מיר עפעס אנגעזאגט , איך האב נישט געהערט װאס דו האסט מיר אנגעזאגט , מיר דאכט זיך דוד , אז דו האסט דיך מיט מיר געזעגענט , יא , דוד ? (פויזע , זי װײנט אין דערשטיל , דוד זעצט זיך נעבען איהר . רחל'ה זאגט װײַטער זיך אויסװײשענדיג די אויגען) אז איך האב די אויגען אויפגעעפענט האב איך געזעהן װי דו ביסט געשטאנען בײַ'ם קינד'ס װיגעל . . . דו האסט אויף איהם געקוקט , האסט איהם עפעס װי אנגעזאגט , איך האב נישט געהערט װאס . . . דוד , דאס הארץ שרעקט אין מיר , װאס װילסט דו טהון , דוד ? װאס װילסט דו טהון ?

דוד (בויגט זײן קאפ אין איהר שויס , שװײַגט . א לאנגע פויזע) .

רחל'ה : עפעס טראגסט דו א שרעקליכען סוד אין דײן הארץ ארום . דו שװײַגסט שטענדיג , דו בעהאלטסט דיך פאר מיר . צי בין איך נישט דײן װײַב , װאס בעהאלטסט דו דיך פאר מיר ? (פויזע) עס דאכט זיך מיר , אז עפעס אין דיר װײנט שטענדיג . הײַנט אין דער פריה האב איך דיך לערנען געהערט , דײן קול איז אזוי טרויעריג געװוען . מיר האט זיך געדאכט , אז דו לערנסט נור , װײל דו װילסט עפעס פערזאגען פון דיר , פערגעסען . . . און טהײל מאל האסט דו אין עפעס פערגעסען , און דײן שטימע װערט אזוי רײן . . . און באלד װערט זי װײַטער טרויעריג . גאט מײן אײנציגער , װי מיט א מעסער

אזוי האט זי אין הארץ געשניטען... דו ווילסט עפּעס זאגען מיט דיין קול, עפּעס אזויגס וואס דו קענסט עס ניט מיט ווערטער אויסזאגען ווילסט דו עס מיר מיט דיין קול אין מיין הארץ איינזינגען... און איך האב דיך געוואלט פערשטעהן, איך האב דיך אבער נישט געקענט פערשטעהן. איך בין א נארישע יודענע, דוד. איך קען דיך נישט פערשטעהן, וואס איז דיר דוד? וואס איז דיר?

דוד (שטיל אבער זיכער): איך וויל אוועק פון דאנען רחל'ה.

רחל'ה: אוועק? וואו אהין? א היים צו דיינע עלטערן?

דוד: ניין, אויך פון מיינע עלטערן.

רחל'ה (ערשראקען). איז דיר דא דען שלעכט ביי אונז?

דוד: ניין, גאר נישט פעהלט מיר, און אלין פעהלט מיר!

רחל'ה (קלעהרט אין א בעהאלטענער שרעק): בין איך דיר פערמאוסט געווארען, דוד?

דוד: ניין רחל'ה, איך וויל דיך נישט גענארען, אפּען וויל איך זיין... דו זאלסט מיך פערשטעהן. איך קען דא נישט לענגער בלייבען... איך מוז אוועק פון דאנען!

רחל'ה (נעהנטער אין איהם): עפּעס רעדסט דו היינט אזוי וואונדערליך, וואס איז דאס מיט דיר געווארען דוד?

דוד: איך ווייס נישט אויב דו וועסט מיך פערשטעהן, רחל'ה, מיר פעהלט גאר נישט, אלין האב איך, נור דא איז מיר ענג. דו זעהסט דא די ספרים, די גרויסע, די קליינע (ער וויזט אויף די שענק ספרים), יעדעס ספר האט מיר א רינג אויף די הענד געלעגט און איך וויל מיך בעפרייען פון די רינגען!... פערשטעהסט, דא זענען מענשען טויטע, ווינטערדיגע, אין ווינטער געבוירען, אין ווינטער געלעבט און אין ווינטער געשטארבען... און אזוי ציהט זיך איין טויטער לאנגער ווינטער פון דור צו דור... דער פאטער גיט איהם איבער דעם זוהן, און דאס קינד, דאס קליינע קינד אזוי ווי עס עפענט נור די אויגען — לערנט מען עס באלד אלט צו זיין, צוגרייטען זיך צום גלות... פערהוילען און אוועק־רויבען פון איהם דעם זונען־שטראהל... דאס לאבען פון די ליפּען... דאס לעבען וואס קוקט אין אונזער פענסטער אריין... מען מוז איהם אין שאטען בעהאלטען, אז ער זאל קענען געפינען זיין „זיין", זיין לעבען צווישען די פערשטויבטע ספרים...

(פּויזע) עס זיינען אָבער פערהאַנגען אַזעלכע װאָס װילען נישט װײַטער שוין לעבען װײַטער פירהרען, — אַ דור נאָך אַ דור... צו װאָס? װאָס פאַר אַ האָפנונגען האָט מען צו געבען אונזערע יונגע דורות... איך װיל אין דער װעלט געהן און מיר אַ װעג זוכען, פאַר מײַן קינד דערינגען, אַז דער יונגער דור װעט אויפוואַקסען זאָל ער אַ נײַעם לעבען האָבען. אונ דו רחל'ה, דו מוזט מיר דאַכט מיטהעלפען — פאַר איהם דערינגען, פאַר אונזער קינד װיל איך אַ װעג זוכען.

רחל'ה: איך פערשטעה דיך נישט, דוד... איך פיהל װי אַ קאַלטער װינד בלאָזט מיר אין די האָר, און מײַן האַרץ שרעקט אַזוי אין מיר... אונ מיר װערט אַזוי באַנג... װאו אַהין װילסט דו, דוד?

דוד: אין מיר האָט זיך אַ פריהלינג ערװעקט, איך פיהל װי עס װעקט זיך אין מיר אַ לעבען אויף, איך װיל אַװעק אין דער װעלט, דאָרט װײַט מיט'ן װאַסער, (שטאַרק) איך װיל אַװעק זוכען און געפינען אונ איך לעבען ברענגען. איך װיל נישט דאָס מײַן קינד זאָל זײַן אַ פינסטער גלות קינד. הער, איך בין אויך אַ מענש, איך האָב אַ האַרץ, און דאָס האַרץ װיל האָבען מיט װאָס צו לעבען, אויף װאָס צו האָפען — דאָס װיל איך רחל'ה. (ער געהט צו צו איהר) איך װיל מײַן קינד זאָל נאָך עפּעס בענקען, זאָל פאַר עפּעס לײַדען... ער זאָל צו עפּעס דינען. אַ „גאָט", פאַר מײַן קינד װיל איך, אַ „תורה", אַ „גאָט" בעשאַפען.

רחל'ה (ערשראָקען, האַקט איהם איבער): איך פערשטעה דיך נישט, דוד, װאָס רעדסט דו, חלילה... אַ פרעמדען גאָט... װאָס איז מיט דיר? (פּעסט, ערשרעגט) עס איז מײַן קינד פונקט אַזוי װי דײַנס, איך װעל נישט דערלאָזען... װאָס איז מיט דיר, דוד?! (זי פערבאָרגט דאָס געזיכט אין די הענד און װיינט ביטערליך).

דוד: דו האָסט מיך נישט פערשטאַנען, רחל'ה, איך מײַן, חלילה נישט... (שטאַרק) דעם אײנציגען לעבענדיגען „גאָט" פון דער גאַנצער װעלט.

רחל'ה (בערוהיגטער): דו רעדסט עפּעס אַזוי. דעם אײנציגען לעבענדיגען גאָט דינענסט דו דאָך. דו לערנסט גאַנצע טעג צו איהם, און דײַן געזאַנג געהט צו איהם צום הימעל אַרויף, דאָס איז זײַן לויב.

(פּויזע) און איך וויל דאָך שוין אויך, אַז מען זאָל די זכיה האָבען צו הערען אונזער קינד לערנען. מיט דיר וועט ער בּייזאַמען זיצען און אין די היילינע תּורה לערנען, ער וועט דיין קול האָבען, וועסט זעהן, גאָט וועט אונז העלפען.

ד ו ד (גראָבּט איין זיין געזיכט אין איהר שויס): דו פערשטעהסט מיך נישט רחל'ה, דו קענסט מיך נישט פערשטעהן, פרעמד מוז איך זיין פאַר דעם, וואָס איך וואָלט נישט געוואָלט זיין פרעמד.

ר ח ל ' ה (קוקט אויף איהם מיט געבּעט): דוד, וואַרף אַוועק די בּייזע געדאַנקען, צו וואָס טויג דיר דאָס? וועסט זעהן, גאָט וועט אונז העלפען. דו וועסט אין אַלעם פערגעסען... דו וועסט זיצען מיט יחזקאל'ן און אין דער היילינער תּורה לערנען, ווי דענסטמאָל... געדענקסט, חתן-וויי, דו בּיסט דערינען געזעסען און געלערנט, איך האָב מיך אונטער די טהיר געשטעלט און אונטערגעהאָרכט, דיין קול האָט אַזוי געזוננען.. עפּעס אַ גליק האָסט דו מיט דיין קול אויסגעזונגען, און מיר איז אַזוי גוט געווען, מיר האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס רעדסט דו צו מיר. — ווען וועסט דו דיין קול ווידערקריגען? דוד, וואַרף אַוועק די בּייזע געדאַנקען.

ד ו ד: די וואָס שלאָפען זינגען אַ שטיל ליעד, האַפּט זיך ווער אויף פון שלאָף דער צוריסט זיין שטיל ליעד...

ר ח ל ' ה: קום איך וועל דיך אין מיר בּעהאַלטען... איך וועל פון דיר דיינע געדאַנקען פעריאָגען, דו וועסט זעהן (יחזקאל'ס קול, פון דער צווייטער שטוב: מאַמע, מאַמע), הערסט דוד. אונזער קינד רופט זיך אָן, די אויגען האָט ער אודאי געעפענט. „מאַמע" רופט ער, דיין קול, דיין קול איז עס... מיר וועלען נאָך די זכיה האָבען, וועסט זעהן, גאָט וועט אונז העלפען, מיט דיר וועט ער זיצען בּייזאַמען און אין די היילינע תּורה לערנען (געהט צו דער טהיר) פּונקט אַזוי ווי דו, דענסטמאָל... (אָב)

ד ו ד (אַליין): און דערנאָך וועט זיך זיין קול ענדערן... וויינען וועט עס, בּענקען, בּעטען זיך... און אַזוי ווייטער... אַ דור נאָך אַ דור... (פּויזע) און אפשר גענאַר איך מיך אַליין אָב. עס דאַכט זיך מיר, דאָס וואָס איך זאָג זענען נור הוילע ווערטער, ווערטער אָהן

יסוד ... אין מיין הארץ, דארט, לעבט עפעס אנ'אנדערע וועלט, איך קען צו איהר נישט צוקומען.

רחל'ה (קומט אריין, האלטענדיג דעם קליינעם שלאפענדען יחזקאל'חן אויף דער האנד, זעצט זיך אנידער מיט איחם, האלב ווי זאגענדיג צום קינד):

עס איז אוועקגעפאהרען דער טאטע גאנץ ווייט, איבער בערגער און טאהלען... אין א ליכטיג לאנד, פאר דיר פון דארט א שטראהל ליכט צו ברענגען, וועט איבערבלייבען דער טאטע אין ליכטיגען לאנד, וועט איבערבלייבען די מאמע אין פינסטערן לאנד, און דו קינד, וואו וועסט דו זיין? —

(די לאמפ געהט לאנגזאם אויס, פון הינטערן פענסטער הערט מען ווי דאס וואסער גיסט זיך וואס אמאל שטילער). —

— וועט די מאמעשי זיטצען ביים פענסטער אין פינסטערן לאנד, אין פינסטערן לאנד. פינסטער איז ארום און אומעטום... פון דער-ווייטען ווייזט זיך א ליכטיגער שטראנד, א ליכטיגער שטראנד, דארט איז דאס ליכטיגע לאנד, דאס ליכטיגע לאנד. (פויזע) דארט זיצט דער טאטע ביים פענסטער אין ליכטיגען לאנד, ליכטיג איז ארום און אומע-טום, פון דערווייטען קוקט אהער א פינסטערער שטראנד, דארט איז דאס פינסטערע לאנד... דאס פינסטערע לאנד... —

— און דו קינד לעבען, דו וועסט שטעהן אויף די גרענעץ פון ליכטיגען און פינסטערן לאנד, און וועסט נישט וויסען וואו זיך צו ווענדען, וואו זיך צו קעהרען. אין ליכטיגען לאנד האסט דו דעם פא-טער זיטצען, אין פינסטערן לאנד האסט דו די מאמע זיטצען...

(א לאנגע פויזע, דאס ליכט געהט אויס, אויף די סצענע איז גאנץ טונקעל, פון א ווייטע שטוב הערט זיך א טרויעריג האלב אויסגעהענדע שטימע)

א קול הינטער דער סצענע (לייענט קריאת שמע): געלויבט ביסט דו גאט, אונזער גאט און גאט פון אונזערע עלטערן, וואס דו מהוסט ווארפען א שלאף אויף מיינע אויגען און א דרימלונג אויף מיינע לעפלען. און עס זאל זיין בעוויליגט ביי דיר, אז דו זאלסט מיך מאכען שלאפען מיט פריעדער, עס זאלען מיך חלילה נישט איבערשרעקען קיין שלעכטע חלומות און קיין שלעכטע געדאנקען...

(דאס קול ווערט פערשטומט. אויף דער סצענע איז פינסטער און שטיל, פון

(אונטער די פענסטער הערט זיך נור דאס שטילע געריוש פון ניסענדען וואסער װאהר לאנגזאם אונ שטיל.

דוד'ס (שלוכצענדע האלב פערשטיקטע שטימע): מנוחה, אונ דו װאלסט זי מיר געבען, (פויזע, שטילער) אין אלעם פערגעסען, (שטיל) שלאפען... שוויינען... (א לאנגע פויזע.

רחל'עס (שטימע, שטיל): קום דוד, (פויזע) קום... (פויזע) קום...

(טריט הערען זיך איבער דער סצענע א טהיר קלאפט אויף, א טהיר קלאפט צו.)

(א לאנגע פויזע)

(פאר די פענסטער זעהט מען פלוצלונג אדורכגעהן דעם שטאדט שמש מיט א לאמטערן אין האנד).

דער שמש (זינגט מיט א טרויעריגער ערנסטע שטימע):

שטעהט אויף
שטעהט אויף
יודעלעך,
כשר'ע יודעלעך
פרומע יודעלעך
שטעהט אויף
שטעהט אויף
ל־ע־בו־דת ה־בו־רא".

(דער קול ווערט פערשטומט וויט אין געסעל. פויזע.

(די טהיר געגען איבער דער סצענע עפענט זיך, עס וויזט זיך)

ר' זרח (א הויכער אלטער יוד, אין ווייסע זאקען, דעם קאפ בעשיט מיט אש, אין א לאנגער שווארצער קאפאטע, האלט א ליכט אין דער האנד; זעצט זיך אין א ווינקעל שטוב ביי א שאנק ספרים אויף דער ערד, שטעלט פאר זיך דאס ליכט אונ זאגט אוים דעם סדור מיט א טרויעריגער אבער זיכערער שטימע, אקצענטירענדיג יעדעס ווארט): אויף די טייכען פון בבל זענען מיר געזעסען און געוויינט, אז מיר האבען זיך אין ציון ערמאהנט, אויף די ווייערענבוימער דארט האבען מיר הארפען אויפגעהאנגען, דעמאלט האבען אונזערע פייניגער פערלאנגט מיר זאלען זיי זינגען: „זינגט אונז פון ציון'ס ליעדער". ווי קענען מיר גאט'ס ליעדער זינגען אויף פרעמדע ערד? אז איך וועל דיך פערגעסען ירושלים זאל מיר מיין רעכטע האנד

ווערען פערגעסען. זאל מיר מיין צונג צו מיין גומען ווערען צוגעקלעבט אז איך וועל דיך נישט ערמאהנען ביי דער ערשטער פרייד מיינער. געדענק דו גאט צו אדומ'ן דעם טאג פון ירושלים, געזאגט האט ער: מיר וועלען נעהן אונ מאכען א תל פון אלעם... דו טאכטער בבל! געלויבט זאל דער זיין וואס וועט דיר בעצאהלען וואס דו האסט אונז געטהון, געלויבט זאל זיין דער וואס וועט דיינע קינדער חאפען און אויף די פעלזען צושמעטערן"..

דוד (גיט א פראל אויף די טהיר און רייסט זיך אין שטוב אריין, מען זעהט ווי רחל'ה האלט איהם צוריק): לאז מיך (רייסט זיך ארויס געהט צו צום אלטען, מיט א ויבערער שטימע): שווער!

ר' זרח (זאגט ווייטער נישט־געמערקט): פרעמדע זענען געקומען אין דיין געצעלט, האבען טמא געמאכט דיין בית־המקדש..

דוד (העכער): שווער, איך האב איך עפעס צו זאגען.

ר' זרח (הויבט אויף דעם קאפ, קוקט אן דוד'ן): דוד, וואס איז?

דוד (ערנסט אונ וויזכער): איך געה אוועק פון דאנען.

ר' זרח (נעמט אראב די ברילען, קוקט איהם צומישט אן, אונרוהיג אונ פערוואונדערט): ווי הייסט, דוד?

דוד: איך האב מעהר נישט קיין ארט צווישען אייך.

ר' זרח: וואס? (הויבט זיך אויף) וואס? ווי הייסט?

דוד: די תורה וואס איך האב דא געלערנט קען מיר שוין נישט בעגנוגען, איך מוז מיר געהן זוכען א אנדערע תורה.

ר' זרח (אויפשרייענדיג): וואס? וואס רעדסט דו?

דוד: איהר זענט צו אלט פאר מיר. אייער תורה איז א אלט ליעד... אונ איהר ווילט זי ווייטער זינגען צווישען פרעהליכע רעבענדיגע געזאנגען? אייער תורה איז פאר אייך, פאר אלטע טויטע מענשען. וואו האט איהר א תורה פאר יונגע? פאר די וואס קומען אן? האט איהר פאר זיי איין ליכטיגען שטראהל אויף וואס צו האפען? איהר ווילט זיי ווייטער לייכטען מיט אייער קליין פעררויכערט לעמפעל, ווען גאנצע הימלען שיטען בונדען ליכטיגע שטראהלען און בעלויכטען די וועלט?

ר׳ זרח (לעהנט זיך אן אין א שאנק ספרים, קוקט אויף דוד׳ן): דאס ביסט דו?

דוד: דא אין דער פינסטער, צווישען די ספרים האט איהר מיין נשמה געפאנגען און געשטיקט... די וועלט וואס קוקט אריין דורך אונזער פענסטער האט איהר מיר פרעמד און וויט געמאכט... צו דעם וואסער וואס גיסט זיך הינטער אונזער פענסטער... דארט וויט צום וואלד וואס לאכט אהער צו די וועלט אין דרויסען האט מיין הארץ געצויגען... און איהר האט דאס פון מיר בעהאלטען, פערהוילען, און דא צווישען פוילע פערשטויבטע בלעטער האט איהר מיך געהייסען לעבען, און איך האב געלעבט... מיט דעם גמרא נגון האב איך זיך געוואלט פערזינגען, פערגעסען, דעגסטמאל ווען איך האב שוין לאנג דעראינען נישט געגלויבט. איך האב נישט געקענט, — עס איז שווער צו נעמען א לעבען און בעגראבען עס... אין הארץ האב איך א לעבען... מען קען נישט... פרעגט דאס וואסער אין דרויסען וועט עס אייך ערצעהלען: יעה׳ן לאנג בין איך ביים וואסער געשטאנען, יעדע פאלע האט מיין ווארט געחאפט און איז דערמיט אוועק־געשוואומען צו טראגען מיין ליעד אין דער וועלט. גענוג, איך קען מיך מעהר און וויל מיך מעהר נישט געניארען.

ר׳ זרח (האקט איהם איבער): גענוג, יא, געה וואו דו ווילסט געהן. מיר שטעהען נישט נאך אזאלכע יודען... אונזער גאט דארף נישט אזאלכע יודען. מיר זענען צו אלעם געוואוינט.

דוד: נישט ווי קיין גנב האב איך מיך פון אייך געוואלט ארויסגנב׳נען. ניין. פריי און אפען וויל איך געהן פון פינסטער אין ליכט. עס האט זיך אין מיר א קראפט ערוועקט... א ליכט איז געפאלען אויף מיינע אויגען... און איך זעה אייך ווי קליין איהר גרענעצט זיך אב אין אייער טויט וועלטעל און איך געה אוועק פון אייך אפען און פריי, מיר א נייעם וועג אויסטרעטען... פאר איהם דעראינען (ער ווייזט אויף די טהיר פון זיין צימער), יא, איך פיהל אז ערגעץ וואו ווארט אויף מיר א לעבען און א וועלט, און איך געה מיר זוכען א גאט און א תורה.

ר׳ זרח (רוקט זיך אב אין א זייט; קאלט): דעם גאט וואס דו וועסט דיר געפינען וועסט דו איהם פערלירען און אויף זיין קבר וועסט

דו דיר אַנ׳אַנדערן גאָט אויפשטעלען . . . אונ ווי העמרער אויפ׳ן לייב אַזוי וועסט דו דיינע געטער טוישען , אָבער ביי קיין איינציגען וועסט דו נישט בלייבען .

ד ו ד : דער גאָט וועט מיין נשמה , מיין תוך זיין , קיין נשמה טוישט מען נישט , קיין תוך .

ר ׳ ז ר ח : דיין תוך האָסט דו פערלוירען . און וואָס דו האָסט געגלויבט האָסט דו אויפגעהערט צו גלויבען , וועסט וועלען , וועסט ווערען — אָבער נישט קענען . . . וועסט דיך גענאַרען און די גאַנצע וועלט גענאַרען . . .

ד ו ד : ניין , —

ר ׳ ז ר ח (האַקט איהם איבער) : דעם הימעל איבערן קאָפּ האָסט דו פערלוירען , אונ די ערד הינטער דיינע פיס . ווי אַ שאָטען וועסט דו אַרום־וואַנדלען , בלאָנדזשען און וועסט דיר אַ גאָט זוכען ... וועסט דיך בוקען צו דעם וואָס אין דיין האַרץ וועט עס לאַנג שוין טויט זיין . געטער וועסט דו זוכען און טוישען וועסט דו זיי , האַנדלען וועסט דו מיט זיי , צו יעדערן וועסט דו דיך צוחאַפּען , פערשפּרייטען זיין אמונה — ווען אין האַרצען דיינעם וועט ער שוין לאַנג טויט זיין . . . און דערנבטבאָר וועסט דו צו אַלע געטער דינען און קיין איינציגער וועט דיינער נישט זיין . אין אַלע לענדער וועסט דו וואַנדלען אונ קיין איינס וועט דיינס נישט זיין . אין אַלע שפּראַכען וועסט דו רעדען און קיין איינע וועט דיינע נישט זיין . מיט געפיהלען וועסט דו האַנדלען... טוטלען האַרץ וועסט דו אויף דיינע הענד אַרום־טראָגען פון טהיר צו טהיר , פון מענש צו מענש . נו געננג . . . אַ נאָט ווילסט דו דיר בעשאַפען , אויף וואָס פאַר אַ יסוד , וואו האָסט דו די אמונה ?

ד ו ד : איך וויל גלויבען , איך פיהל וואָס עס וועט קומען איבער מיר . . .

ר ׳ ז ר ח : דאָ האָסט דו שוין גאָר נישט וואָס צו זוכען . . .

(דוד געהט אַרויס מיט האַרטע טריט , רחל׳ה וואַרפט זיך אין טהיר , לויפט איהם נאָך מיט׳ן קינד אויפ׳ן האַנד) .

ר ח ל ׳ ה : דוד ! דוד ! (דוד קוקט זיך נאָך אום) .

ר ׳ ז ר ח (האַלט איין רחל׳הן) : שטעה , דיין מאַן איז געשטאָרבען (דוד קלאַפּט די טהיר נאָך זיך) קומט וועל איך אייך קורע זיין .

(ער נעמט א מעסער און שניידט איין רחל'ין דעם קאפטען, דעם קינד דאס העמדעל, זיך די קאפאטע אין פעטלע) : ווען א גדול שטארבט דארפען זיך אלע יודען קורע זיין (ער זעטצט זיך אויף דער ערד, צו רחל'ין) : זעץ דיך שבעה נאך דיין מאן (רחלה זעצט זיך אויף דער ערד, זי דריקט פעסט דאס קינד צו זיך און הויבט אן ביטערליך צו וויינען, דאס קינד ציטערט און וויינט אויך).

הינדעל (וויזט זיך אין טהיר, אין א שווארץ טוך איינגעהילט, אויפגעהויבען פון שלאף, קוקט זיך פערוואונדערט און ערשראקען אום) : וואס איז דא פאר א אונגליק געשעהן?

ר' זרח (נעמט דעם סדור אין האנד, זאגט ווייטער פון סדור, זיצענדיג אויף דער ערד, און לייכט זיך מיט'ן ליכט). געדענק גאט וואס איז געוואָרען פון אונז, זעה אונזערע שאנד. אונזערע ארב איז אוועק אין פרעמדע הענד (אויסציהענדיג יעדעסווארט) : אונ־זע־רע קינ־דער אין פרעמ־דע הענד...

(פארהאנג לאנגזאם)

צווייטער אקט.

צווייטער אקט

דאס זעלבע צימער פון ערשטען אקט; אנהויב ווינטער, נאך מיטאג, דורך די פענסטער זעהט זיך די האלב פערפרוירענע ווייכסעל.

די האנדלונג קומט פאר מיט זיעבען יאהר שפעטער ווי אין ערשטען אקט.

זרח (שטארק געעלטערט; זיצט פערטראכט איינגעהויקערט אין זיין פאטערשטוהל ביי א אפענע גמרא).

הינדעל (שטעהט ביים אויווען און ווארעמט זיך; עפענט דאס טהירל פון אויווען, גיסט אן פאר'ן אלטען א גלאז טהע און דערלאנגט עס; רעדט ווי פאר זיך אין דער וועלט אריין): טאטע איינציגער, וואס וועט זיין? — און וואס איז עס זיין געשעפט? — אידם געהט עס עפעס אן? —

זרח (נישט ארויסקוקענדיג פון ספר): צו מיר רעדסט דו? — יא, הינדעל?

הינדעל: איך ווייס?

זרח (פערוואונדערט): געגען וואס זאגסט דו עס, הינדעל?

הינדעל: געגען וואס איך זאג? — דיך געהט עס גארנישט אן — דו זיצסט זיך, האסט דיר דיין גמרא, און ווייטער — פטור, און דרינען דארט (ווייזענדיג מיט'ן פינגער אויף רחל'ס צימער) זיצט זיך א יונג ווייבעל, א וויסטע עגונה, — — זיעבען יאהר שוין, זיעבען פינסטערע יאהר.

זרח: און וואס זאל איך טהון?

הינדעל: וואס דו זאלסט טהון? — —

זרח: און טאקי וואס זאל איך טהון?

הינדעל: איך מאנספערשוינען איז וואויל: האט אייך גאט געגעבען א גמרא, האט איהר עגמת־נפש, טונקט איהר זיך אין די גמרא איין, — אבער אונז, אונגליקליכע ווייבער, אין וואס זאלען מיר אונזער עגמת־נפש פערגעסען? — —

זרח (הויבט זיך אויף פון ארט, פערדעקט די גמרא מיט'ן שנופ־טוך, געהט אויף און אב איבער'ן צימער).

הינדער (נאכגעהענדיג איהם): זיצט זיך אנ'עגונה, זעקס און צוואנציג יאהר אלט אינגאנצען... די בעסטע יאהרען פערגאנגען אין וויסטעניש... זרח, דו קענסט עס נישט פיהלען, דו ביסט נור א טאטע, איך אבער—א מאמע, א אומגליקליכע מאמע... זי רעדט נישט קיין ווארט, א שטומע שאף... שעמט זיך... אבער איהרע אויגען רעדען... געגומען א יונגען בוים און אויסגעריסען אין מיטען בליהען... א קליינינקייט מיינסטו, זי איז דאך א יונג ווייבעל — —

זרח (ערשראקען): וואס, זי האט אין איהם נאך נישט פערגעסען?

הינדעל: איך וויים? — אודאי אזוי... זי בענקט נאך איהם.

זרח (שטעלט זיך אב צורודערט): פון וואנען ווייסט דו עס? — זי האט עס דיר געזאגט?

הינדעל: זי רעדט נישט... זיין נאמען טאר מען נישט דערמאהנען פאר איהר... פון בשעת יענע נאכט, ווען ר' אליעזר האט איהר געזאגט, אז ער האט איהם אין ווארשא געזעהן מיט פריצים... נור איהרע אויגען רעדען... דערמאהנט ווער זיין נאמען — ווערט זי רויט און בלאס... די מאמעס מילך ווערט געדונגען אין איהר... זי בענקט נאך איהם... א יונג ווייבעל, א יונגער בוים, עס וויל בליהען, עס וויל לעבען...

זרח (קרעכצט אב): טאטע איינציגער...

הינדעל: טהייל מאל פאלט זי מיר פלוצלונג אויפ'ן האלז און הויבט אן צו וויינען — ווערט מיר דאס הארץ צושניטען; דאס וויינט זי נאך איהם... (פויזע) א קליינינקייט מיינסט דו, א ווייבעל א רויז, זיצט שבת ביי טאג קוקט ארוים פון פענסטער אין גאס..., מערדעך,

ווײַבלעך שפּאַצירען אויסגעפּוצט, שטראַהלענדיג, נחת׳דיג לכבוד שבת... יעדע האָט איהר הײם, איהר מאַן, — און זי איינע אַלײן זיצט אין שטוב בײַ׳ם פענסטער, — אַ קלײניגקײט מײנסט דו?...

זרח: מיר האָבען געטהון דאָס אונזעריגע... איך האָב איהר געזאָגט דאָס וואָס אַ טאַטע דאַרף צו זאָגען זײַן קינד בײַ אַזאַ סיבה... וואָס קען איך מעהר טהון? —

הינדעל (מיט פערצווייפלונג): וואָס זשע וועט דער סוף זײַן? ס׳לויפט אָב אַ טאָג נאָך אַ טאָג, אַ וואָך נאָך אַ וואָך, און זי זיצט פערחושכ׳ט...

(אין שטוב ווערט האַלב טונקעל, פון דרויסען הערט זיך אין־שוהל־קלאַפּען צו מנחה).

זרח: הינדעל, איך געה אין בית־המדרש אַרײַן דאַווענען — זאָג רחל׳הן, אַז זי זאָל אַרײַנקומען צו מיר נאָך מנחה, איך דאַרף מיט איהר עפּעס צו רעדען. (אָב)

הינדעל (נעמט דאָס גלאָז אַראָב פון טיש, רופט צו דער טהיר פון רחל׳ס צימער): יחזקאל׳ע, יחזקאל׳ע! שוין צײַט צוריק אין חדר אַרײַן צו געהן, ס׳ווערט נאַכט. (אָב צו זיך אין צימער).

רחל און יחזקאל׳ע קומען אַרײַן פון ווײַער צימער.

יחזקאל׳ע (אַ יונגעל פון אַ יאָהר צעהן, שלאַנק, לאַנגע געקרײַזעלטע פאה׳לעך, אין אַ סאַמעטען היטעלע, און אַ ווײַס אויפגעקנעפּעלט פּעל־צעל, — קומט אַרײַן צו לויפען קווײטשענדיג): נו? —

רחל: נאַרעלע, וועסט דאָך געפרוירען ווערען, אין דרויסען איז קאַלט.

יחזקאל׳ע: נײַן מאַמעשי, אין דרויסען איז גאַר נישט קאַלט.

רחל (איהם אַנטהוענדיג אַ שאַל אויפ׳ן האַלז): שווײַג, נאַרעלע. שווײַג, — אַז דו וועסט פאָלגען די מאַמעשי, וועסטו זײַן, מיט גאָט׳ס הילף, געזונד און שטאַרק, וועסט כח האָבען צו לערנען, די הײליגע תורה צו פערשטעהן — —

יחזקאל׳ע (מיט שטאָלץ): אַדאַי פערשטעה איך נישט! מ׳האָט אָנגעהויבען אַ נײַעם שיעור, קען איך שוין די גמרא, — כ׳קען בעסער פאַר אַלע חברים, — ווילסט הערען, מאַמעשי? ווילסט הערען?

רחל (זיך ארומקוקענדיג אויב ס'איז קיינער נישטא): אט אזוי האט דיך די מאמעשי ליעב, זעהר ליעב! (קושט איהם).

יחזקאל'ע (רייסט זיך ארויס פון דער מוטערס האנד, רייבט זיך אב מיט'ן ארבעל די באק): אבער ווילסט הערען, מאמעשי? (געהט צו צו דער ספרים-שאנק) וואו איז דא די גמרא בבא מציעא — — אהא אט איז זי (גיט א שפרונג, כאפט אראב די גמרא) אט באלד (געהט צו צו'ם טיש, מישט אויף און לערנט מיט א גמרא-נגון): שנים אוחזין בטלית — צוויי מענשען האלטען א קלייד, זה אומר אני מצאתיה — דער זאגט, איך האב עס געפונען, וזה אומר — און דער זאגט, איך האב דאס קלייד געפונען, — וואס טהוט מען? — איז דער דין — יחלוקו...

רחל (פאר זיך): זיין קול... אין זיינע יאהרען האט אויך געמוזט זיין שטימע אזוי אפקלינגען... אזוי האט זיין קול געקלונגען דעמסטמאל... דענסטמאל, ווען איך בין הינטער דער טהיר געשטאנען... (אין פאנטאזיע) וואו ביסט דו? — קום אהער, הער ווי דיין קינד לערנט...

יחזקאל'ע (ערשראקען): צו וועמען רעדסטו, מאמעשי?

רחל: גאָרנישט, ניין (פאלט אויפ'ן קינד ארויף קושענדיג): מיין קינד, מיין לעבען, מיין איינציג קינד...

יחזקאל'ע (זיך נאך אמאל אויסרייסענדיג און אבווישענדיג דעם קוש מיט פארוואורף): דער רבי האט געזאגט, אז מען טאר זיך נישט לאזען קושען פון קיין אשה.

רחל (איהם ווייטער קושענדיג): נארעלע, א מאמע איז קיין אשה נישט, — ס'איז דאך א מאמע, א מאמע מעג —

יחזקאל'ע (רייסט זיך ווידער ארוים און רייבט זיך גוט אב דעם קוש מיט'ן ארבעל): אפילו פון דער מאמע נישט!

הינדעל (קומט אריין, מיט אפאר שטיקלעך ברויט מיט שמאלץ אין פאפיר איינגעוויקעלט און א לאמטער'ל, דערלאנגענדיג יחזקאל'ען): נו פלינקער שוין, יחזקאל'ע, שוין שפעט — נו היידא אין חדר אריין.

יחזקאל'ע: דער רבי האט געהייסען ברענגען א זעקסער אויף נאפט —

הינדעל (זוכט אין קעשענע; קרעכצט): אוי, אוי די רבי'ם, די רבי'ם... (גיט איהם א זעקסער).

יחזקאל'ע: און איך וויל אַ צווייטער אויף לעקאַך.

הינדעל (גיט איהם): נו, הייראַ שוין!

רחל: וואַרט נור וואַרט (נעמט אַרויס פון אויווען אַ נ'עפּעל, גיט איהם, פערריכט איהם דעם שאַל, קושט איהם).

הינדעל (ציהט איהר בּיי'ם אַרבּעל): גענוג שוין, גענוג שוין, — נו, געה — — זאָלסט געהן אין אַ זייט, מען זאָל דיך נישט, חלילה, איבערפאָהרען, הערסט? — און זאָלסט דיך נישט דערוועגען צו גליטשען, הערסט? — און נישט דאָס ברויט די חברים צוטהיילען, — געהערט?

יחזקאל'ע (מיט אַ פול מויל פון איינגעביסענעם עפּעל): געהערט, געהערט. (בּייסט דעם עפּעל אָבּגעהענדיג).

הינדעל: און אַ ברכה האָסט דו געמאַכט איבער'ן עפּעל?

יחזקאל'ע (ווי פריהער): געמאַכט, געמאַכט...

הינדעל: געה מיר לחיים ולשלום... (בּעלייט איהם אַרויס).

רחל (מיט טרעהרען אין די אויגען): מיין איינציג קינד... (אין שטוב איז שוין האַלב פינסטער; פון דרויסען בּלאַנקט דורך די פענסטער דער שנעע; זי געהט צו צום פענסטער, קוקט אַרויס. פּויזע. פאַר זיך): עס געהט איינשלאָפען דער טייך... שטיל איינשלאָפען וויל ער... בּעהאַלטען זיך אונטער די שווערע ווייסע שנעע־דעקע... אָט וויעגט זיך נאָך זיין שוים... דער פראָסט הויכט איבער איהם... דער ווינד בּלאָזט איבער איהם... שלאָפט איהם איין... בּעדעקט איהם מיט לייכטען, לייכטען שנעע... ווי אין ווייסע תכריכים הילט ער איהם איין... שטיל וועט ער שוין זיין... נישט לויפען, נישט יאָגען פון עק וועלט בּיז צו עק וועלט... שלאָפען וועט ער שוין רוהיג אונטערן קאַלטען אייז אין די ווייסע תכריכים... ער בּרומט נאָך... בּרעכט נאָך די דינע שוויבעלעך איבער זיך... נאָר עס הויכט דער פראָסט איבער איהם... עס וויעהעט דער שנעע איבער איהם — און געלאַסענער ווערט ער, און שטילער ווערט ער... וויעגט זיך פאַמעליך, פאַמעליך... (פערחלומ'ט) ווען דו בּיזט אַוועק האָט דער טייך זיך געוויעגט... געבּראָכען דעם אייז־דעק איבער זיך... געלאָפען... געיאָגט פון איין עק וועלט צו דעם אנדערן... ש־ש־ש... איצט, דער טייך געהט צוריק איינשלאָפען... דער ווינד זינגט איהם אַ שלאָף־ליעדעל איין...

הינדעל (קומט צוריק, געהט צו צום אויווען, וואַרעמט זיך): קאַלט. (פויזע) אַ שווערער ווינטער זיין... אַ רחמנות אויף די אָרעמע לייט, נעבאַך... (קלאַפּט אַרײַן דורך דער וואַנד אין דער צווייטער שטוב): חנה, חנה! לעג צו אַ פּאָר שטיקלעך האָלץ, דער אויווען איז קאַלט. (מען הערט זיך דאָס האָלץ־קלאַפּען פון דער צווייטער שטוב; פויזע) רחל'ה, גיי אַוועק פון פענסטער — וועסט דיך נאָך, חלילה, פאַרקיהלען.

רחל (ענטווערט נישט).

לאַנגע פויזע. פון בית־המדרש וואָס איז געגען איבער דער טהיר פון דער סצענע, הערט זיך אַ חזן „קדושה" זאָגען, דער עולם ענטווערט איהם אָב; הינדעל דערהויבט זיך פון איהר אָרט, שטעלט זיך צו מזרח־זייט און זאָגט מיט אין דער שטיל קדושה.

רחל (נאָך אַ לאַנגע פויזע): האָסט מיר געזאָגט, אַז דער טאַטע דאַרף מיך, — צו וואָס דאַרף מיך דער טאַטע?

הינדעל: ער האָט מיט דיר עפּעס צו רעדען. (פויזע. פּלוצלינג, ווי פאַר זיך): אַז גאָט וויל קאָן ער אַלץ נאָך גוט מאַכען, אַלץ איז אין גאָט'ס האַנד... (קוקט אויף רחל'ען, וועלכע זיצט מיט'ן קאָפּ אַראָבגעלאָזט): אוי רחל'ה, רחל'ה, קענסט דיך נאָך, חלילה, אין גאָט פאַרזינדיגען — (רחל שווײַגט) וואָס, דו ענטווערסט מיר צומאָל נישט?

רחל (ווי פאַר זיך): וואָס זאָל איך דיר ענטווערן?

הינדעל: האָסט מיר גאָר נישט צו זאָגען?

רחל: וואָס זאָל איך דיר זאָגען?

הינדעל: דו מיינסט, איך פאַרשטעה שוין גאָרנישט, — זיצסט און שווײַגסט — גאָר נישט, תמיד שווײַגסט דו, און מיר ווערט דאָס האַרץ צושניטען... — גלייך ס'איז שוין, חס ושלום, קיין בורא עולם נישטאָ... — גלייך אָהן יענעם איז שוין פאַר דיר קיין זווג נישטאָ... אוי, אוי, אוי... רחל'ה, קענסט דיך, חלילה, פאַרזינדיגען — כ'האָב עס ערשט היינט געלייענט: שלמה המלך האָט אַ מאָל געוואָלט גאָט אויספּרובען, האָט ער גענומען אַ מעדעלע פון דער מאַמעס ברוסטען אַוועק, און אין אַ וויסטען מדבר אַוועקגעשיקט וואו קיין מענשענס פוס האָט נאָך נישט געטרעטען, וואו קיין פויגעל האָט זיך נאָך נישט בעוויזען... האָט דאָס מעדעלע אין אַ גלעזערנעם שטיבעלע אַרײַנגעזעצט, און האָט אַ פויגעל אָנגעזאָגט,

עס זאל פאר׳ן מערעלע פון מלך׳ס טיש עסען ברענגען. — וואס טהוט גאט? — האט גאט א שטורם־ווינד אויפ׳ן ים געשיקט, א שיף איז צושמעטערט געווארען — און איהר חתן, וואס איז געווען איהר זווג, האט זיך אויף א ברעט ארויפגעחאפט, און דער ווינד האט איהם צו איהר אינזעל געפיהרט. — די קלאמקע איז נאך נישט צוגעפאלען... ביי גאט איז אלעס מעגליך...

רחל: איך האב שוין אבער מיין זווג געהאט און איהם פערלוירען —

הינדעל: וואס, דו געדענקסט נאך אין איהם?..

רחל (שטיל): איך וויים נישט, מאמע.

הינדעל: אזוי, איז שוין אלעס ריכטיג.

זרח (קומט אריין פלוצלינג פון בית־המדרש): הינדעל! צינד אן די לאמפ.

הינדעל: דו ביסט עס, גוט, (צינדט אן די לאמפ): איך בין פאר איהר צו נאריש — (אבגעהענדיג; צו רחל׳הן) זאל ער מיט דיר רעדען (אב).

רחל (אב נאך דער מוטער).

זרח (דרעהט זיך אויף און אב איבערן צימער; קלאפט אן מיט׳ן פינגער אויף רחל׳ס טהיר): רחל׳ה, זיי נור מוחל —

רחל (קומט אריין): וואס וויל דער טאטע?

זרח: זעטץ דיך, איך האב מיט דיר עפעס צו רעדען. (רחל׳ה זעצט זיך) איך האב מיך מיט דיר געוואלט אויסשמועסען, (פויזע) דו בעהאלטסט דיך פאר מיר... איך וויים דו טראגסט א בעזע הארץ אויף מיר... מיינסט מיט אנ׳אמת אז דיין טאטע איז אזא...

רחל: טאטע וואס רעדסט דו — —

זרח: איך וויים פאר וואס... נור מיינסט באמת, אז ביי מיר אין הארץ, למשל, לייד איך נישט מיט דיר צוזאמען, — און נישט נור מיט דיר — דו ביסט דאך מיין קינד... נור אויך פאר איהם... ער איז אויך מיין קינד געווען... די גמרא זאגט: „ווער עס לערנט מיט עמיצען תורה, איז גלייך ווי ער וואלט איהם געבוירען". מיט דוד׳ן האב איך תורה געלערנט, — פיעל האב איך אויף איהם געהאפט... איך האב געמיינט אז ער וועט ווייטער ציהען

דעם אור התורה — איך האָב געמיינט ... נור גענוג ... מיינסט טאַקי ...

ר ח ל (ווײַנט אַרויס): טאַטע, רעד ניט אַזוי צו מיר.

ז ר ח: און זײַ וויסען, אַז שולדיג דערינען איז קיינער ניט, — ניט איך, ניט דו, ער אַליין — אויך ניט, הערסט — ער אויך ניט! ער האָט אָנגעהויבען צו קלערען, מחשבות צו האָבען ... גאָט ברוך הוא וויל אָבער אמונה ... אמונה ליגט אין האַרץ, ניט אין מח, און קשיות איז פאַרהאַן אַ סך ... מיר, מיר זענען אָבער יודען ... מיר האָבען געמוזט טהון אונזער חוב ... פערפאַלען ... און ווי ניט טײַער עס זאָל אונז קאָסטען — פאַר דעם זענען מיר יודען ... ווער עס געהט אַראָב פון יודישען וועג, דער איז מעהר ניט אונזער קינד — פאַר דעם זענען מיר יודען ...

ר ח ל: אָבער וואָס זאָל איך יחזקאל'ען זאָגען, אַז ער פרעגט מיך וואו זײַן טאַטע איז? אַלע קינדער אין חדר האָבען טאַטעס, ער איינער — ניט ... ניט אין דר'ערד, ניט אויף דר'ערד — —

ז ר ח: ניט פון דעם רעד איך איצט — דאָס לאָז מיר איבער. און ווידער אַרום, זאָג איהם דעם אמת — גלײַכער דו זאָגסט עס איהם: זײַן פאָטער איז ערגעץ וואו אַוועק, ווייסט אַליין ניט וואו ... אַז ער וועט עלטער ווערען, וועט ער שוין אַליין פערשטעהן. (פויזע. שטעהט אַ ווײַלע אויף און געהט אויף און אָב איבער'ן צימער) נור ניט וועגען דעם האָב איך געוואָלט רעדען ... (שטעלט זיך פלוצלינג אָב) נור, זאָג מיר, רחל'ה, זאָג מיר דעם אמת: האָסט דו נאָך ליעב דוד'ן דײַן מאַן?

ר ח ל (בויגט אַראָב דעם קאָפּ און שווײַגט).

ז ר ח: איך ווייס, ער איז דײַן מאַן ... עס איז ניט אַזוי לײַכט ... ביסט צוגעבונדען צו איהם ... איך וועל דיך ניט איצט אָנרעדען, אַז דו זאָלסט איהם אויפהערען צו ליעבען ... איך זעה עס איז פאַרפאַלען ... מיר וועסט דו זאָגען עפּעס אַנדערש, מחמת מורא, און אין האַרץ וועסט דו קלערען עפּעס אַנדערש ... נור מיר איז אַ שאָד דײַנע יונגע יאָהר וואָס געהען אַוועק אין וויסטעניש ... מאַך דיר אַ חשבון הנפש אַליין, און זאָג דיר אין דיר אַליין: ביסט דו נאָך צוגעבונדען צו איהם?

ר ח ל: איך ווייס ניט —

זרח: נאָך דעם, ווי ר' אליעזר האָט דיר דערצעהלט פון איהם?

רחל: איך ווייס ניט —

זרח: און אז ער וועט קומען און זאָגען דיר: קום מיט מיט מיר — דאָרט אין זיין גוי'ישקייט... וועסט דו מיטגעהן מיט איהם?

רחל: איך ווייס ניט —

זרח: אין דיין יודישקייט פערגעסען, — און חלילה פון אלעם אוועקטרעטען, טאָכטער —?

רחל (שווייגט).

זרח (קרעכצט אָב): און אז ער וועט קומען נאָך יחזקאל'ען, איהם מיטנעמען מיט זיך אין דער ווערט אריין... מאַכען מיט איהם וואָס ער וויל — —?

רחל (האסטיג): ניין, דאָס ניט! איך וועל איהם דאָס קינד ניט געבען, חס ושלום... עס איז מיין קינד, מיין קינד...

(עס הערט זיך פלוצלונג א קלאַפּען אין טהיר; זרח און רחל קוקען זיך ביידע אָן פערוואונדערט און ערשראָקען).

זרח: ווער איז?

(מען ענטווערט ניט. רחל געהט צו, עפענט פאַמעליך און מיט שרעק די טהיר).

דוד (קומט אריין, שטעלט זיך אָב אויף דער שוועל; ער טראָגט קורצע אבגעטראָגענע קליידער; די באָרד אָבגעגאָלט; דאָס געזיכט איז מיעד און פערעלטערט. רחל קוקט אויף איהם ניט ערקענענדיג).

דוד (שארף): רחל'ה!

רחל (ערקענענדיג איהם, אויפגערעגט, לויפט מיט א האַרץ-געוואַלד צו דער טהיר פון דער מוטער): מאַמע! מאַמע! מאַמע!

זרח (געהט צו צו דוד'ן): דוד?

דוד: יאָ, דאָס בין איך.

זרח (קאַלט): צו וואָס ביסט דו געקומען, צו דיין ווייב און קינד?

דוד: אייגענטליך, ווי צו אייך אויך.

זרח: ווי הייסט צו מיר? — האָסט דו דען ניט דיין וועג געפונען?

ד ו ד : אַ וועג אַז מען פערליערט — געפינט מען שוין נישט קיין אַנדערן וועג.

ה י נ ד ע ל (בעוויזט זיך אין טהיר) : דוד דו ביסט עס ? — דוד !

ז ר ח : הינדעל, מיר האָבען עפּעס צו רעדען — —

ה י נ ד ע ל (אַרויסגעהענדיג צוריק מיט פערבראָכענע הענד) : דאָס איז דוד ! דאָס איז דוד ! ? (אָב).

ז ר ח : ווי הייסט צו מיר ?

ד ו ד : נישט אַזוי ווי צו אייך מיין איך, נור צו דעם וואָס איך האָב דאָ פערלוירען, דאָ צווישען די שענק... גלויבען קען מען נור איין מאָל צו דעם וואָס מען גלויבט ! איך בין אין דער וועלט געגאַנגען, מיין נשמה האָב איך צובראָקעלט, צוטהיילט אויף שטיקלעך, יעדעס שטיקעל האָב איך אַנ'אַנדערן נאָמען געגעבען... נאָמען—דאָס זענען וועקסלען אויף געפּיהלען... איך האָב מיט וועקסלען געהאַנדעלט... און אַלע האַנדלען מיט נאָמען... נור נישט וועגען דעם בין איך געקומען צו אייך... פּערפאַלען, איך וועל שוין נישט קענען מיין האַרץ איינשלאָפען מיט אייער גמרא נגון... — דאָס וואָס ס'איז דאָ אין שטוב, (ווייזט אויף די ספרים־שענק) האָב איך מיר אַליין צובראָכען... — דאָס ווייס איך על כל פּנים... (פּויזע ; פּעסט) : איך בין געקומען נאָך מיין ווייב און קינד.

ז ר ח (מיט פּחד) : ווי הייסט, ווילסט דו דען יחזקאל'ען מיטנעמען מיט דיר ? —וואָס פאַר אַ אמונה וועסט דו איהם געבען ?

ד ו ד (רוהיג) : איך בין איהם נישט מחויב קיין אמונה צו געבען. איך וועל איהם נאָר איבערגעבען, דאָס וואָס איך ווייס, — דאָס איבריגע, זאָל ער אַליין געוואָהר ווערען.

ז ר ח : ניין, מיר וועלען נישט לאָזען, מיר זענען יודען, מיין טאָכטער איז אַ יודישע טאָכטער, זי וועט מיט דיר נישט געהן

ד ו ד : דאָס וועלען מיר זעהן —

ז ר ח : זי איז אַנטלאָפען פון דיר... דו האָסט זי אָבגענאַרט... זי וויל פון דיר נישט וויסען... זי וועט מיט דיר נישט מיטגעהן.

ד ו ד (געהט צו צו דער טהיר וואו רחל איז אַריין ; רופט) : רחל'ה, דיין מאַן איז צו דיר צוריקגעקומען — איך וואַרט דאָ אויף דיר — —
(פּויזע).

זרח: זי ענטפערט דיר נישט.

דוד (ווי פריהער): זאל איך אוועקגעהן? — דוד דיין מאן איז געקומען און ווארט אויף דיר —

רחל (ווענדט זיך אין דער טהיר, וועלכע זי עפענט גאנץ פאמעליך אויף, שטעלט זיך אין א זייט און ווארט אראבקוקענדיג צו דער ערד).

דוד (צו זרח'ן): שוועהר, איך האב עפעס מיט מיין ווייב צו רעדען —

זרח (שטרענג): זי איז טאקי דיין ווייב — אבער איך בין א יוד, איך שטעה אויף דער וואך... איך וועל נישט לאזען קיין יודישע נשמה אריינפאלען אין גוי'עשקע הענד!

דוד (צו רחל'ען): יעצט איז געקומען די מינוט וואס די מוזט אויסקלייבען צווישען מיר און דיין טאטען — איינעם פון די ביידע וועגען: דא ביי דיין פאטער האסט דו דעם גלייכען וועג, דעם וועג פון אונזערע אבות, וואס איין דור גיט איבער דעם צווייטען די יודישע אמונה; איך — קען דיר דאס נישט געבען, דאס האב איך מיר אליין צושטערט; איך בין אין דער וועלט געגאנגען איהם זוכען, אין אנדערע וועגען — איך האב גאר נישט געפונען... איך האב אין די ביכער געזוכט, אין אנדערע ביכער געזוכט, דאס וואס איך האב אט דא (ווייזט אויף די ספרים-שאנק) אין די ביכער פערלוירען... איך האב געלערנט, געגלויבט, מיט פרייד געגלויבט אין מיין לער-נען... איך האב דיך געזעהן פון דערווייטען פון מיין צימער, ווי דו זיצסט איינע אליין מיט מיין קינד און ווארט'סט אויף מיר, און אין מיר איז אזא מאכט געוועזן... אין מיר איז אזא גלויבען געוועזן... נור מיט אמאל, איך ווייס נישט ווי אזוי עס איז געקומען, האב איך דיך מעהר נישט געזעהן... די ביסט נישט געוועזן ביי מיר, דו האסט נישט געגלויבט מעהר אין מיר... און עלענד האב איך זיך געפונען אויף מיין איינזאמען וועג... און פערלאזט... איך האב מעהר נישט געגלויבט אין מיר, און אין דעם אלעם וואס איז ארום מיר... און ווי קליין האט זיך מיר אלץ אויסגעוויזען... און צו וואס? האב איך מיך אליין געפרעגט... צו וואס גראבלען, זוכען?... צו קליין זענען אונזערע טעג, אז מען זאל פאר זיי זיך א ציעל זוכען... איך בין מיעד... אין דיין שוים וויל איך מיין מיעדען קאפ בעהאל-

טען, דו זאָלסט מיר צו'ם שלאָף איינזינגען... איך וועל אין אַלעם פערגעסען... איך גלויב נור אין דיין ליעבע צו מיר... אין איהר וויל איך מיין לעבען געפינען... — ווילסט דו נישט מיטגעהן מיט מיר, רחל'ה?

רחל (צו דודין נעהנטער): צו ווייט ביסט דו געוועזן, דוד, פון מיר, צו ווייט און צו לאַנג... אין מיר איז עפּעס אָבגעשטאָרבען פון דיר... (שטאַרק) פון דיר פיהל איך אַ גערוך פון אַנ'אַנדער לייב... צווישען דיינע פינגער זעה איך האָר פון אַנ'אַנדערע... צו ווייט ביסט דו געוועזן פון מיר... אין מיר איז עפּעס אָבגעשטאָרבען פון דיר... (זי ערווייטערט זיך פון איהם)

דוד (געהט צו איהר נעהנטער צו און קוקט זי אָן).

רחל (ווי זי וואָלט זיך בעהאַלטען אונטער דעם פאָטערס רוקען): בעוואַלט מיך פון איהם טאַטע —

זרח (פאַסט זי ביי דער האַנד; מיט אַ פריידען-געשריי): דו ביסט אַ יודישע טאָכטער!

דוד (צו'ם אַרויסגעהן).

רחל (רייסט זיך פלוצלונג אַרויס פון פאָטערס האַנד): אָבער ניין, איך ליעב דיך אַזוי ווי דו ביסט! נעם מיך מיט, דוד... נעם מיך, טראָג מיך ווייט אַוועק מיט דיר... איך ליעב דיך אַזוי ווי דו ביסט... טאַנץ מיט אַנדערע... קוש דיך מיט אַנדערע — איך ליעב דיך... איך געה מיט מיט דיר... (פאַלט אויף איהם אַרויף).

זרח (לויפט צו צו איהר): געדענק אין גאָט!

רחל (אויף דודי'ס האַלז): לאָז ער מיך שטראָפען, לאָז ער מיך פּייניגען, — איך ליעב איהם... איך געה נאָך איהם..

זרח: און דיין קינד, רחל'ה?

רחל (קלערט אַ ווײַלע; צו דודין): ניין! מיין קינד גיב איך נישט... מיך נעם... מיין נשמה איז אין דיין האַנד... טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט — נור מיין קינד גיב איך דיר נישט... ער איז אַ יוד...

זרח: געלויבט איז השם יתברך — איין נשמה אָבגעראַטעוועט!

(פון דרויסען הערט זיך אַ טהיר קלאַפּט אויף, אַ טהיר קלאַפּט צו).

יחזקאל'ע (פערשנייט, מיט'ן לאַמטער'ל אין האַנד, רעדט נאָך ווען ער איז הינטער דער סצענע): מאַמעשו, מאַמעשו, דער רבי האָט געזאָגט

אז איך קען בעסער דעם שיעור ... (קומט אריין, דערזעהענדיג א „פרעמדען מענש", האקט ער אב   זיך צו דער מוטער, קוקט אויף איהר פער־וואונדערט).

רחל (ווייזענדיג אויף דוד'ן): דאס איז דיין טאטע, יחזקאל'ע.

יחזקאל'ע (ווארפט א בליק אויף דוד'ן, טרעט אב דערשראקען האלב וויינענדיג): מאמע, איך וויל נישט אזא טאטען...

דוד (ווייזענדיג אויף יחזקאל'ען): ער קומט אליין!

(פארהאנג פאלט).

ענדע.

שלום אש'ס ווערק.

	ק'	ר'
סימבאלישע דראמען.	75	—
רעאלישע דראמען.	75	—
נאט פון נקמה.	35	—
אמנון ותמר.	20	—
משיח'ס צייטען.	35	—
מיט'ן שטראם.	25	—
שבתי צבי.	35	—
אין א שלעכטע צייט (ערצעהלונגען).	30	—
מאמענטען.	15	—
דינדינער.	15	—

אריגינעלע ווערק

פון יודישע שריפטשטעלער.

	ק'	ר'
א. מ. חײַסענבערג: א שטעדטיל.	35	
„ קנאה און תאוה.	30	
„ ערצעהלונגען.	30	
„ נאוועלען.	30	
יונה ראזענפעלד: שריפטען.	75	
„ קאנקורענטען.	5	
ד. בערגעלסאהן: ארום וואקזאל.	35	
דוד פינסקי: ר' שלמה ערצעהלונג.	15	
„ די יונגע ליעבע.	5	
„ אלטינקע.	5	
איג. בערענשטײַן: שפריכווערטער	30	
ה. ד. נאמבערג: ערצעהלונגען.	50	
מענדעלע מוכר ספרים: אלטע מעשה	25	
„ אין יענער צייט.	10	
איזאבעלא: דער יתום.	10	

אין פערלאג „פראגרעס“ווארשא

איז יעצט ערשינען

„שריפטען“

פון

יונה ראזענפעלד.

פראכטפאל שעהן געדרוקט

מיט'ן בילד פון אוטאר.

פרייז 65 קאפ'.

געבונדען אין פראכט=באנד נאך 35 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען:

Книгоиздательство „Прогрессъ“,

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36.

דער פערלאג „פראגרעס“ ווארשא

האט יעצט אפ געדרוקט

א נייעם באנד

שריפטען י. ל. פרץ

אונטערן נאמען

„פאלקס טימליכע געשיכטען“

מיט דאס נייעסטע בילד פון אוטאר.

פרייז 1 רובל 25 קאפ'.

מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען:

Книгоиздательство „Прогрессъ“.

Я. ЛИДСКІЙ, Варшава, Налевки 36,